

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками

Державно-правовий розвиток України в умовах політичних змін

Частина I

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

9 квітня 2010 р.

**УКРАЇНА
Тернопіль
2010**

Державно-правовий розвиток України в умовах політичних змін: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Частина 1).-Тернопіль, 2010.-99с.

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних питань, які оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. 0979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ
ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК У ДОБУ ДИРЕКТОРІЇ**

Верес Микола Миколайович

аспірант, Київського національного університету імені Тараса Шевченка

За сучасних умов, коли розробляються шляхи подальшого розвитку України на демократичних засадах, очевидним є інтерес до переосмислення деяких історичних фактів щодо виникнення та діяльності професійних спілок в Україні. Історико – правовий аспект участі професійних спілок у становленні Української Народної Республіки за часів Директорії і досі не став предметом спеціального юридичного дослідження. Тому дослідження та аналіз організації та діяльності професійних спілок у цей період, є актуальним і важливим на сучасному етапі розвитку України.

З перемогою антигетьманського повстання в Україні була відновлена державність у формі Української Народної Республіки. Основу нової влади склали ті ж самі програмні засади та положення, що й за часів Центральної Ради. В основу суспільного устрою УНР було покладено принцип, згідно з яким класи поділялися на трудові та нетрудові. Такий принцип поділу вплинув на всі сфери діяльності держави, у тому числі й на її відносини з професійними спілками. Але діяльність Директорії щодо організації та побудови держави не була простим повторенням кроків Центральної Ради.

Директорія декларувала свою підтримку і захист інтересів робітників. 23 грудня 1918 р. голова Директорії В. Винниченко підписав наказ, яким скасовував циркуляр гетьманського Міністерства праці № 1 від 29 червня 1918 р., згідно з яким значно урізалися права робітників, а саме: право коаліції і страйку окремих груп робітників, права робітничих комітетів щодо впливу на організацію внутрішнього розпорядку підприємств, підтверджувалася необов'язковість колективних умов, чим порушувалися найважливіші права робітників [1]. Комісари праці мали негайно довести зміст наказу до відома робітників України. Але зміст цього наказу став відомий на місцях лише через тиждень, що вказувало на слабкість державної системи Директорії, особливо на місцях. Цим також можна пояснити, що Декларація Директорії побачила світ лише 26 грудня 1918 р.

Декларація Директорії разом з відновленням республіканського устрою України містила широку програму діяльності нової влади у сфері

трудових відносин. У Декларації зазначалося: «Постановою від 9 грудня Директорія скасовує всі закони і постанови гетьманського уряду в сфері робітничої політики. Відновлено 8-годинний робочий день, знову установлені колективні договори, право коаліції та страйків, а також усю повноту прав робітничих фабричних комітетів».

У розділі Декларації «Робітничий контроль» Директорія проголошувала намір ввести його на фабриках і заводах й інших промислових підприємствах та вжити заходів щодо відновлення промисловості, а отже, зменшити безробіття. В документі наголошувалося: «Усі зусилля свої Директорія направить на таку організацію народного господарства, яка б відповідала сучасному перехідному моменту. Директорія вважає своїм обов'язком взяти під керування УНР головні галузі української промисловості і направити господарство в інтересах працюючих класів і всього громадянства, а не малої групи великовласників». У внутрішній політиці надавався пріоритет запровадженню принципу демократії: «Класам не трудовим треба розумно і чесно признати шкідливість і несправедливість їхнього бувшого панування і раз на все примиритися з тим, що право рішати долю більшості народу повинно належати тій самій більшості, себто класам трудовим» [2, с.13-14]. Тобто поряд з антивласницькими гаслами в Директорії чітко простежується намір вжити рішучих заходів щодо одержавлення промисловості та під контролем держави забезпечити належний захист прав та інтересів робітників.

Із встановленням влади Директорії всі профспілки, які подали заяву про реєстрацію до Міністерства праці, були легалізовані та почали працювати. Проте ставлення профспілок до Директорії було неоднозначним. Підтримку нової влади висловлювали лише профспілки, в яких переважали українці. Так, 19 грудня 1918 р. центральний комітет спілки цукровиків звернувся до Директорії з привітанням, у якому становлення нової влади оцінювалося як перемога над буржуазією, безповоротний перехід до реформ. Висловлювалася надія на проведення соціалістичних перетворень, свободу об'єднання у професійні спілок та свободу страйків. Але більшість професійних спілок ніяким чином не відреагували на встановлення влади Директорії.

28 грудня Уцентропроф звернувся до Директорії з меморандумом, у якому окреслив головні положення, що мали лягти в основу робітничої політики нового уряду. Уцентропроф відстоював повну і необмежену свободу коаліцій, відмову від примусової реєстрації статутів профспілок, організацію громадських робіт для безробітних, видання низки законодавчих положень про охорону праці жінок і дітей та інші. У меморандумі ставилася вимога призначити нових комісарів праці на

місцях тощо. Але в цілому профспілки утримувалися від відкритої підтримки Директорії та від співпраці з нею.

Для врегулювання відносин у сфері праці передбачалося створити новий державний орган, який би виражав інтереси найманих працівників. Таким органом мала стати Рада праці (у проекті статуту – Палата праці), куди б увійшли представники робітничих, професійних і громадських організацій з певною участю підприємців. До обсягу її компетенції входили: розгляд найважливіших справ і законопроектів, що належать до компетенції Міністерства праці. Проте з Радою праці до кінця визначитися не вдалося, тому що як правовий статус, так і порядок виборів, а також сам її склад мав встановити окремий закон.

В уряді розуміли, що здійснення регулювання соціальних і трудових відносин без участі та підтримки професійних спілок практично неможливе. У жовтні 1919 р. міністр праці О. Безпалко зазначав, що профспілки залишилися чи не єдиним органом, до якого робітники зберегли довіру та через які сподівалися захистити свої права. «Вороже відношення до профспілок означає вороже відношення до цілого робітництва». Охорона прав трудящих могла здійснюватися лише через профорганізації, тому міністр закликав усі установи УНР надавати останнім всебічну допомогу. Особливо урядові структури намагалися зберегти профспілковий вплив на робітників, щоб застерегти їх від впливу різноманітних політичних партій.

Досвід Директорії свідчить, що навіть за умов, коли уряд УНР проводив політику підтримки профспілкових організацій, відсутність чіткої вертикалі державної влади призводила до того, що в місцевих органах, а особливо в армії, до профспілок ставилися з підозрою та недовірою як до потенційних прибічників більшовизму. Це призводило до обмеження діяльності профспілкових організацій, їх заборон, руйнувань, переслідувань. Проте, якщо подібні факти ставали відомі уряду, він ставав на бік профорганізації.

Проголосивши намір провести системні перетворення в державі, створити сильну систему державного регулювання та контролю лідери Директорії не змогли реалізувати на практиці власні програми і виявилися неспроможні приступити до їх здійснення. Задекларувавши курс на встановлення в Україні національного варіанту радянської влади, керівництво УНР, пішло на поступки прибічникам парламентської демократії, які вимагали поміркованості й обережності в соціальних і економічних перетвореннях, що знайшло відповідне відображення в трудовому законодавстві, у політиці щодо профспілок та інших робітничих організацій. Отже, можна стверджувати, що Директорія припустилася тих самих помилок, що й Центральна Рада, не відчувши необхідності швидких змін у державі, яких потребував час.

Література:

1. ЦДАВО України. Ф. 2600. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.177; Ф.2857. – Оп.1. – Спр.12. – Арк. 205-205зв.
2. Конституційні акти України 1917-1920. Невідомі конституції України. – К.: Філософ. і соціолог. Думка, 1992.

КОНСТАНТІН ІСОПЕСКУ-ГРЕКУЛ: ВЧЕНИЙ-ЮРИСТ, ПЕДАГОГ, ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ

*Грекул-Ковалик Тетяна Анатоліївна
асистент кафедри теорії та історії держави і права юридичного
факультету Чернівецького національного університету ім. Ю.
Федьковича*

29 березня 1938 року у Чернівцях раптово пішов із життя той, кого в краї називали “дядьком” Такіцю. Згодом про цю смерть прокурор Верховного Касаційного суду та юстиції Румунії Аурел Тарнавський написав так: “Швидка смерть цього гордого сина Буковини, оплакана колегами і друзями, викликала співчуття в усіх прошарках буковинського населення. І, я дійсно не вірю, що окрім співчутливого і щирого митрополита Володимира, хтось інший у цьому куточку країни, можливо, був би більш приємним, більш любимим і тим, хто користувався б довірою кожного, аніж Такіца” [5, р.199]. Його дім був притулком для усіх нужденних, а його гаманець – відкритий для тих, хто потребував допомоги. Біженці, студенти, госпіталізовані солдати всієї монархії були наділені матеріальною підтримкою Такіци...

Такіца – Константін Ісопеску-Грекул, син румуна Дмитрія Ісопеску – професора і педагога (директора середньої школи м. Чернівців і депутата Віденського парламенту) та його дружини Аглаї Грекул, народився у Чернівцях у 1871 році.

Молодий Константін отримав національне та релігійне виховання у батьківському домі. Завершивши ліцей з блискучими результатами, став студентом юридичного факультету у Чернівцях.

Після здобуття правничої освіти і проходження короткої адвокатської практики вступив до магістратури. Посів посаду радника трибуналу.

Будучи спеціалістом з кримінально-процесуального права, Такіца врешті-решт за порадами колег вирішив присвятити себе академічній кар’єрі [5, р.201]. У 1897 році став доктором права у Чернівцях. Спеціальні знання отримав у Відні, Лейпцигу, Берліні та Гейдельберзі [8, р.111].

У 1907 р. Ісопеску-Грекула обрали депутатом сейму Буковини [5, р.202], і він почав відігравати провідну роль у культурно-національному русі буковинських румунів. Очолив Румунський сеймовий клуб. Також був президентом національного румунського консилиуму у Відні у 1916-1919 рр.

Під час налагодження дипломатичних відносин з Австрією (наприкінці 1919 р.) румунський уряд іменував К.Ісопеску-Грекула королівським комісаром і призначив амбасадором (послом) у Відні [1, с.4].

Значні заслуги Ісопеску-Грекула і перед юридичним факультетом Чернівецького університету. Повернувшись на батьківщину у 1906 р., склав професійний іспит на приват-доцента і став викладачем Чернівецького університету [2, с.3]. Він був першим румуном серед викладачів юридичного факультету. Через три роки отримав звання професора (1909 р.). Протягом багатьох років на юридичному факультеті читав цивільне та кримінальне право, кримінальний процес [8, р.104].

К.Ісопеску-Грекул займався проблемами уніфікації законодавства Румунії. Для цього у 1921-1922 рр., завдяки спільним зусиллям факультетів Чернівецького університету, з'явився спеціальний журнал у Чернівцях. Серед тих, чиї праці публікувалися на сторінках журналу, були Г.Дрегенеску, А.Штефанеску-Галаці, І.Цуркан, а також К.Ісопеску-Грекул [8, р.123].

У бібліотеці Сучави є декілька Ісопеску-Грекула праць та одна стаття з віденського часопису [8, р.111]. У бібліотеці Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича можна відшукати лише дві його праці: “Statul civilizat și dreptul național”, Cernăuți, 1923 (“Цивілізована держава й національне право”, Чернівці, 1923) [7] та “Panevropa și unificarea dreptului”, Craiova, 1930 (“Панєвропа та уніфікація законодавства”, Крайова, 1930) [6].

Окрім науково-педагогічної, займався і літературною роботою. Як поет, писав під псевдонімом Константін Верді.

Життя Такіци не було осілим. Постійні переїзди, нові призначення на посади, нові звершення...

У 1924 році Ісопеску знову повернувся на Буковину та продовжив займатися академічною діяльністю в Чернівецькому університеті. У 1923-24 навчальному році входив до складу університетської комісії з питань дисципліни студентів [4, р.24]. У 1928 р. був обраний депутатом Чернівецької міської ради.

Обрання Такіци у 1930 р. ректором Чернівецького університету строком на три роки дало можливість отримати йому у 1933 році звання “doctor honoris causa” за значні заслуги та вагомий внесок у науку,

навчальну та політичну діяльність. У 1932-33 рр. отримав сенаторський мандат.

До кінця свого життя К.Ісопеску-Грекул займався викладацькою, політичною та громадсько-просвітницькою роботою. За заслуги був нагороджений орденами “Фердінанда”, “Румунської Корони”, “Орла Румунії” та великим хрестом “Румунської Корони” [3, p.166].

Література:

1. Відомості з усього світу: [К.Ісопеску-Грекул – королівський комісар] // Голос Буковини. – 1919. – № 45. – С. 4.
2. Новинки: З Чернівецького університету: [Про новий набір студентів і нові призначення професорів] // Буковина (Чернівці). – 1906. – № 38. – С. 3.
3. Anuarul Universității Regele Carol II-lea din Cernăuți. Pe anul de studii 1937-1938. – Cernăuți: Institutul de arte grafice „Gladul Bucovinei”, 1938. – 455 p.
4. Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cernăuți. Anul de studii 1923-1924. – Cernăuți: Editura Universității, 1925. – 61 p.
5. Aurel Tarnavschii. Constantin Isopesku-Grecul // Doctrină, Jurisprudență și Legislație. –1938. – Anul VI. – № 10. – P. 199-203.
6. Isopescu-Grecul K. Panevropa și unificarea dreptului. – Craiova: Scrisul Românesc, 1930. – 10 p.
7. Isopescu-Grecul K. Statul civilizată și dreptul național. – Cernăuți: Ed. “Glasul Bucovinei”, 1923. – 15 p.
8. Universitatea din Cernăuți în peridoda interbelică / Mircea Grigoroviță. – Suceava: Mușatinii, 2005. – 290 p.

ВПЛИВ ЗАСАД АРБІТРУВАННЯ НА ТРЕТЕЙСЬКИЙ РОЗГЛЯД СПОРІВ

Довганчук Сергій Миколайович

здобувач Запорізького національного університету

Система вирішення конфліктів визначається засадами, на яких вона ґрунтується. Основи вітчизняного третейського розгляду закладені перш за все в ст.4 Закону України „Про третейські суди”, серед яких присутній принцип арбітрування. Даний принцип є достатньо новим для вітчизняної практики, так як він передбачає врахування інтересів усіх учасників процесу, що мало вкладалося у доктрину соціалістичної системи з акцентом на диктатуру пролетаріату. Наявність у третейському розгляді принципу арбітрування є однією з основних відмінностей між державним

судовим процесом та третейським розглядом. Вітчизняні третейські суди, на жаль, мало приділяють уваги забезпеченню виконання даного принципу у третейському розгляді, що значно зменшує його ефективність та соціально-правову корисність. Тому є очевидною необхідність чіткого визначення меж та дії даного принципу з метою його ефективного використання у третейському розгляді в практичній діяльності.

Згідно п.8 ст.4 Закону України „Про третейські суди” одним з принципів створення та діяльності інституту третейського суду є принцип арбітрування [1]. Законодавче декларування даного принципу у Законі України „Про третейські суди” вигідно його вирізняє у порівнянні зі ст.18 Закону Російської Федерації „Про третейські суди в Російській Федерації” [2] та зі ст.4 Закону республіки Казахстан „Про третейські суди” [3], які не визначають законодавчо арбітрування як принцип третейського розгляду.

Принцип арбітрування визначає обов’язок третейського суду у сприянні досягненню згоди про добровільне врегулювання спору, в тому числі через укладення мирової угоди, шляхом безпосередніх переговорів. П.В. Куфтирєв вказує, що даний принцип підкреслює добровільну природу третейського розгляду, оскільки основним його завданням є досягнення компромісу між сторонами шляхом переговорів і взаємних поступок [4,28].

Спир, який знаходиться на розгляді у третейському суді, повинен бути вирішений за активної участі сторін. При цьому, завдання третейського суду забезпечити такий розвиток процесу, при якому сторонам забезпечується активна позиція у можливості спрямувати свої зусилля не на з’ясування обставин справи, а на ефективне вирішення спору – досягнення взаємовигідного результату для обох сторін чи то шляхом переговорів, чи іншим способом у рамках закону.

В.П. Волжанін визначав поняття спору, як правовий конфлікт, який виникає внаслідок неузгоджених уявлень конкретних осіб про взаємні права та обов’язки, коли уповноважена сторона не має можливості реалізувати право своєю владою, але може звернутись за захистом до юрисдикційного органу [5,7].

Таким чином, конфлікт врегульовується добровільно силами сторін – учасників конфлікту, між котрими виникла або існує спірна ситуація, але за допомогою вже третьої особи (осіб), яка вступає у процес після самого факту виникнення конфлікту. Найбільш суттєвим моментом при цьому є те, що третя особа (особи) – арбітр, вступає у процес врегулювання спору за взаємною згодою сторін, на відміну від державного судочинства.

На думку Ю.П. Притики наявність принципу арбітрування у третейському процесі відображає диспозитивність третейського розгляду: „Щодо третейського розгляду даний принцип досить адекватно

відображає його сутність та загальну спрямованість. Саме з огляду на таку ідею історично третейські суди називалися *compromissum*, а третейськими суддями могли обиратися не досконалі знавці букви закону, а в першу чергу „добрі люди в цілому, тобто добрі і в громадянському, і в моральному відношенні” [6, 12].

Офіційна правозастосовча доктрина в особі Вищого господарського суду України (раніше – арбітражного суду) визначала принцип арбітрування як здійснення заходів щодо сприяння у досягненні сторонами угоди [7]. Досягнення мирової угоди є найбільш сприятливим закінченням спору між сторонами, оскільки воно відображає не рішення третьої сторони, а результат волевиявлення обох сторін, надає можливість досягти сторонам основної мети шляхом взаємних поступок та компромісів, що має надзвичайно важливе значення у випадку, коли відносини сторін знаходяться у стані глибокої кризи. Тому в даному стані важливою є роль третейського суду, який сприяє відновленню та збереженню нормальних відносин між сторонами спору. Мирова угода, як позитивний результат використання арбітрування, є логічним закінченням третейського процесу, але з самої угоди для сторін виникають взаємні права та обов'язки у подальшому. Таким чином, принцип арбітрування у третейському процесі є чинником, який трансформує відносини сторін спору у новий спосіб, вигідний для учасників третейського розгляду.

Тараненко В.Ф. визначав, що принцип арбітрування полягає у виконанні законодавчої вимоги щодо розгляду третейських спорів та сприянні у досягненні угоди між сторонами і ухваленні на його основі рішення, якщо ця угода не протирічить законодавству і не порушує права та інтереси третіх осіб, що охороняються законом [8, 48].

У третейському розгляді принцип арбітрування присутній на всіх стадіях процесу, так як метою процесу є не пошук винної сторони з відповідним покладенням на неї санкцій, а пошук взаємовигідного виходу з конфліктної ситуації, збереження та трансформації відносин між учасниками третейського розгляду. Принцип арбітрування характеризується високим рівнем диспозитивності. Його існування та використання у процесі вирішення конфлікту можливе лише при умові що сторони знаходяться на позиціях, які дозволяють досягнути бажаного взаємовигідного результату з врегулювання спору.

Література:

1. Закон України. Про третейські суди. Від 11 травня 2004р. №1701-IV// Відомості Верховної Ради (ВВР).-2004.-№35.- ст.412.
2. Закон РФ от 24.07.2002 N 102-ФЗ "О третейских судах в Российской Федерации" [Электронный ресурс] / Режим доступа - <http://www.spbarbitr.ru>

3. Закон республіки Казахстан от 28 декабря 2004 года N 22 „О третейских судах” [Електронний ресурс] / Режим доступа - <http://www.spbarbitr.ru>
4. Куфтирєв П.В. Науково-практичний коментар Закон України „Про третейські суди” / П.В. Куфтирєв за ред. Ю.В. Білоусова та П.В. Куфтирєва - К.: Правова єдність, 2008 – 28 с.
5. Основные проблемы защиты гражданских прав в несудебном порядке : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора юрид. наук : 12.00.03 / В.П. Волжанин. - Свердловский юридический институт - Свердловск , 1975. – 7 с.
6. Притика Ю.П. Питання теорії/ Ю.П. Притика // Право України - 2004 - № 1 – С.12.
7. Роз’яснення Вищого Арбітражного суду України від 25.02.1992р. № 01-6/244 „Про деякі питання практики застосування Арбітражного процесуального кодексу України” [Електронний ресурс] http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v_244800-92&fpage=1&text=%E0%F0%E1%B3%F2%F0%F3%E2&x=4&y=12#w1_1
8. Тараненко В.Ф. Принципы арбитражного процесса / В.Ф. Тараненко - М., 1993 – С. 48.

ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНЩИНИ (1722-1743 рр.)

Загурський Олександр Богданович

*доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права
Юридичного інституту Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Кримінально-процесуальна політика періоду з 1722 по 1743 рр. характеризується значною кількістю законодавчих актів Гетьманщини, які регулювали питання судочинства. Так, в 1722 році гетьман І. Скоропадський запропонував Петру I на затвердження так звані “Решетилівські статті”, частина яких була відхилена або задоволена з застереженнями. Цікавим є той факт, що вперше за історію українсько-російських відносин даний документ був впроваджений в життя в односторонньому порядку – спеціальним царським указом.

До того ж, указом Петра I від 16 травня 1722 р. при гетьмані І. Скоропадському створюється Малоросійська колегія. На нашу думку, основною метою даного запровадження було поширення російського законодавства і подальша ліквідація автономії Гетьманщини. Малоросійська колегія стала найвищою адміністративною і судовою

установою в Гетьманщині і була наділена правом розглядати скарги на рішення Генерального військового суду, полкових та ратушних судів. Була ліквідована 22 серпня 1728 р. указом Верховної Таємної ради.

Протягом 1722-1723 рр. П. Полуботком було видано три універсали, які визначали напрямки удосконалення кримінально-процесуальної політики Гетьманської держави. Зокрема, вони стосувалися колегіальності розгляду та вирішення судових справ, а також порядку апеляційного оскарження.

В 1728 році було видано царський указ, яким були затверджені «Рішительні статті» гетьману Д. Апостолу, передбачалося відновлення політичної системи Гетьманщини на засадах Березневих статей 1654 р. Тим самим це означало повну відмову підтвердити права і вольності Війська Запорізького, а це, в свою чергу, поглиблювало залежність України від Росії.

Крім того, це свідчило про встановлення порядку судового розгляду, порядок подачі апеляцій до Генерального військового суду, гетьмана і Колегії закордонних справ, вжиття санкцій за винесення неправосудних вироків.

До того ж було визначено, що в Гетьманщині судять різними правами, а тому для його корисності варто перекласти його на великоросійську мову. В досліджуваний період накопичилося достатня кількість різноманітних і неузгоджених між собою джерел права, які були запозичені з інших правових систем (Литви, Польщі, Німеччини та Російської імперії). Оскільки, створювало значні труднощі у правозастосуванні і призводило до зловживань в судовій системі, виникла необхідність в систематизації діючого українського права.

КАТЕГОРІЯ «ОБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН» В СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ ПРАВА

Заморська Любов Ігорівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри загально-правових дисциплін
Навчально-консультаційного центру Одеської національної юридичної академії*

У юридичній літературі існують різні трактування категорії «об'єкт правовідносин». Проте у ході тривалої дискусії склалися в основному дві концепції - моністична і плюралістична. Згідно з першою з них об'єктом правовідносин можуть виступати тільки дії суб'єктів, оскільки саме дії, вчинки людей підлягають регулюванню юридичними нормами, і лише

людська поведінка здатна реагувати на правовий вплив. Звідси у всіх правовідносин єдиний, загальний об'єкт [1,24].

Згідно з другою, більш реалістичною позицією, об'єкти правовідносин настільки різноманітні, наскільки різноманітні правовідносини, що регулюються правом.

Намагаючись знайти оптимальне і адекватне рішення і відповіді на загальне питання, що таке об'єкт права, багато з авторів висловлюють не тільки відмінні точки зору, а й ті, що доповнюють одна одну.

Об'єкти правовідносин - це матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини, здійснюють свої суб'єктивні юридичні права і суб'єктивні юридичні обов'язки.

Для того, щоб визначити зміст категорії «об'єкт» правовідносин необхідно з'ясувати, що входить до обсягу змісту цього поняття, а саме:

1) предмети матеріального світу: речі, цінності, майно тощо. Речі - предмети природи в їх природному стані, а також створені в процесі трудової діяльності. До них належать засоби виробництва, предмети споживання. Цінності - гроші, акції, векселі, облігації, цінні документи (диплом, атестат). Купівля-продаж продуктів, промислових товарів, міна, дарування, спадкування - це лише деякі правовідносини, де об'єктом є предмети матеріального світу;

2) послуги виробничого і невиробничого характеру - виконання роботи, обумовленої договором або контрактом, наприклад, договір перевезення, підряд на капітальне будівництво, виконання пісні на святковому концерті та ін.;

3) продукти духовної та інтелектуальної творчості - твори мистецтва, літератури, живопису, кіно, інформація, комп'ютерні програми та інші результати інтелектуальної діяльності, що захищаються законом (Закон України «Про авторське право і суміжні права»). З їх приводу виникають правовідносини у суб'єктів права - громадян, які відвідують музеї, виставки, бібліотеки, поетичні вечори, а також купують книги, комп'ютерні програми тощо. Тут у суб'єкта інтерес до об'єкта духовний, інтелектуальний;

4) особисті немайнові блага - життя, здоров'я, честь, гідність, право на освіту та інші права і свободи. Наприклад, між учнем і керівництвом школи виникають правовідносини, їх об'єктом є не атестат, а освіта. Між громадянином, що придбав путівку в санаторій, і адміністрацією санаторію виникають правовідносини, їх об'єкт - здоров'я громадянина; у будинку відпочинку об'єктом правовідносин є відпочинок власника путівки тощо [3, 78];

5) цінні папери, офіційні документи (облігації, акції, векселі, гроші, приватизаційні чеки, дипломи, атестати тощо). Вони можуть стати об'єктом правовідносин, що виникають при їх втраті, поновленні,

оформленні дублікатів. У наш час в країні склався ринок цінних паперів, акції купуються і продаються, тобто вони можуть бути об'єктами різних угод.

Об'єкт правовідносин - це те, заради чого вони виникають. Якщо об'єкт права - суспільні відносини, що можуть бути предметом регулювання і вимагають такого регулювання, то об'єкт правовідносин - вужче, конкретніше - частинка суспільних відносин, елемент (одиниця загального), з приводу якого взаємодіють суб'єкти, те, на що спрямовані суб'єктивні юридичні права і обов'язки осіб. Людина не може бути об'єктом правовідносин [2, 365-366].

Отже, деякі автори згодні з тим, що об'єктом правових відносин є те, що воно направлене або на що дії, різні матеріальні і вольові об'єкти. Під матеріальними об'єктами розуміють в цілому матеріальні та духовні блага, під юридичним - поведінка зобов'язаної особи. З цими двома видами можна погодитись, що ж до вольового об'єкта правових відносин, то воно визначене спірне.

Правова наука використовує термін «об'єкт» ще в одному значенні. В цьому разі мова іде про об'єкт, на який право може впливати. Право неопосередкованої дії на вольову поведінку суб'єктів.

Отже, діяльність суб'єктів служить об'єктом правової дії. Оскільки суспільні відносини являються наслідком такої діяльності, то в кінцевому результаті об'єктом правової дії виступають самі суспільні відносини.

Література:

1. Матузов Н.И. Общие правоотношения и их специфика // Правоведение. – 1976. – № 3. – С. 23-33.
2. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. – М.: Юрид.лит., 1974. – 348 с.
3. Харитоновна О.І. Деякі проблеми загальної теорії правовідносин // Актуальні проблеми держави і права. – Вип.21. – Одеса: Юрид.літ, 2003. – С.75-83.

ВІРТУАЛЬНА ІДЕОЛОГІЯ ЛІБЕРАЛІЗМУ УКРАЇНИ: ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ

*Лисенко Антон Володимирович
студент Національної юридичної академії України імені Ярослава
Мудрого*

Кожна держава обирає свою політику у сфері регулювання відносин на всіх рівнях. Але її вибір звичайно залежить від культурних надбань та

свідомості населення. Суспільно-політичні діячі формують (обирають) певну ідеологію для об'єднання людей і визначення цілі їхньої діяльності.

В загальному розумінні, ідеологія – поняття, що визначає структуровану систему поглядів (політичних, соціальних, економічних) чітко сформульованих положень та ідей.

В більш вузькому розумінні, ідеологія (в рамках системно-управлінського підходу) – це основа системи політичного управління, яка визначає можливі рамки діяльності індивіду. Тому, можна сказати, що це - система поглядів та ідей, політичних програм і лозунгів, філософських концепцій, в яких усвідомлюються і оцінюються відносини людей до дійсності.

Розвинені країни, в силу багатонаціональності населення, змушені сповідувати егоцентричні принципи лібералізму. Зрозуміло, що ідеологія є системою принципів, які сповідує держава і спонукає населення до волевиявлення спрямованого до ідеалу. В такому разі, загально суспільне благо – це те, до чого прагне більшість, яка формує владу на певній території. Та система принципів, яку сповідує влада в Україні не відповідає ідеологічному поняттю лібералізму, адже він не має чітко визначених рамок, якими б керувалося суспільство на всіх рівнях.

Звичайно, лібералізм не вимагає від особи певної поведінки, полишаючи її сам на сам на «великому перехресті шляхів», що ведуть у невідоме і можуть кардинально відрізнятись один від одного. Тому, наприклад, всесвітньо відомий вчений – Френсіс Фукуяма, – що вивчає соціально-економічні проблеми ліберальних країн, вважає, що політика «споглядання та невтручання» може призвести до розшарування суспільства на велику кількість угруповань, що будуть ворожо настроєні одна до одної у зв'язку з тим, що принципи їхньої діяльності будуть дуже контрастувати. В такому випадку, носіїв інших поглядів сприйматимуть як чужинців. Це явище було назване, як і праця, що його описала, «Великий розрив». Якщо ми маємо такий стан речей, то варто зауважити, що держава не виконує одну з своїх найголовніших політичних завдань – «примирення верств населення».

І якщо на сьогодні ми бачимо, явище «штучного розколу» народу, то це ніщо інше як один з політичних прийомів, до яких вдаються лідери політичних партій, що діють за принципом «поділяй та володарюй».

Партії, які мають недоліки у своїй політичній платформі, обов'язково компенсують це партійною ідеологією, звичайно, якщо це можливо. Вони вносять корективи до своїх статутів. Але той факт, що вони не дотримуються їх, розмиває самі ідеологічні принципи. Важливою частиною діяльності кожного уряду є правильна назва свого ідеологічного підґрунтя, яким він керуватиметься в процесі своєї діяльності. Адже ідеологія – шлях, що визнаний народом, тому особа, спрямована урядом,

йдучи ним, буде виконувати свою частинку «загальної справи» (лат. *respublicus*). Лібералізм надає можливість кожному обирати свій шлях до саморозвитку, спонукаючи лише до того, щоб особа, йдучи цим шляхом не переступала межі гуманності, природних прав. Тому лідери держави мають якнайменше торкатися національної проблематики, адже культура кожної людини є над політичною, якщо вона є гуманною.

Закінчуючи роздуми, хочу сказати, що людина, шукаючи свій шлях, оброблює інформаційні потоки насичені символами та ідеями, а висновки, до яких вона дійде, якими ідеями буде наповнена її свідомість, вирішать її подальшу долю. Висновки будуть принципами її діяльності, щодо вибору благ, шляхів їх отримання і створення матеріального забезпечення держави – капіталу. Ідеологія, в процесі створення такого капіталу, грає чи не найважливішу роль, бо, щоб людина працювала, їй потрібна мета, і не аби яка, а духовна, недосяжна, ідеалістична і одночасно світла та позитивна. А от питання «світла» і «темряви», «добра» та «зла», «позитивного» й «негативного» - потребує додаткового обґрунтування. Цим дослідженням я хотів обґрунтувати тезу, що чітко визначена ідея є кращою, ніж блукання в темряві віртуальної ідеології – «українського лібералізму».

Література:

1. Фукуяма Ф. « Великий разрыв »; пер. С англ.. под. общ. ред. А.В. Александровой. – М.: АСТ МОСКВА, 2008. – 474с.
2. Михайличенко Н. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы. – К., 2001
3. Мизес Л. фон. Либерализм в классической традиции. – М., 2001
4. Хелп Д. Современная политическая теория. – М., 2001

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Почтовий Максим Миколайович

*викладач правової та спеціальної підготовки Криворізького факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Сьогодні кожного громадянина України не обходить стороною доля його країни. Звісно, хочеться, щоб всі жили у злагоді, задовольнялись інтереси кожного, праця була належним чином оплачуваною, не було скорочення робочих місць, особа мала можливість займатись улюбленою справою, а не тою, де добре заплатять тощо. Одного лише бажання, нажаль, недостатньо.

З огляду на ситуацію, яка склалася в країні, сьогодні з особливою гостротою постає питання виокремлення пріоритетних напрямів правової політики держави. Це необхідно для консолідації зусиль всіх громадян України на досягнення єдиних стратегічних цілей в розвитку країни. Саме спільна робота, спрямована на реалізацію конкретно визначеної, сформованої та продекларованої мети, є не тільки запорукою виходу з кризової ситуації, але й життєвою необхідністю для «державного організму».

Так, у Щорічному посланні Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України від 31 березня 2009 року Віктор Ющенко окреслив пріоритетні напрями політики держави в загальному вигляді наступним чином: єдина Українська нація; заможна середня верства і захищена українська людина; здорове суспільство, яке сповідує живі, моральні, сімейні цінності; безпека людини та громадянина і гарантований захист усіх наших прав і свобод; стабільність бізнесу без вилучень і обмежень; безпека держави як повноправного члена євроатлантичної спільноти, рівноправного партнера і активного учасника міжнародного життя [1].

Нині поки ще адекватно не усвідомлені основні параметри, призначення і можливості правової політики, організаційно-правові форми та пріоритети її здійснення в нових умовах розвитку суспільства. Пріоритетів у сучасній українській правовій політиці багато. Під ними в даному разі розуміються першочергові завдання, проблеми, питання, які потрібно вирішувати зараз та у найближчій перспективі. Ними є: визначальні напрями, акценти, переваги в діяльності державної влади, побудовані відповідно до її уявлень про ієрархію соціальних цінностей, що підлягають захисту і забезпеченню правом в першу чергу. Тому пріоритети правової політики можна розглядати як тактику, що створює сприятливі умови для реалізації державою даної політики, як вирішення нею тактичних (проміжних) завдань, спрямованих на досягнення стратегічних цілей [2, с. 40].

На нашу думку, найбільш конкретними, вагомими пріоритетами розвитку правової політики сучасної України є:

- 1) забезпечення реального виконання та захищеності прав, свобод та законних інтересів особи в державі;
- 2) боротьба зі злочинністю;
- 3) розвиток сильної судової системи;
- 4) вдосконалення законодавства та практики його застосування;
- 5) підвищення рівня правової культури та правової свідомості, подолання правового нігілізму суспільства.

В Україні кожен повинен усвідомлювати, що від послідовного просування по шляху закріплення демократичних устоїв, становлення

громадянського суспільства залежатиме від того, чи зможе Український народ зайняти одне з провідних місць серед народів Європи, чи буде на тривалий час відкинутий на периферію процесу європейського розвитку зі всіма наслідками, що випливають з цього.

Література:

1. <http://www.president.gov.ua/news/13362.html>.
2. Железняк Н. Міністерство юстиції України – провідний орган у забезпеченні реалізації державної правової політики // Право України: Юрид. журн., 2000. – №8. – С.38-41.

ПРИРОДНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ

Ротар Тетяна Тодорівна

студентка юридичного факультету Буковинського університету

Головна ідея теорії природного права - існування права як встановленого державою, так і діючого поза нею, поділу права на природне і позитивне. Але якщо позитивне право відбиває особливості місцевих умов окремих країн, то природні права, що існують в усіх країнах, в усіх народів, є для всіх людей невід’ємними і спільними. Це - права громадянина чи всього народу, що йдуть від природи людини і що їх дала людині сама природа, або ж від усталеного порядку, що склався в суспільстві незалежно від будь-якого зовнішнього впливу.

Особисті права і свободи людини – це ті права, які мають забезпечити особисті потреби людини. Природний характер цих прав особливо підкреслюється законодавцем. До особистих (громадянських) належать:

- право на життя;
- на повагу гідності;
- недоторканість особи, її житла;
- таємниця листування;
- свободу віросповідання і світогляду;
- на вільне пересування;
- вибір місця проживання і заняття [6, 239].

Право на життя є першоосновою всіх прав і свобод людини. Життя – це абсолютна цінність світової цивілізації. За його відсутності людина не може мати інших прав. Ніхто не може бути позбавленим права на життя, оскільки Бог дає життя, і Він же його забирає. Але в праві існує таке поняття як «смертна кара»[1,245]. Цей вид покарання застосовувався до

правопорушників, які скоювали особливо тяжкі злочини. З часом цей метод покарання втратив свою «репутацію», адже не держава надала людині життя і вона не в праві його забирати. А до подібних осіб повинна застосовувати інші методи покарання. Обов'язок держави – ізолювати таку особу від суспільства, та створити умови для неможливості втечі з місць позбавлення волі. Тепер вже світ відмовляється від такого виду покарання. 22 лютого 2000р. Верховна Рада України скасувала смертну кару на території нашої держави [3, 248].

Право на свободу – це фактично і є сама свобода. Вона є природною властивістю кожної людини. Розвиваючись у суспільстві, людина зобов'язана дотримуватись певних правил поведінки, що вироблені суспільством. Український мислитель Б.Кістяківський писав, що «право лише там, де є свобода особи». Лише вільна особа може надіятися певними правами і реалізовувати їх. Адже, звертаючись до трагічних подій минулого, слід зазначити, що раб не мав жодних прав. Навіть право на життя було частковим: власник міг розпоряджатись рабом на власний розсуд, без обмежень. Такий клас населення вважали матеріальними, а не духовними істотами. Загальна декларація з прав людини забороняє рабство і работоргівлю. Згідно статті 29 Конституції України, кожному гарантується право на свободу і особисту недоторканність[3, 7].

Приватне життя визначається як у фізичній, так і у духовній сферах. Воно контролюється особисто індивідом і має певний суверенний статус. Законодавство передбачає невтручання в особисте життя громадян: таємницю заповіту, усиновлення, грошового внеску, листування, телефоно-телеграфні переговори, передбачено ст. 31 Конституції України[4, 8]. Право на недоторканність житла означає, що ніхто не може без законної підстави увійти до житла проти волі осіб, що в ньому проживають. «Мій дім – моя фортеця», - так говорить давнє англійське прислів'я. Недоторканність житла в англосаксонському праві тісно пов'язана із заборонаю необмежених обшуків. Подібний зв'язок сприйнятий і ст. 30 Конституції України[5, 8].

Законодавство передбачає таємницю інформації в усіх її значеннях. Але в сучасному світі з розвитком високих технологій існує серйозна загроза, що отримана інформація може бути використана державою для контролю за приватним життям громадян, для посилення свого панування над ними. Саме тому важливою є недоторканність житла та всіх видів приватної комунікації громадян.

Законодавство надає певний перелік прав та обов'язків. Але чомусь до виконання обов'язків приділяється більше уваги ніж до дотримання і непорушності прав громадян. Саме через це держава не спроможна контролювати правопорушення.

Природні права людини охоплюють не тільки найважливіші соціальні цінності, а й юридичні явища. Саме тому в більшості конституцій розвинених демократичних країн природним правам відведено особливе місце. Це зроблено з однією метою – надати можливість цим правом поставити державну владу в дуже суворі рамки поведінки.

Таким чином, природні права надаються людині від її народження, незалежно від її походження, релігійних чи політичних поглядів, а також становища в суспільстві.

Джерела і література:

1. Конституційне право України.: Підручник. / За заг. Ред. Погорілка В.Ф., - К.: Префектур. 2009. – С.245
2. Конституційне право України.: Підручник. / За заг. Ред. Погорілка В.Ф., - К.: Префектур. 2009. – С.248
3. Конституція України. – К.: Видавничий дім «Скіф», 2009. – С.7
4. Конституція України. – К.: Видавничий дім «Скіф», 2009. – С.8
5. Конституція України. – К.: Видавничий дім «Скіф», 2009. – С.8
6. Сравнительное конституционное право / Под.ред. А.И. Кевира, В.Е. Чиркина, Ю.А. Юдиана. – М.: Изд-во «Манускрипт», 1996 – С.239.

ЦИРКУЛЯЦІЯ ЕЛІТ ЯК ОСНОВНА ІДЕЯ КОНЦЕПЦІЇ ВІЛЬФРЕДО ПАРЕТО

Ткач Тетяна Петрівна

інспектор навчального відділу ННІ підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби Київського національного університету внутрішніх справ

Новий виток розвитку української державності зумовлює переосмислення встановленої політичної дійсності та постановку інших істотно значимих завдань як перед українським суспільством, так і перед верхівкою політичної влади. В такому контексті безумовною є необхідність аналізу категоріального апарату теорії еліт Гаєтано Моски та Вільфредо Парето, сформованої в кінці 19 століття, яка стає актуальною в сучасний час державного будівництва.

Введений термін «циркуляція еліт» італійським соціологом Вільфредо Парето є предметом дослідження прихильників елітарної концепції науковців і в сучасний час державного будівництва. Аналізуючи держано-правові явища, інженер за фахом, Вільфредо Парето спробував побудувати нову політико-правову теорію, в основі якої знаходиться

принцип підтримки та порушення рівноваги в соціальних системах, переносячи таким чином основний закон механіки на суспільні відносини. Адже тільки комплексне використання теоретико-правових, політологічних та соціологічних знань з врахуванням основних законів, які виправдали себе в точних науках, дає можливість детально дослідити структуру суспільства та його компоненти. Комплекс елементів, що утворюють так звану соціальну систему, Парето розглядав як «з'єднання деяких молекул (індивідів), які є носіями залишків, деривацій, схильностей та ін. та які під впливом багаточисельних зв'язків здійснюють логічні та нелогічні дії» [1, с. 322]. Соціальна система Парето є мінливою, вона змінює з часом форму та зміст, детермінується умовами, тому вивчати її треба у визначений момент існування.

Циркуляція еліт, яка є проявом процесу життєдіяльності суспільства, займає центральне місце в теорії еліт В. Парето. Феномен циркуляції еліт Парето пояснює з психологічної точки зору, а саме зміною в залишках першого та другого класів, тобто «інстинкту комбінацій» та «незibilityності агрегатів», які детермінують соціальні перетворення в суспільстві. Варто зазначити, що динаміка політичних процесів визначається зміною залишків як у еліти, так і у мас. Цей процес – «основний аспект того, що Парето називає загальною побудовою суспільства» [2, с. 460]. Цикли підйому та занепаду, встановлення та падіння еліти є, за твердженням Парето, необхідною умовою функціонування суспільства в цілому та державних механізмів зокрема, яких неможливо уникнути.

За психологічними якостями, а саме домінуванням залишків або першої (інстинкту комбінацій), або другої (незibilityності агрегатів) групи Парето поділяє еліту на спекулянтів – у таких правителів домінують залишки першого класу, тобто інстинкт комбінацій, «особи, чиї прибутки в основному мінливі та залежать від здатності знаходити джерела заробітку» [1, с. 368]; спекулянти - це прототип бізнесмена, підприємця, який прагне до наживи, основою діяльності якого є вчинення ризикованих угод та здобуття успіху будь-якою ціною, та рантьє – у яких домінують залишки другого класу, тобто незibilityність агрегатів, особи, які «мають стабільні або майже стабільні прибутки, ... Це – власники заощаджень, що розміщені в ощадних касах, банках або які вкладені в особисте майно» [1, с. 368]. «Рантьє» або «леви» - консерватори, основними рисами яких є твердість, стабільність, що покладаються здебільшого на силу, а не на хитрість. Перевага в суспільстві рантьє – свідчення стабільності в суспільстві, що може призвести врешті-решт до стагнації та занепаду держави.

Типи спекулянтів та рантьє носять в більшій мірі «психологічний, ніж економічний характер» [3, с. 66]. Ці типи еліт розрізняються за

функціональністю: якщо перші активні, цілеспрямовані, «вони готові до економічних дій, люблять пускатися в небезпечні економічні авантюри та шукають їх» [1, с. 389], то другі – «замкнені, стримані, обережні, сором'язливі, які уникають не обов'язково небезпечних пригод, але будь-яких, що мають натяк на ненадійність» [1, с. 389]. Перший тип правителів живе тільки теперішнім, а другий дивиться в майбутнє. Якщо в суспільстві домінує період швидкого економічного зростання, в нього проникає більше представників типу спекулянтів, при періоді стагнації домінує клас рантьє, який надає суспільству стабільності та кристалізації. При цьому в державі можуть одночасно існувати два типи еліт: одна – велика, в якій відмічається еволюція, період розквіту, інша – більш вузька, залишається незмінною. В суспільствах елементи типу спекулянтів та рантьє комбінуються в різних пропорціях в правлячому класі в залежності від типів цивілізації, що свідчить про неоднорідність правлячого класу. Саме завдяки такому поєднанню досягається рівновага в суспільстві, яка є запорукою розвитку та якісного функціонування суспільства.

Правляча еліта звичайно, на думку Парето, знаходиться в стані повільної трансформації. Чергування, коливання, зміна еліт є законом існування людської спільноти. Якщо циркуляція еліт надто повільна, поступово в керуючому класі накопичуються елементи, яким більш властиві безсилля та занепад, вони втрачають якості, необхідні їх вищому статусу та не здатні застосувати насильство в певних випадках. В той же час серед нижчих верств суспільства збільшується число індивідів, які наділені відповідними якостями для управління народом. Основними засобами для підкріплення та відновлення правлячої еліти як кількісно, і що найбільш важливо, якісно, є отримання нових сил з нижчих класів та знищення деградованих членів встановленої еліти. Якщо ж не дивлячись на вказані методи в нижчих класах накопичуються індивіди, які мають набагато більшу перевагу за своїми якостями над правлячим класом, настає епоха революції, змістом якої є, на думку Парето, оновлення складу правлячої еліти, поповнення необхідних для управління психічних сил та встановлення таким чином суспільної рівноваги.

Наслідком зміни еліт є відповідний стабілізаційний ефект, стан соціальної рівноваги. Передумова такого стану – відповідне співвідношення залишків як у еліти, так і у маси. «Історія людства – це історія зміни аристократій: в той час як одні люди звеличуються, інші опускаються... Така реальна картина, хоча іноді вона постає в іншому вигляді» [3, с. 62].

Аналізуючи процес циркуляції еліт за системою Парето Міхельс зробив суттєве уточнення та визначив, що в суспільстві проходить процес *réunion des élites* - суміші (поєднання) еліт [4, с. 110], а не циркуляції еліт. Суміш еліт передбачає не повну заміну одного типу еліт на інший, а

поступове укорінення, інфільтрацію опозиційних лідерів в партійну систему держави з наданням вищих посад в управлінській сфері.

Політико-правове вчення Парето – одне з небагатьох, що викликало неоднозначну реакцію: одні називали Парето «противником людської демократії» (Зейтлін) [5, с. 226], інші – «гуманістом, що безперервно бореться за демократію та свободу будь-якої якості» (Лопреато) [5, с. 226]. Основним аргументом противників концепції циркуляції еліт Парето є її безумовність: зміна еліт є результатом історичного процесу, на який не можливо вплинути зовні.

Заміна тоталітарної еліти типу «рантьє» Радянського Союзу в Україні сучасними демократичними «спекулянтами» багатьма науковцями трактується як процес циркуляції еліт. Проте аналіз структури правлячої верхівки СРСР дає змогу зробити висновок, що вона не була повністю усунена іншою елітною силою. Повного процесу циркуляції еліт не відбулося, оскільки він передбачає неодмінну заміну керуючої еліти особами, які не знаходилися при владі. Цей процес можна назвати скоріше трансформацією, сумішню еліт, який в подальшому може призвести до створення якісно нової елітної групи.

І хоча сучасний дослідник теорії елітизму Г. Ашин в концепції циркуляції еліт вбачає слабку сторону – втрату поняття прогресу [6, с. 41], ми вважаємо, що створення якісних форм рекрутування осіб з високим інтелектуальним рівнем з нижчих класів є запорукою постійного оновлення правлячого класу та його дієздатності. Основними завданнями для держави на сьогодні постає виховання та навчання професійної еліти, яка б змогла ефективно протистояти старій та дієво впроваджувати нові стратегії розвитку держави. І ми погоджуємось з думкою Г. Ашина, що зміна еліт є не причиною, а результатом політичного процесу [6, с. 42]. Головними функціями держави з добору професійної еліти є створення елітних шкіл для надання можливостей особам з високим інтелектуальним рівнем здобувати якісні знання та забезпечення відкритої соціальної мобільності, що є гарантією управління державою новою кваліфікованою елітною групою.

Література:

1. В. Парето. Компендиум по общей социологии. - Изд. дом ГУ ВШЭ – М. – 2008 – 511 с.
2. Арон Р. Этапы развития социологической мысли/Общ, ред. и предисл. П.С. Гуревича. - М.: Издательская группа «Прогресс» — «Политика», 1992. - 608 с.
3. Рахшмир П. Ю. Идеи и люди. Политическая мысль первой половины XX века. 2-е изд., перераб. – Пермь – Изд-во Перм. ун-та. – 2001. – 272 с.

4. Robert Michels. Political parties. A Sociological Study on the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy.- Batoche books. Kitchener. - 2001. - 276 p.
5. Bert N. Adams, Rosalind Ann Sydie. Classical sociological theory - Pine Forge Press - Thousand Oaks, Calif. - 2002. -360 p.
6. Ашин Г.К. Смена элит // Общественные науки и современность. - 1995. - № 1 - с. 40-50.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БУКОВИНИ У ПЕРІОД КОРОЛІВСЬКОЇ ДИКТАТУРИ В РУМУНІЇ (1938 – 1940 РР.)

Торончук Іван Желувич

асистент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Встановлення королівської диктатури Кароля II у Румунії на початку лютого 1938 р. та узаконення цього прийняттям нової Конституції (промульгованої королем 27 лютого 1938 р.), стало причиною проведення нових адміністративних і політичних реформ у державі [4, с. 55-54; 13, с. 17]. Проведення реформ було спричинено бажанням короля, який отримав абсолютну повноту влади у державі, централізувати її ще більше у найкоротші строки [8, с. 385]. Тому контроль над процесом централізації влади на місцях і організацію проведення нової адміністративно-територіальної реформи король поклав на Міністерство внутрішніх справ на чолі із А. Келінеску. З приводу організації проведення адміністративно-територіальної реформи А. Келінеску у своєму рапорті до короля відзначив, що «...адміністративно-територіальний устрій, передбачений Конституцією 1923 р. та адміністративними законами 1925 р., 1929 р., 1936 р. був виправданий тільки на той час, але на даний момент, коли потрібно централізувати владу на місцях з метою підвищення її дієздатності, є малоефективним. Тому найбільш оптимальним кроком до досягнення поставленої мети має стати проведення територіально-адміністративної реформи зі створення нової адміністративної одиниці – області (цинуту) на чолі із королівським резидентом» [12, с. 4-5]. Дана ідея була підтримана королем та втілена у життя прийняттям нового адміністративного закону 14 серпня 1938 р., санкціонованого королівським декретом № 2919. Цим законом передбачалося створення нової адміністративної одиниці – області. Очолювати новостворені області мали королівські резиденти [12, с. 9; 6, с. 299-300].

Усього у Румунії було створено 10 областей серед яких і Сучавська, або «Буковинська», як її ще називали тоді [7, с. 79]. До складу даної області входило сім повітів (Чернівецький, Хотинський, Сторожинецький, Радівецький, Кимпулунзький, Сучавський та Дорогойський). Центром Сучавської області було м. Чернівці [1, с. 88;].

Управління областю покладалося на королівського резидента та раду області. Діяльність королівського резидента регулювалася, окрім адміністративного закону 1938 р., ще й регламентом про застосування адміністративного закону від 18 листопада 1939 р. Згідно зі статтею 62 адміністративного закону 1938 р., королівський резидент був представником уряду в області та її керуючим – головою адміністрації [2, с. 1-2]. Серед покладених на нього законодавством обов'язків було виконання рішень, прийнятих радою області. Королівський резидент представляв особисто або через свого представника (мандатора) область у судових установах, підписував прийняті акти-розпорядження. Міністерства могли делегувати королівським резидентам виконувати певні їхні функції на місці [16].

Королівський резидент призначався королем терміном на шість років на основі рішення Ради Міністрів прийнятого за поданням міністра внутрішніх справ. На посаду королівського резидента міг претендувати тільки громадянин Румунії у третьому поколінні, який досягнув 35 річного віку, мав вищу освіту або був генеральним офіцером [12, с. 17]. Перед вступом на посаду він був зобов'язаний скласти присягу перед королем, головою Ради міністрів, міністром внутрішніх справ та священником.

Королівський резидент був відповідальним за дотримання державної та громадської безпеки в області, йому підпорядковувалися органи поліції та жандармерії, які мали виконувати в терміновому порядку всі його розпорядження, він контролював діяльність усіх службовців і служб області, розглядав скарги на діяльність органів управління (направляти скарги відразу до міністерств заборонялося законом, це мало здійснюватися через резидента), забезпечував виконання законів та інших нормативних актів, виданих центральними органами влади. При королівському резиденті створювалась адміністрація, яка складалась із відділів: адміністративного, юридичного, фінансового, технічного, сільськогосподарського, медицини, освіти тощо. На них покладался обов'язок надання допомоги резиденту з належної організації діяльності відповідної галузі управління. Новий адміністративний закон зобов'язував резидента раз на місяць проводити нарадчі засідання за участю всіх керуючих служб області. Прийняті на цих нарадах рішення були обов'язковими для виконання (також раз на тримісяч резидент проводив

наради із префектами повітів для складання єдиного плану розвитку області).

Діяльність королівських резидентів контролювалася міністром внутрішніх справ, який не менше, як два рази на рік, проводив спільні засідання із ними з метою обговорення питань здійснення управління в повітах. Також раз на рік резиденти звітували перед міністром внутрішніх справ і королем про політико-соціальний та економічний стан області.

Першим королівським резидентом Буковини став професор кафедри конституційного права (з 1926 р. по 1940 р.) Чернівецького університету Г. Алексіану, який 13 серпня 1938 р. урочисто прийняв присягу разом із іншими королівськими резидентами Румунії [10, с. 117; 1, с. 88]. Г. Алексіану проводив активну діяльність щодо уніфікації діючого законодавства у краї та поширення на Буковину дії румунського цивільного, цивільно-процесуального та комерційного кодексів, що розпочалось 15 жовтня 1938 р. із скасуванням діючого до цього у краї австрійського законодавства. Але з невідомих і до сьогодні причин його перевели 1 лютого 1939 р. королівським резидентом до найбільшої в Румунії області Бучеджь (Vucegi), із центром у Бухаресті [10, с. 119].

Новим королівським резидентом Сучавської (Буковинської) області став Г. Флондор (отримав юридичну освіту у Відні та Празі, був депутатом і сенатором румунського парламенту). 7 лютого 1939 р. він склав присягу на посаду резидента у присутності короля та представників уряду в королівському палаці [17, с. 1; 15, с. 1-2].

Королівський резидент зобов'язувався згідно із законодавством проводити інспектування повітів області. Так, Г. Флондор 10 березня провів інспекції Хотинського повіту та Новоселиці [14, с. 3].

Допомагав королівському резиденту в здійсненні управління генеральний секретар, який призначався королівським декретом та був другою особою в ієрархічній системі управління після резидента [12, с. 17]. Королівський резидент спеціальним розпорядженням по області був наділений правом наділяти своїми повноваженнями генерального секретаря або когось із префектів. Першим генеральним секретарем був призначений радник (суддя) адміністративного суду (доктор права) Е. Черкавські, якого із виходом на пенсію 1 квітня 1939 р. замінив Н. Лупу. 3 квітня 1939 р. Н. Лупу склав урочисто службову присягу перед королівським резидентом про вступ на посаду [18, с. 3].

Для зберігання формальних ознак демократії в монархічній Румунії адміністративним законом 1938 р. в областях передбачалося створення такого органу, як рада області, яку очолював королівський резидент. Рада на практиці відігравала дорадчо-консультативну роль та була лише ще одним допоміжним інструментом у руках резидента. Вона складалась із радних виборних та по праву, які були двох видів: обрані радами комун

повіту та аграрною, комерційною і трудовою палатами. Рада області була уповноважена розглядати питання про встановлення різних видів обов'язкових платежів у межах, визначених законодавством, затверджувала бюджет, вирішувала питання про державне надання позик. У випадку дострокового припинення повноважень ради або її неієздатності вирішення питань, які були у компетенції ради, переходило до юрисдикції королівського резидента.

Також у області створювались в обов'язковому порядку профільно-виконавчі управління (служби) з фінансових, адміністративних, юридичних, технічних, аграрних, санітарних, освітніх, мобілізаційних, зоотехнічних і ветеринарних питань [12, с. 28].

Така система управління областю збереглася до встановлення на Буковині 28 червня 1940 р. радянської влади. Останній королівський резидент Г.Флондор переїхав разом із адміністративним апаратом управління області до Ватра-Дорней, звідки управляв ним до ліквідації у вересні 1940 р. інституту королівського резидента.

Отже, система місцевих органів влади Буковини на чолі з королівським резидентом під час встановлення у Румунії королівської диктатури (1938-1940 рр.) була централізованою, ієрархічно побудованою управлінською машиною, яка мала необмежені важелі впливу на всі суспільні відносини з метою досягнення поставлених перед нею завдань центральними органами влади держави. А закріплені у конституційному законодавстві принципи участі в управлінському процесі місцевих громадських рад мали лише декларативний характер, відводячи останнім на практиці роль дорадчих органів.

Література:

1. Буковина 1918-1940 рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток (Матеріали і документи) / Упор. та ред. С. Д. Осачука; Резюме нім. та англ. мов. -Чернівці: Зелена Буковина, 2005. - 328 с.
2. Державний архів Чернівецької області / Ф. 26, оп. 2, спр. 46, арк. 1,2.
3. Державний архів Чернівецької області / Ф. 30, оп. 7, спр. 5, арк. 4.
4. Ерещенко М. Королевская диктатура в Румынии 1938-1940 гг. – М.: Изд-во Наука, 1979. – 170 с.
5. История Румынии / И. Болован, И.- А. Поп (координаторы) и др. / Пер. с рум. – М.: Издательство «Весь мир», 2005.- С. 580.
6. Нариси історії державної служби в Україні / НАН України. Інститут історії України; Голов. упр. держ. служби України. - К.: Ніка-Центр, 2008. – 536 с.
7. Народне Віче Буковини 1918 – 1993 (Документи і матеріали обласної науково-практичної конференції, присвяченої 75 – річчю Буковинського

- народного віча 3 листопада 1918 р.) / упорядник Романець О. С.– Чернівці, Видавництво «Прут», 1994.- 144 с.
8. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття: Підручник для вищих навчальних закл. - К.: Генеза, 2005.-816 с.
  9. Actualitatea la Rezidența Ținutului // Glasul Bucovinei № 5555, 19 februarie 1939.- P. 2.
  10. Ciachir N. Din istoria Bucovinei (1775–1944). – București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1993. – 174 p.
  11. Conferință sub președenția d-lu Rezident Regal // Glasul Bucovinei, 13 iulie 1939.- P. 3
  12. Constantinescu M. G. Legea administrativă din 14 august 1938 (cu note explicative), București : Editura Ziarului «Universul», 1938.- 94 p.
  13. Enciclopedia de istorie a României /Alexandrescu I., Bulei I., Mamina I., Scurtu I. /, București.: Editura Meronia, 2001.- 655 p.
  14. Inspecțiile D-lui Rezident Regal al Ținutului Suceava // Glasul Bucovinei № 5571, 11 martie 1939.- P. 3.
  15. Instalarea noului Rezident Regal al ținutului Suceava // Glasul Bucovinei № 5546, 9 februarie 1939.- PP. 1-2.
  16. J. C. M. pentru atribuțiile delegate Rezidentului Regal de Ministerul Economiei Naționale din 24 noemvrie 1938 // Monitorul Oficial p.-1 № 274, 24 noemvrie 1938.
  17. Rezident regal George Flondor a depus jurământul // Glasul Bucovinei № 5544, 8 februarie 1939.- P. 1.
  18. Solemnitatea instalării noului secretar general Ținutului Suceava d. dr. Nicu Lupu // Glasul Bucovinei № 5591, 4 aprilie 1939.- P. 3.

**SOME QUERIES ON UKRAINIAN-SWEDISH LEGAL RELATIONS
BACKGROUND**

Shevchenko Anastasiya

senior specialist International Relations Department Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine; postgraduate student Institute of World Economy and International Relations National Academy of Sciences of Ukraine

Ukraine and Sweden have long combined close historical ties being cemented by constructive political dialogue now. Our nations together have been creating the history for the last three centuries. It just began when the first sprouts of Ukrainian struggle for freedom started. They are still reserved now, in the time of vigorous formation of European orientation of Ukraine. The historical fact that wonderful relationship between our two nations was developing the Viking era when in fact there were no state formations in Kievan Rus nor in Scandinavia to the time when the Ukraine gained independence. History of Ukrainian-Swedish relations keep in memory the period sanctified by the Ukrainian-Swedish marriage between Mstislav Harold Vladimir Monomakh's son and Christina, King Stenkil is daughter. Prince Yaroslav the Wise's a wife Inherherda was the successor of King of Sweden Olof Shytkonunh [1]. The medieval preserved the facts concerning deepening friendly Ukrainian-Swedish relations in the field of fundamental foreign policy cooperation [2]. «Swedish horizon» «become the priority foreign policy strategy of Ukrainian Cossack state of Khmelnytsky [3]. Some researchers regard the Ukrainian-Swedish relations during this period (1655-1657 biennium) «trump card» in the «frame of security and consolidation of state independence of Ukraine in terms of existing historical realities [4]. Ukrainian hetmans and political figures during the Cossack state of Bohdan Khmelnytsky, Ivan Vyhovsky, Ivan Mazepa maintained consistency. They followed the practice of bilateral relations [5].

With regard to the history of Ukrainian-Swedish relations in the twentieth century, it should be recalled that the diplomatic representation of the Ukrainian National Republic functions implemented consular representation in Sweden in 1918-1920. However, during most of the last century, political realities made up so that Ukraine and Sweden were kept separated. Nevertheless according to the conviction of Mr. G. Persson, Prime Minister of Sweden, there are numerous factors that firmly unites [6]. On the recommendation of the International Commission and independent experts one of the unifying factors could be the program of actions for the first year after the newly elected President of Ukraine

takes office. The Commission activity has been financed including the assistance of the Ministry of Foreign Affairs of the Government of the Kingdom of Sweden [7]. However, most Western Europeans, especially Swedes, sincerely hope that Ukraine will not lose its West oriented striving [8].

The present day relationship between the Ukraine and Sweden is based on international agreements and divided into interstate, intergovernmental and interdepartmental groups. Regarding international agreements one should separately note the Declaration on Mutual Claims between the USSR and the Kingdom of Sweden of 15 March 1924. It is still valid in accordance with the Protocol between the Governments of Ukraine and the Kingdom of Sweden on contractual basis of bilateral Ukrainian-Swedish of 23 March 1999. It should be noted that the signed in the former Soviet Union notes and agreements covered various sectors and industries. Being concluded over the last century they have not lost their relevance within the frame of bilateral Ukrainian-Swedish relations nowadays. This, above all is the exchange of notes on the Abolition of Certain consular Duties of February 27, 1961 and the Agreement on Mutual Protection of Copyright of 15 April 1986. Sweden, first among the Nordic countries recognized independence of Ukraine on December 19, 1991 [9].

The first diplomatic act between our countries was the Intergovernmental Agreement between Ukraine and the Kingdom of Sweden on establishing diplomatic relations on January 13, 1992. One should notice a number of intergovernmental documents signed by the Governments of Ukraine and the Kingdom of Sweden. First of all the Agreement between Ukraine and the Government of the Kingdom of Sweden on Promotion and Reciprocal Protection of Investments of March 1, 1997. Over the following four years 6 agreements covering various areas of industry and the executive branch were signed. These, above all, are Agreement between the governments of two countries of June 18, 1999 and Agreement on struggle against Crime of June 21, 1999. More over two agreements in the nuclear field were signed. These are Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Kingdom of Sweden on Early Notification of Nuclear Accidents and Information Exchange on Nuclear Installations of July 21, 1999. The Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Kingdom of Sweden on Cooperation in Nuclear Security of April 20, 2000. Between Ukraine and Sweden there are other Agreements. Agreement on Flights (March 27, 2001) and Agreement on General Terms of Technical and Financial Cooperation (August 29, 2007). One should refer to intergovernmental documents Convention between the Governments of our Countries on Avoiding Double Taxation and Prevention of Fiscal Evasion with Respect to Taxes on Income and Property (June 4, 1996). Central Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine keep the documents signed in the form of a protocol between the governments of Ukraine and Sweden on the

contractual basis of bilateral Ukrainian-Swedish relations of March 23, 1999 and also the Protocol between the Government of the Kingdom of Sweden and the Government of Ukraine on Cooperation in Military Affairs of December 4, 2001. To the effective intergovernmental official documents between Ukraine and Sweden one must refer Memorandum of Understanding on Cooperation in the field of Energy and Energy Saving between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Kingdom of Sweden of November 21, 2008.

Concerning interdepartmental documents signed between Sweden and Ukraine it should be emphasized that they contain Agreements and Protocols on cooperation a long side a number of Memorandums. The Letter of Intent in the field of cooperation between the Ministry of Finance of Ukraine and Ministry of Finance of Sweden, of April 18, 2007 should be put separately. In the early 90-is last century the Agreement between the main archival management at the Cabinet of Ministers of Ukraine and National Archives of Sweden was signed, on April 13, 1992, as well as between the State Committee of Ukraine on Nuclear and Radiation Security and the Swedish Nuclear Energy Inspectoratum on non-proliferation activities connected with nuclear weapons of September 7, 1993. Particular attention should be drawn to the Agreement between the Royal Swedish Academy of Sciences and National Academy of Sciences of Ukraine which was signed during the official visit of Borys Paton President of the National Academy of Sciences of Ukraine to Sweden on October 24, 1994. To resume contacts between Academies of Sciences of our countries the relevant documents are currently being worked out by specialists of international relations department of the Presidium of National Academy of Sciences of Ukraine. Ministry of Foreign Relations of Ukraine archives keep safe the concluded Protocols on Cooperation between the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the National Police Department of the Kingdom of Sweden of May 10, 2000, on Cooperation between National Police Administration of the Kingdom of Sweden and Derzhkomkordon of Ukraine of May 7, 2001. This list includes Documents of Intent relevant to further developing of cooperation between the Accounting Chamber of Ukraine and National Audit Office of Sweden, of March 6, 2008. It is very important to refer to bilateral documents a number of Memoranda signed between the Ministry of Ukraine of Emergencies and Swedish Rescue Services Agency on September 8, 2004 and on Cooperation between the National Agency of Ukraine for Efficient Use of Energy and the State Agency for Energy of Sweden of February 18, 2008. It is worth mentioning the following documents Memorandum of Understanding between the Ministry of Housing and Municipal Economy of Ukraine and North Environmental Finance Corporation of September 5, 2008 and Memorandum on Cooperation in Environmental Protection between the Ministry of Environmental Protection of Ukraine and the Swedish Agency for

Environmental Protection of February 21, 2008. Interagency Cooperation Program in Education and Science between the Ministry of Education and Science of Ukraine and the Swedish Institute within 2001-2003 biennium of August 8, 2001 is among official documents.

The Ukrainian-Swedish relations have a long mutually history that based on beneficial background and legal framework that encouraged the Ukrainian implementation to the European Union and Euro-Atlantic community.

Literature:

1. Атаманюк Ю. Українсько-шведські історичні взаємини та українські поселення у Швеції, «Час і Події» - 2008, № 30, Львів.
2. Архив Юго-Западной России. – К., 1914.– Ч.III. – Т.6. – 20. – С. 73-74.
3. Матях В.М. Україна – Швеція в дипломатичних відносинах другої половини XVII – початку XVIII ст. Підходи до наукового вивчення проблеми. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Історичні науки, 2009. Том 19. С.77-93.
4. Липинський В. Україна на переломі 1657 – 1659. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII ст. — Філадельфія, 1991.
5. Ohloblyn O. Hetman Ivan Mazepa and its era. Second updated edition. Edited by L. Wynar. New-York - Kyiv - Lviv - Paris - Toronto - 2001.
6. Президент України відзначає високий рівень співпраці між Україною та Королівством Швецією (2006) [електрон. ресурс]. – режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/2230.html>
7. Международные эксперты определили 10 приоритетов для Украины (2010) [електрон. ресурс]. – режим доступу: <http://www.unian.net/rus/news/news-362082.html>
8. Högselius P. Ukrainas framtid en osäker historia. (2009) [Internet source]. – access mode: http://www.svd.se/kulturnoje/understrecket/ukrainas-framtid-en-osaker-historia_2301053.svd
9. Embassy of Ukraine in the Kingdom of Sweden. Political dialogue. (2009) [Internet source]. – access mode: <http://www.mfa.gov.ua/sweden/ua/17017.htm>

ДЕРЖАВА І ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА

*Байталюк Зоряна Володимирівна
асистент кафедри міжнародного права юридичного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

Поняття “політична система суспільства” ввійшло в науковий обіг порівняно недавно. Серед важливих причин, що спонукали його

виникнення й широке наукове використання, було прагнення дати цілісне уявлення про політику та політичне життя суспільства. Політика при цьому визначається як сфера діяльності, пов'язана з відносинами між класами, націями й соціальними групами, ядром якої є проблема завоювання, збереження й використання влади [2], або як сфера суспільної діяльності, змістом якої є організація, регулювання, контроль діяльності й відносин людей, соціальних груп, класів, націй [11].

До 70-х років термін “політична система” в наукових працях вітчизняних учених практично не використовувався. Замість нього вживалося поняття “політична організація суспільства”. Лише з середини 70-х років почалось активне наукове застосування терміна “політична система”, що викликало необхідність встановлення його логічного обсягу, визначення співвідношення з іншими однопорядковими поняттями. Таким чином, склалося три основні підходи: а) політична організація є більш вузьким поняттям стосовно політичної системи; б) політична система є більш вузьким поняттям; в) ці поняття ідентичні, рівнозначні.

В сучасних умовах у науковій літературі також немає однозначного підходу до визначення поняття політичної системи. Деякі вчені (А.Б. Венгеров, М.Н. Марченко, В.Н. Хропанюк) ототожнюють політичну систему з політичною організацією суспільства. Так, М.Н. Марченко визначає її як сукупність державних, партійних і громадських органів та організацій, які беруть участь у політичному житті країни. Дехто (В.В. Богатирьов, В.В. Копейчиков, П.М. Рабінович, В.С. Чиркін) відзначають, що політична система є більш широким поняттям. Так В.В. Богатирьов під політичною системою розуміє цілісну, впорядковану сукупність політичних інститутів, політичних ролей, відносин, процесів, принципів політичної організації суспільства, підпорядкованих існуючим у ньому політичним, соціальним, юридичним, ідеологічним, культурним нормам, історичним традиціям і настановам політичного режиму конкретного суспільства. Вона складається з трьох підсистем: інституціональної, інформаційної та нормативної. В.В. Копейчиков вирізняє п'ять основних елементів політичної системи: суб'єкти (носії) політики, політичні норми та принципи, політичні відносини (стосунки), політичні погляди, політичну свідомість та культуру і зв'язки, що об'єднують ці компоненти.

Політичні партії можна вважати спеціалізованим інститутом громадянського суспільства покликаним формувати первинну політику, реалізовувати її на державному рівні й контролювати її здійснення [5]. Політичні партії відіграють дуже важливу роль у процесі легітимації державної влади. Будучи елементом громадянського суспільства, вони відбивають і погоджують інтереси соціальних груп і прошарків населення. Водночас партії є елементом політичної системи суспільства, де вони виражають ці інтереси через політичний тиск на державу або за

допомогою виборів намагаються отримати владу для їх здійснення. Таким чином відбувається процес з'єднання політичної волі народу та державної влади. С.О. Кирєєва зауважує, що суттєвою стороною легітимації є правове регулювання і практичне здійснення зміни політичних партій та вищих посадових осіб у влади [3].

Діяльність політичних партій, їх взаємодія з державою значною мірою зумовлюється тим, яку форму має держава. Практично всі вчені одностайні у визначенні тричленної структури форми держави. Хоча в науці висловлюються окремі думки про існування четвертого елемента – політичної динаміки. В цьому питанні, на наш погляд, слід приєднатися до позиції С.О. Кирєєвої, яка зазначає, що це поняття є не додатковим елементом форми держави, а швидше властивістю, яка притаманна кожному елементу, і виражає його здібність до змін, модернізації, розвитку [3]. Усе ж класичною є тричленна класифікація форм держави, яка складається із форми правління, форми державного устрою та форми державного режиму.

У сучасному суспільстві поняття демократії і багатопартійності розглядаються невід'ємними одне від одного. Політичні партії визнаються одним із базових елементів демократії. Разом із тим у вітчизняній науці в силу існуючого протягом значного історичного періоду однопартійного режиму дослідження ідей багатопартійності було довгий час неможливим, що призвело до того, що зараз практично немає теоретичних розробок по визначенню співвідношення, взаємовпливу, обумовленості цих понять, що дозволило б органічно вписати багатопартійність у теорію демократії.

В усіх розвинутих демократичних країнах політичні партії акумулюють і виражають інтереси громадян у вищих представницьких органах, що є їх головною функцією. Саме виникнення партій у сьогоденному розумінні цього інституту в період буржуазних революцій пов'язана з появою вищих представницьких органів – парламентів. Політичні партії, пише Т.Б. Бекназар-Юзбашев, являють собою один із найбільш своєрідних феноменів сучасної історії, специфічний продукт парламентської конституційної держави з її заснованою на виборах і представницьких установах політичною системою [1].

Політичні партії також беруть участь у здійсненні безпосередньої демократії. Так ст.69 Конституції України закріпила: “Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії”, а ст.36 на конституційному рівні встановила одну з функцій партій – участь у виборах [4]. Закон України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми” [10], Закон “Про вибори народних депутатів України” [8], Закон “Про вибори Президента України” [9], Закон “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних,

міських голів” [7] закріплює форми участі політичних партій у здійсненні цього виду безпосередньої демократії.

Головною метою політичних партій є здійснення політичної влади, що можливе лише через представництво саме в органах виконавчої влади, бо саме представництво політичних партій у представницьких органах такої влади не дає. Навіть обрання Президента на партійній основі лише визначає загальний курс держави, але не інституціоналізує відносини між владою та населенням. Така інституціоналізація передбачає право партій на формування Уряду.

Таким чином, політичні партії є насамперед елементом громадянського суспільства. Однак, на відміну від інших організацій громадянського суспільства, вони мають специфічні, властиві тільки їм політичні функції. В.С. Нерсесянц пише, що політичні партії як організовані представники суспільства виражають право громадянського суспільства на формування державної влади, участі в її здійсненні [6]. Як уже зазначалося, політичні партії, на нашу думку, треба розглядати, як спеціалізований інститут громадянського суспільства покликаний формувати первинну політику, реалізовувати її на державному рівні й контролювати її здійснення [5]. Історія багатопартійності в Україні налічує тільки неповних два десятиліття і наявність такої кількості партій багато вчених вважає наслідком недосконалої політичної системи, проте, на думку автора, саме наявність багатопартійності, навіть такої, що виражається у великій кількості політичних партій є ознакою демократії.

Література:

1. Бекназар-Юзбашев Т.Б. Политические партии и развитие буржуазной государственно-правовой доктрины (Политические партии как объект исследования в буржуазных политико-правовых учениях): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / ИГиП АН СССР. – М., 1983. – 213 с.
2. Богатырев В.В. Политическая система современного российского общества: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нижегород. юрид. ин-т. – Нижний Новгород, 1998. – 157 с.
3. Киреева С.А. Политический режим как элемент формы государства (теоретико-правовое исследование): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Саратов. гос. акад. права. – Саратов, 1997. – 28 с.
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
5. Лукьянов Д.В. Гражданское общество и политические партии // Вісн. Харків. ун-ту № 506: Серія: Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених м. Харкова: Ч. 1. – Харків, 2001. – С.5–7.

6. Нерсисянц В.С. Общая теория права и государства: Учебник для юрид. вузов и фак. – М: Норма – Инфра-М, 1999. – 552 с.
7. Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 14 січня 1998р. № 14/98-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1998.– № 3–4. – Ст.15.
8. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 18 жовтня 2001р. № 2766-III // Уряд. кур'єр. – 2001. – 2 лист. – С.3.
9. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999р. № 474-XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 14. – Ст.81.
10. Про всеукраїнській та місцеві референдуми: Закон України від 3 липня 1991р. № 1286-XII // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 33. – Ст. 443.
11. Словарь терминов по теории государства и права / Рук. авт. кол. Н.И. Панов. – Харьков: Основа, 1997. – 180 с.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЖИМУ МОРСЬКИХ ПОРТІВ

Вінтоняк Дар'я Олександрівна

економіко-правовий факультет, ОКР «Магістр», спеціальність

«Правознавство» Маріупольський державний гуманітарний університет

В теорії права правовий режим можна визначити як сукупність юридичних засобів, що встановлюються і забезпечуються державою в цілях врегулювання конкретних суспільних відносин шляхом обмеження одних і стимулювання інших сторін діяльності окремих суб'єктів права. Іншими словами, правові режими «створюють конкретну міру сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів окремих суб'єктів права» [4].

Чинне законодавство України не містить визначення поняття «правовий режим морських портів». Також це поняття не закріплено і у міжнародно-правових актах. Проте в науковій літературі міститься визначення поняття «правовий режим внутрішніх морських вод». Так в учбовому посібнику з міжнародного морського права за редакцією І. Авраменко [1] міститься наступне визначення: «Правовий режим внутрішніх морських вод є сукупністю правил заходу у внутрішні води і порти, перебування в них і виходу з них. Він встановлюється внутрішньодержавним законодавством і міжнародно-правовими актами». А оскільки порти входять до складу внутрішніх вод, то правовий режим морських портів можна визначити як сукупність правил заходу до портів, перебування в них та виходу з них суден.

Неможливо розглядати поняття правового режиму порту без визначення його статусу. Морські порти є комплексними транспортними підприємствами, які призначені для здійснення господарської діяльності з завантаження, розвантаження та обслуговування суден, здійснення складських операцій з вантажами, обслуговування пасажирів, перевезення вантажів, пасажирів, багажу та пошти, здійснення операцій з забезпечення життєдіяльності порту, а також забезпечення безпеки мореплавства.

В міжнародному морському праві немає однозначного визначення поняття порту. Основне призначення портів – слугувати для завантаження та розвантаження вантажів, виходячи з цього положення Статут про міжнародний режим морських портів визначає, що морськими вважаються порти, які приймають морські судна та слугують для зовнішньої торгівлі [2]. Існують і інші визначення, які підкреслюють як географічні, так і виробничі ознаки портів. Рекомендація N 16 Європейської економічної комісії ООН "ЛОКОД ООН - Класифікатор портів та інших пунктів" визначає порти як будь-який пункт з постійним устаткуванням, де судна можуть здійснювати завантаження або розвантаження вантажу, що перевозиться морським шляхом. Разом з тим за останній час в різних міжнародних угодах та національному законодавстві все частіше на морський порт покладають функції з забезпечення безпеки мореплавства, прийняттю заходів щодо запобігання забрудненню морів та інші. З урахуванням усіх зазначених функцій порт можна визначити як комплексне транспортне підприємство, яке наділено морською і сухопутною територією, що знаходиться під суверенітетом прибережної держави, яке служить для завантаження і розвантаження суден, які беруть участь у зовнішній торгівлі, обслуговування пасажирів, а також здійснює певний нагляд за безпекою судноплавства і контроль за дотриманням міжнародних угод з торгівельного мореплавства.

В Україні правовий статус і функції морських портів установлені розділом IV «Морський порт» Кодексу торгового мореплавства України (КТМ). Згідно з яким, морський порт є державним транспортним підприємством, призначеним для обслуговування суден, пасажирів і вантажів на відведених порту території і акваторії, а також перевезення вантажів і пасажирів на суднах, що належать порту. Це визначення створює подвійність природи морського порту, оскільки будь-яке підприємство, з одного боку, об'єкт - цілісний майновий комплекс, а з іншої - суб'єкт, тобто юридична особа [3].

Крім того, правовий режим морського порту визначається правовим статусом і правовим режимом території і акваторії, на яких він розташований. Територією морського порту є відведені порту землі. До території морського порту також належать намиті, насипані або створені із застосуванням інших гідротехнічних технологій площі,

створені за рахунок порту і за користування якими не стягується плата. Ч. 3 ст. 74 КТМ України говорить про те, що територія і акваторія морського порту є державною власністю і надаються порту тільки в користування. В той же час ч. 2 ст. 67 Земельного кодексу України допускає знаходження земель транспорту, до яких відносяться і землі морських портів, в комунальній і приватній власності. У законодавстві України, яке регулює відносини з приводу території морських портів, є і інші протиріччя. Так, згадана стаття 74, ч. 1, КТМ України ясно відносить до території морського порту намиті, насипані або створені за рахунок порту із застосуванням інших гідротехнічних технологій площі. У ст. 25, ч. 4, Закону України «Про транспорт» знаходиться положення, яке суперечить нормі КТМ з точністю до навпаки: до земель морського транспорту не відносяться території, насипані або намиті в акваторії за кошти портів. Крім того, п. «б» ч. 1 ст. 69 Земельного кодексу України відносить до категорії земель морського транспорту землі під гідротехнічними спорудами. В той же час п. «в» ч. 1 ст. 58 Земельного кодексу відносить землі під гідротехнічними спорудами до земель водного фонду.

Акваторією морського порту є відведені порту водні простори. Чинне законодавство України непослідовне у визначенні терміну «акваторія». Так, під «акваторією» розуміється як водний об'єкт (його частина), так і окремо: вода, ділянка водного об'єкту тощо. У спеціальній літературі термін «акваторія» розуміється як водойма. Що стосується поняття «акваторія порту», то його можна визначити як частину водного об'єкту (водойми) з певними межами, що відведена порту відповідно до чинного законодавства України [3]. У категорію «акваторія» входять також водні шляхи.

Водна територія держави складається з внутрішніх і прибережних морських вод, званих територіальними водами територіальним морем. Першим елементом водної території держави є територіальні води. Територіальні води, як і інші частини території держави, знаходяться під її суверенітетом. В той же час їх режим відрізняється від режиму внутрішніх вод оскільки на користь міжнародної співпраці і торговельного мореплавання держави добровільно обмежують свій суверенітет, визнаючи права мирного проходу іноземних судів через територіальні води. Другим елементом водної території держави є внутрішні води, на які повністю поширюється суверенітет держави.

Підсумовуючи, зазначимо наступне, чинне законодавство України не містить визначення поняття «правовий режим морських портів». Також це поняття не закріплено і у міжнародно-правових актах. Крім того, в законодавстві України містяться дещо відмінні визначення порту, що призводить до важкості у визначенні його правового статусу. Також, у

зв'язку з різним режимом територіальних і внутрішніх вод дуже важливо чітко визначити їх межі. Особливий інтерес викликає розмежування територіальних вод і вод морських портів, оскільки, сучасні портові споруди тягнуться на великі відстані від берега.

Таким чином, мабуть, прийшов час розібратися з питаннями статусу морського порту і режимом вод морського порту, а також на законодавчому рівні визначити та нормативно закріпити питання пов'язані з правовим режимом морських портів. На наш погляд, без цього реформування портового господарства буде ускладнено. Можливо, цьому посприє ухвалення спеціального Закону «Про морські порти України», проект якого вже підготовлений Комітетом з питань транспорту і зв'язку Верховної Ради до другого читання.

Література:

1. Авраменко И.М. Международное морское право: Учебное пособие – Ростов-на-Дону: «Феникс» - 2001 – с.448;
2. Анцелевич Г.Л. Международное морское право – Учебное пособие – К.:Издательский дом «Слово» - 2003 – с.560;
3. Ницевич А., Лебедев В. Правовой статус морского порта // Порты Украины – 2009 - №2 – с.44 - 45;
4. Родионов, О. С. Правовые режимы как важнейший элемент юридической политики / О. С. Родионов // Правоведение -1997 - № 4 - с. 157 - 158.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В УКРАЇНІ

Ігнатенко Оксана Євгенівна
пошукач Інституту законодавства ВРУ, помічник-консультант
народного депутата України

Проблема Конституційної реформи 2004 року в тому, що задекларувавши перерозподіл повноважень вищих органів влади, вона зберегла два сильних політичних центрів на вищому рівні. Конфлікт між системою виконавчої влади на чолі з Президентом України і Верховною Радою України змінився відкритим протистоянням між главою держави і урядом, який спирається на підтримку парламентської більшості. В теперішніх умовах, коли Президент і парламентська більшість (коаліція) прибічники однієї політичної сили, можливо, ми спостерігати не будемо явних протистоянь, але ми повинні розуміти, що така ситуація в державі трапляється вкрай рідко, тому окреслення перспектив розвитку інституту

президентства в Україні, на нашу думку, має ґрунтуватися на таких засадничих положеннях:

- Наділення президента певним обсягом повноважень не повинно порушувати баланс владних відносин, таким чином змагаючись з парламентом за вплив на систему виконавчої влади.

- Світова практика засвідчує, що парламентська модель формування та функціонування уряду не передбачає можливого ефективного стороннього впливу. Ми вважаємо, що не варто наділяти главу держави повноваженнями вносити до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України та Міністра закордонних справ України, тому що не можна забезпечити ані їхній результативний вплив на функціонування уряду як колегіального органу, ані підтримку їхніх ініціатив парламентською більшістю.

- Президент має діяти чітко за законом, а закон має бути таким, щоб у глави держави не було свободи вибору, коли вибір залежить чи то від настрою, чи то від того, що сказало «найближче» оточення, чи то від домовленостей, які ні як ні стосуються інтересів держави. Якщо, наприклад, несформований уряд у визначений термін, Президент має (а не має право) розпустити парламент, тому що він не виконав свій обов'язок.

- Слід відмовитися від повноваження глави держави скасовувати акти Ради міністрів АР Крим та голів місцевих державних адміністрацій, оскільки таке втручання може сприяти дезорганізації функціонування очолюваної урядом системи органів виконавчої влади.

- Глава держави має відійти від керівництва економікою й соціальною сферою, зосередившись на забезпеченні належного функціонування державного механізму. Він має стояти між гілками влади та забезпечувати єдність державної влади і злагоджене функціонування її гілок.

- Для уникнення конфліктів щодо здійснення політики в міжнародній сфері, треба додати перелік актів, які потребують контрасигнатури Прем'єр-міністра або міністра, відповідального за виконання цього акту. До цього переліку доцільно додати акти, що стосуються питань ведення переговорів і укладання міжнародних договорів.

- Варто відмовитися від конституційної норми про право президента призупиняти урядові акти, це право блокує співпрацю парламенту і уряду. Але треба залишити право звертатися до Конституційного Суду України чи адміністративних судів щодо визнання їх неконституційності чи незаконності. За Президентом має залишатися право призупиняти акти уряду лише на підставі відповідного рішення, прийнятого Конституційним Судом.

І головне, коригування Основного Закону України має бути дуже зваженим і обмеженим, а головне – системним процесом. І закон треба не

тільки міняти, але й виконувати. Це, мабуть, найголовніша проблема наших керманців.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ

Магновський Ігор Йосифович

кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри конституційного та міжнародного права Київського національного університету внутрішніх справ

На сучасному етапі в Україні проходить осмислення різноманітних напрямків правової розбудови України. Тому одним із них на сьогоднішній день виступає удосконалення адміністративно-територіального устрою, яке непокоїть протягом останніх років різноманітні політичні кола, державних діячів і звісно вчених.

Шляхи реформування адміністративно-територіального устрою України нині є вельми важливими та необхідними, оскільки відповідно до цього створюється система органів державної влади та місцевого самоврядування за допомогою яких забезпечуються різноманітні права і свободи громадян у державі. Як бачимо, його організація на думку вчених, є стратегічною проблемою кожної незалежної держави, вирішення якої визначає рівень консолідації суспільства [1, с. 116].

Сьогодні в засобах масової інформації і друкованих, і електронних ведеться чимало розмов про адміністративно-територіальну реформу. Її розробники зазначають, що головна її мета: забезпечити людину якісними та доступними послугами найближче до її місця проживання; наділити органи місцевого самоврядування повноваженнями та ресурсами для надання цих послуг. Суть реформи викладена так: широка децентралізація виконавчої влади;

перенесення частини повноважень та відповідальності з національного рівня на регіональний, з регіонального – на районний, з районного – на рівень громад; найважливішим елементом реформи є утворення громад як адміністративно-територіальних об'єднань базового рівня, здатних надавати значну частину послуг населенню, які сьогодні надаються на рівні району [2, с. 45-46].

У процесі здійснення демократичних перетворень важливим є переосмислення основних положень вітчизняної науки і практики в сфері територіальної організації держави у контексті сучасних надбань розвинених, як європейських держав, так і світу в цілому, оскільки перманентні експерименти з реформуванням інститутів територіальної

організації влади, що здійснювалися без достатнього наукового обґрунтування бажаних результатів не дали.

У свою чергу, ідеолог польської адміністративно-територіальної реформи Кулеша М. наголошує, що вона обов'язково має бути радикальною за змістом, оскільки це не спосіб розв'язати певні проблеми – це докорінна зміна державного устрою та врядування. При цьому, звичайно, має проводитись належна інформаційно-роз'яснювальна робота, у тому числі з урахуванням специфіки різних груп суспільства [3].

Як слушно зауважує Малиновський В., ситуація ускладнюється тим, що існуюча система адміністративно-територіального поділу України передбачає входження одних населених пунктів до меж інших. Наприклад, у межах адміністративних кордонів 83-ох міст загальнодержавного, обласного та республіканського (АРК) значення перебуває 36 міст, 218 селищ міського типу, 91 селище та 157 сіл. Так до складу м. Красний Луч Луганської області входять ще три міста – Вахрушеве, Міусинськ, Петровське та чотири селища, до складу котрих входять ще 20 населених пунктів. Причому в Красному Лучі майже 100 тис. населення, а в селищі міського типу Федорівка – 400 осіб. Фактично у цьому місті функціонує 8 місцевих рад, а до його складу входять – 23 населених пункти. Місто Єнакієве Донецької області включає 14 населених пунктів, у міській раді підпорядкований Свердловський район, до складу якого входять: одна селищна, 16 сільських рад (28 сіл), а також Червонопартизанська міська рада та 5 селищних рад, у цілому – 44 населених пункти [4, с. 127-128].

Головна ідея будь-якої адміністративної реформи має полягати в тому, щоб зробити системи влади та управління відповідальною, прозорою і максимально наближеною до послуг пересічного громадянина. Крім того, нам доцільно запозичити основний критерій реформування системи політичного та адміністративного управління, який діє у Європейському Союзі, бо це апробована світова практика. Йдеться про так званий принцип субсидіарності. Він означає, що будь-яке рішення – політичне чи адміністративне – повинно прийматися на тому рівні, де його виконання буде найменш витратним і найбільш результативним. Тільки у тому разі, якщо місцева громада за обсягом своїх повноважень і що, найголовніше, фінансових, економічних, кадрових та інших ресурсів не здатних впоратися з прийняттям і впровадженням у життя того чи іншого життєво важливого рішення, воно може адресуватися на більш високий рівень. І таким чином – по висхідній. Принцип субсидіарності є універсальним, демократичним та дуже ефективним [5, с. 39]. А це призведе до результативної діяльності територіальної громади.

На думку Коника С., водночас, реформу адміністративно-територіального устрою в Україні варто проводити майже одночасно і

комплексно з іншими не менш грандіозними, довгоочікуваними та важливими реформами, а саме – податковою, бюджетною, фіскальною, земельною, топонімічною, житлово-комунальною, місцевого самоврядування та органів державної влади. Безперечно, такі реформи повинні бути в обов'язковому порядку закріплені на рівні законів і кодексів України [6, с. 48].

Таким чином, у теперішній час існує потреба в акумуляції, об'єднанні різноманітних напрямків реформування адміністративно-територіального устрою, на основі їх ґрунтовного та всебічного дослідження.

Література:

1. Лазор О.Д., Лазор О.Я. Реформування адміністративно-територіального устрою в контексті євроінтеграції //Актуальні проблеми державного управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції: науково-інформаційний збірник / За заг. ред. В.П. Горбуліна, акад. НАН України. – Вип. 15. – 2005. – К.: ДП “НВЦ Євроатлантикінформ”. – С. 116-127.
2. Бесчастний В., Делія Ю. Суперечності адміністративно-територіальної реформи //Віче. – № 15. – 2007. С. 45-47.
3. Кулеша М. Реформа повинна бути радикальною // <http://w.w.w.cpp.org.ua/aspekts>
4. Малиновський В. Проблеми адміністративно-територіального устрою України та шляхи його реформування // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – № 4. – 2007. – С. 125-132.
5. Черевко О. Підпорядкування державної влади інтересам українського громадянина – основна мета адміністративно-територіальної реформи //Економічний часопис – XXI. – № 5-6. – 2006. – С. 38-39.
6. Коник С. Теорія реформ та проблеми адміністративно-територіального устрою України // Економічний часопис – XXI. – № 5-6. – 2006. – С. 44-48.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ

*Павловська Наталія Володимирівна
кандидат юридичних наук, докторантура та ад'юнктура Київський
національний університет внутрішніх справ*

Аналіз чинного конституційного законодавства України з очевидністю підтверджує існування санкцій, які не можуть бути віднесені до таких традиційних видів юридичної відповідальності, як

адміністративна, цивільно-правова, кримінальна та дисциплінарна. Наявність особливих санкцій з наявним політико-правовим характером констатувалося у правовій науці вже давно, що в свою чергу поставило більш широке питання про окремий самостійний вид юридичної відповідальності - конституційний. [1]

Відсутність санкцій у багатьох конституційно-правових нормах знижує ефективність їх дії і незавжди може бути компенсовано санкціями інших галузей права. Лише конституційно-правові санкції відображають особливості захисту суспільних відносин, можуть звести до притягнення до відповідальності від порушення норм конституційного права. У ряді випадків в силу самих конституційно-правових норм застосування санкцій інших галузей стає неможливим. Так, народні депутати, глава держави одержують певний імунітет, який дає їм додаткові, у порівнянні із іншими громадяни, гарантії від притягнення до традиційних видів юридичної відповідальності. [2]

Очевидно, що конституційно-правові норми потребують адекватної системи засобів захисту своїх приписів, яка поряд з іншими санкціями включала би і конституційно-правові. Більш того, деякі санкції можуть бути встановлені лише Конституцією України.

Представляється, що основною метою конституційно-правових санкцій є попередження від відхилень встановленої диспозиції конституційно-правових норм певної моделі поведінки суб'єктів. А якщо це сталося, то застосування конституційно-правових санкцій спрямовано на здійснення превенції, відновлення в усіх можливих випадках порушеного конституційного правопорядку. Конституційно-правові санкції мають ряд особливостей, що відрізняють їх від заходів інших видів юридичної відповідальності, що дозволяє виділити їх у самостійний вид, а саме:

- заходи конституційно-правової відповідальності мають чітко виражений політичний характер і за підставами застосування, і за колом суб'єктів. У зв'язку з цим є небезпека того, що конституційно-правова відповідальність може перетворитися з правового інструмента в політичний. Тому здійснення заходів конституційно-правової відповідальності має обмежуватися конституційно-правовою галуззю.
- конституційно-правові санкції застосовуються широким колом уповноважених суб'єктів - органами законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування, посадовими особами, громадянами, наприклад, у випадку відкликання та інш. Заходи конституційно-правової відповідальності можуть застосовуватися органами та посадовими особами відносно непідлеглими і непідзвітними їм суб'єктами, тим самим відрізняючись від дисциплінарних стягнень.

- вищі органи державної влади і посадові особи багато в чому мають власну відповідальність. При встановленні конституційно-правових санкцій відносно цих суб'єктів слід виходити з принципу «стримувань і противаг», таким чином, щоб заходи конституційно-правової відповідальності були взаємно збалансовані. А обов'язок одного була б підкріплена повноваженнями іншого органу - посадової особи чи іншої інстанції відповідальності, наприклад, виборців на випадок невиконання певних дій.
- застосування конституційно-правових санкцій не тягне судимість чи іншого виду покарання. [3]

Для конституційно-правових санкцій актуальною є проблема їх реалізації: нерідко або порядок їх застосування не визначено, або вони незастосовні, або не застосовуються. І в такому разі встановлення санкцій не лише не має сенсу, але і спричиняє ефект, зворотний очікуваному, тому що коли санкції перетворюються в абстрактну загрозу, декларативними стають і конституційно-правові норми в цілому. У зв'язку з цим, встановлення і дотримання процедури застосування санкцій надзвичайно важливо, тому що притягнення суб'єкта до конституційно-правової відповідальності представляє собою результат застосування та взаємодії матеріальних і процесуальних норм.

Література:

1. Кравченко В.В. Конституційне право України. –К., 2007. –С. 239.
2. Тодыка Ю.Н. Конституционные основы формирования правовой культуры. –Х., 2001. С.121.
3. Тацій В.Я., Тодика Ю.М. Становлення правової державності в Україні в аспекті конституціоналізму//Конституційно-правові засади становлення української державності. –Х., 2003. –С. 54.

ІНСТИТУТ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ ЯК ФОРМА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ

*Павшук Катерина Олександрівна
студентка підготовки кадрів для органів прокуратури України
Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*

Одним з головних елементів сучасної демократії є наявність політичної опозиції, яка критикує рішення діючої влади. Вперше термін «парламентська опозиція» було витлумачено Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» де опозиція закріплювалась як сукупність депутатських фракцій,

які не входять до коаліції. Але це формулювання відносить до статусу парламентської опозиції й ті фракції, які займають пасивну позицію. Більш детальне визначення міститься у ч.І ст.68 Регламенту Верховної Ради України.

Інститут парламентської опозиції є формою громадського контролю. До відносин, які складаються по лінії «уряд - опозиція», притаманні всі елементи правовідносин у сфері громадського контролю. Контролюючим суб'єктом є опозиційна політична партія, яка є різновидом об'єднань громадян. Підконтрольним суб'єктом виступає політична сила, яка знаходиться у владі, та сформований нею уряд. Правовідносини між суб'єктами виникають з приводу об'єкта - рішень, дій та спрямованості політики правлячих кіл. Юридичним змістом є контрольні повноваження парламентської опозиції, закріплені у Регламенті Верховної Ради України. Підставою для виникнення контрольних правовідносин стають юридичні факти у вигляді інформації про діяльність органів публічної влади, на основі якої громадськість може брати участь у політичних процесах.

Влада не здатна задовольнити інтереси кожного громадянина, тому опозиція виступає своєрідним компенсатором вимог. Опозиція діє як посередник між владою та громадськістю. Вона надає уряду відомості щодо найменших змін громадської думки для того, щоб він відповідним чином трансформував політичний курс. З іншого боку опозиція забезпечує громадськість альтернативною інформацією, на основі якої остання може брати участі у політичному процесі. За умови зростання громадського незадоволення опозиція здатна полегшити ситуацію, стримати конфлікти. Тому доцільним є створення Національної асоціації громадського контролю саме при главі опозиційного уряду.

Україна зіткнулася із рядом проблем утвердження опозиції. Серед них відсутність консенсусу в політиці, слабкість опозиційного лідерства, недостатній кадровий потенціал професійних чиновників вищого рангу, відсутність достатнього законодавчого регулювання опозиційної діяльності та низький рівень демократичної політичної культури суспільства.

Література:

1. Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» та деяких інших законодавчих актів України (щодо порядку проведення позачергових виборів до Верховної Ради України та заміщення народних депутатів України, повноваження яких були достроково припинені): Закон України, від 1 черв. 2007р: N 1114-V // ВВР. - 2007.- № 28. - Ст.383
2. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/ 96-ВР // ВВР. - 1996. - № 47. - Ст. 257

3. Регламент Верховної Ради України: Затверд. Постановою Верховної Ради України від 19 вересня 2008р.// ВВР- 2009.-№ 1-2, 3-4. - Ст. 313
4. Статус опозиції: вітчизняний та зарубіжний досвід і рекомендації: витяги з інформаційно-аналітичного дослідження, підготовленого Лабораторією законодавчих ініціатив// Матеріали круглого столу «Проблеми подальшої інституалізації коаліції та опозиції у Верховній Раді України», 12 черв. 2008р. - К.: К.І.С., 2009.- С. 52

ЩОДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА КОНСТИТУЦІЇ

Потапова Олена Вячеславівна

асистент кафедри міжнародного та європейського права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Розподіл функцій національного та міжнародного права, їх співвідношення, взаємодія та взаємозалежність вже тривалий час залишаються в правовій науці предметом дискусій. Досвід сучасних держав свідчить, що це питання вони вирішують на конституційному рівні. Можна виділити декілька варіантів конституційного регулювання статусу принципів та норм міжнародного права в національній сфері.

Так, наприклад, загальні норми міжнародного права є складовою частиною федерального права Австрії (Австрійський федеральний конституційний закон, ст.9, ч.1), Угорщини (ст.7 Конституції Угорщини). Більш широко сприймає міжнародне право Конституція Російської Федерації (ст.15), яка встановлює, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права і ратифіковані парламентом міжнародні договори є складовою частиною правової системи РФ. Конституція Республіки Білорусь (ст.8) визнає пріоритет загальновизнаних принципів міжнародного права. Тобто конституції надають конституційний статус загальновизнаним принципам міжнародного права.

Конституція України (ст.9) визнає складовою частиною національного законодавства лише чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Принципи і норми міжнародного права Конституція України включає у правову систему держави лише при формуванні і проведенні зовнішньополітичної діяльності (ст.18).

Визнання пріоритету норм міжнародного права, зокрема його принципів, не знаходиться в протиріччі з одним із головних завдань конституції – забезпеченням суверенітету і незалежності держави. Прийняття державою законів у відповідності з міжнародним правом є

правомірним здійсненням її суверенітету. Принцип суверенної рівності держав, встановлюючи право держави на вільний вибір своєї політико-правової системи, пов'язує це з наступним обов'язком: «кожна держава повинна виконувати повністю та добросовісно свої міжнародні зобов'язання» (Декларація про принципи міжнародного права 1970 р.).

Правова система держави в цілому, і в першу чергу конституція, повинні відповідати вимогам міжнародного права, основною з яких сьогодні є забезпечення виконання своїх зобов'язань з міжнародного права (Статут ООН ч.1, ст.4). Принцип добросовісного виконання зобов'язань закріплений і у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., до якої Україна приєдналася у 1986 р.

Пріоритетність принципів міжнародного права, яка пов'язана з участю України у відносинах з іншими державами і міжнародним співтовариством в цілому, повинна бути одним із головних принципів розвитку законодавства. Мова йде саме про основні загальновизнані принципи, які є найважливішими у міжнародній практиці, складають ядро сучасного міжнародного права і є нормами, наділеними вищою імперативною юридичною силою.

Потребує також удосконалення законодавство, яке має забезпечувати внутрішньодержавний правовий механізм реалізації міжнародно-правових норм, адже саме у національній правовій системі великий масив абстрактних норм міжнародного права набуває своє реальне, життєве значення.

Враховуючи, що правова держава означає те, що вона є і міжнародно-правовою державою, вважаю доцільним законодавче закріплення пріоритетності загальновизнаних принципів міжнародного права в Конституції України.

ЗАКРЕПЛЕНИЕ ОСНОВ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОЯ И ФОРМ ГОСУДАРСТВЕННОГО УСТРОЙСТВА В КОНСТИТУЦИЯХ УКРАИНЫ И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Трихліб Крістіна Олексіївна

студентка факультету підготовки кадрів для Міністерства закордонних справ України Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

Основы конституционного строя провозглашаются от имени народа, его государственной волей. Тем самым подчеркивается их юридическая значимость, верховенство и обязательность для всех субъектов правоотношений. Вследствие этого закрепляемые конституцией основы

конституционного строя образуют фундамент всего правового регулирования государственной и общественной жизни [1, с. 5].

Согласно Конституциям, Российская Федерация и Украина провозглашаются демократическими, правовыми государствами с республиканской формой правления. Их суверенность распространяется на всю территорию.

Существенным дополнением к характеристике государства является введение в Конституцию России нормы (отсутствующей в украинском Основном Законе), которая утверждает светский характер российского государства. Этой нормой предусматривается, что никакая религия не может устанавливаться в качестве государственной или обязательной (ст. 15) [2].

Государство – подчеркивается в Конституции Украины (ст. 3) – отвечает перед человеком за свою деятельность [3].

В Российской Федерации (ст. 12) [2] и в Украине (ст. 8) [3] признается и гарантируется местное самоуправление. Конкретизируя это положение, Конституция России определяет, что местное самоуправление в пределах своих полномочий самостоятельно. Органы местного самоуправления не входят в систему органов государственной власти.

В Конституции Украины содержится также ряд статей, отражающих специфику происходящих в Украине политических и межнациональных процессов, свойственных государствам, которые лишь приобрели национальную независимость. Это касается вопросов о государственном статусе украинского языка (ст. 10) [3], консолидации и развитии украинской нации (ст. 11) [3], о государственной символике (ст.20) [3] и прочее.

Закрепление в конституции основ конституционного строя еще не является гарантией конституционного характера государства. Конституция как единство правового текста и реального строя жизни – есть продукт конституционного развития, где полное единство – недостижимый идеал. Однако постоянное стремление к его достижению, к "конституцизации" социальных отношений – суть демократического развития общества и государства [4, с. 86].

Обращаясь к тексту конституций обоих государств, необходимо обратить внимание на то, что уже в преамбулах этих конституций нашли отражение явления, связанные с такими общественными процессами особой важности, как общая идентификация народа и легитимизация конституции. Под идентификацией при этом понимается осознание народом себя как определенного единства, характеризующегося самостоятельным, конкретным качеством – возникновением в общественном сознании общей, объединяющей категории "мы". "Мы, многонациональный народ Российской Федерации" – записано в

российской Конституции [2]. В украинской Конституции формулировка "Украинский народ – граждане Украины всех национальностей" явилась результатом компромисса между противостоящими силами, как в целом, в многонациональном обществе (где только русских насчитывается 12 млн.), так, соответственно, и в Верховной Раде Украины [3]. Попытки ограничиться формулировкой "украинский народ" ставили под сомнение саму возможность принятия Конституции, ее последующую легитимность.

В отличие от российской Конституции и мировой конституционной практики в Конституции Украины нет специального раздела "Основы конституционного строя". Ее первый раздел посвящен «общим положениям». При этом не ясно, каким именно – общим? Неопределенность названия данного раздела Конституции Украины привела к тому, что в нем наряду со статьями, регулирующими основы конституционного строя Украины, содержится и набор не совсем связанных между собой положений, отдельные из которых не имеют отношения к основам конституционного строя. Такими положениями, в частности, являются – «Государство способствует изучению языков международного общения» (ст. 10) [3], «Украина проявляет заботу об удовлетворении национально-культурных и языковых потребностей украинцев, проживающих за пределами государства» (ст. 12) [3], «Государство обеспечивает социальную защиту граждан Украины, находящихся на службе в Вооруженных Силах Украины и в иных воинских формированиях, а также членов их семей» (ст. 17) [3] и т.д. В то же время в Конституции Украины нет даже упоминания о гражданском обществе, которое является социальной основой правового государства. В этом усматривается не столько проявление конституционного нигилизма украинских законодателей, сколько подтверждение уже высказанной мысли об отсутствии единого представления о самом понятии «Основы конституционного строя».

Наиболее существенным и действительно имеющим принципиальное значение является различие в формах государственного устройства России и Украины, в объеме полномочий и степени самостоятельности территорий.

Российская Конституция закрепляет федеративную форму государственного устройства России (ст. ст. 1, 5) [2], украинская Конституция провозглашает Украину унитарным государством (ст. 2) [3].

Все народы Российской Федерации пользуются одинаковыми правами во всех вопросах государственного строительства, в развитии культуры, науки, образования и других областях. Они пользуются равными правами на самоопределение, то есть на избрание формы своей

государственности. В настоящее время в Российской Федерации имеется 21 республика, одна автономная область и 10 автономных округов.

Однако это равноправие, разумеется, не означает, что все субъекты Российской Федерации имеют одинаковые права. Республика в составе Федерации является государством, и она не может иметь одинаковые права, скажем, с автономным округом.

Российская Конституция и Федеративный Договор конкретизируют конституционно-правовой статус каждой из групп субъектов федерации (республики, края, области, города федерального значения, автономной области, автономного округа) в соответствии с их особенностями и местом, которое они занимают в системе федеративного устройства.

Важным компонентом конституционно-правового статуса республики в составе Российской Федерации является наличие республиканского гражданства. Каждая республика имеет свое гражданство, которое определяется республиканским законом. При этом наличие гражданства Российской Федерации и гражданства республики в ее составе означает не двойное гражданство, а лишь два уровня единого гражданства.

Согласно Конституции Российской Федерации, республики вправе устанавливать свои государственные языки. В органах государственной власти, органах местного самоуправления, государственных учреждениях республик они употребляются наряду с русским языком – государственным языком Российской Федерации [5, с. 43].

Наконец, одним из неотъемлемых элементов конституционно-правового статуса республик является их право на государственную символику, включающую Государственный герб, Государственный флаг и Государственный гимн, а также на столицу.

Конституция Российской Федерации и конституционное законодательство в целом не предусматривает ни института ответственности властей субъектов Федерации, ни механизмов федерального вмешательства (федеральной интервенции) в дела субъектов Федерации [6, с. 8].

Оценивая Украину как унитарное государство, следует учитывать ее геополитическое положение, национальный состав, традиции и особенно то обстоятельство, что в ее нынешних границах Украина существует немногим более пятидесяти лет. Крымская же территория была включена в ее состав только в 1954 году. Западно-украинские области долгое время находились под юрисдикцией других государств.

Некоторые из народов, населяющих ныне Украину, – крымские татары, русины, – имели в недавнем прошлом свою автономию.

В этих условиях говорить о едином менталитете народов Украины вряд ли есть веские основания.

Тем не менее, в нынешних условиях украинские законодатели, исходя из реалий переходного периода и довлеющих в обществе настроений, пошли по пути конституционного закрепления относительно децентрализованного унитарного территориального устройства, не избежав при этом таких элементов централизованной унитарности, как назначаемость глав местных администраций.

Как вытекает из конституционного текста, особым статусом в Украине наделены Автономная Республика Крым, города Киев и Севастополь, а все области с их "историческими, экономическими, экологическими, географическими и демографическими особенностями, этническими и культурными традициями" полностью уравниены в правах, занимают абсолютно одинаковое положение в территориальном устройстве.

Автономная Республика Крым является неотъемлемой составной частью Украины.

Согласно ст. 135 Автономная Республика Крым имеет свою Конституцию, которая принимается Верховной Радой Автономной Республики, но при обязательном утверждении Верховной Радой Украины (причем, не менее чем половиной от конституционного состава Верховной Рады Украины).

Полномочия, порядок формирования и деятельности Верховной Рады Автономной Республики Крым и Совета Министров Крымской автономии определяются Конституцией Украины и законами украинского государства, нормативно-правовыми актами Верховной Рады Автономной республики Крым по вопросам, отнесенным к её компетенции.

Исходя из изложенного выше, можно сделать вывод, что при разработке и принятии Конституций России и Украины, определении основ конституционного строя законодатели руководствовались в целом общими методологическими принципами, опирались на международный конституционный опыт, учитывали особенности развития своих государств и ту конкретную политическую ситуацию, в которой рождались Основные Законы [7, с. 337].

Література:

1. Шаповал В. Конституция как форма (источник) конституционного права Украины // Право України. – 1999.р. – № 6. – С. 5 –9.
2. Конституция Российской Федерации. – М.: Юридическая литература, 1993 с последними изменениями от 25. 07. 2003 г.
3. Конституция Украины. – К., 1996 с соответствующими изменениями от 08. 12. 2004 г.
4. Конституционное право зарубежных стран. М.: Норма, 1999. – 820 с.

5. Чиркин В. Е. Современное федеративное государство. — М., 1997. — 267 с.
6. Барциц И. Ответственность власти // Власть. — 2000. — № 1. — С .8 — 14.
7. Ковешников Е. М. Конституционное право стран Содружества Независимых Государств / Учеб. для вузов / М.: Норма, 1999 — 446 с.

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право**

**ОЦІНОЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: ДЕЯКІ
АСПЕКТИ ПОРІВНЯННЯ ІСТОРІЇ І СУЧАСНОСТІ**

Грицак Ольга Вікторівна

аспірантка Інституту держави і права ім. В.Корецького

Оціночна термінологія в юриспруденції, зокрема, в сучасному цивільному праві, не є новелою в цілковитому розумінні, і з метою простеження тенденцій його розвитку в цьому аспекті ми проаналізували чимало історичних пам'яток. Неабиякий інтерес серед цих надбань правової спадщини являють Литовські статuti 1529, 1566, 1588 р. В якості емпіричної бази цього дослідження нами був взятий Литовський Статут 1529 р. (надалі - Статут), оскільки цей документ має більш фундаментальний характер. Отже, нашою метою є порівняння сучасних цивільно-правових норм та одного з кодексів феодального права в аспекті використання оціночної термінології.

В багатьох нормах Статуту містяться вислови щодо «людей добрых, сведомых». Ми вбачаємо, що ці слова у розумінні князя Сигізмунда можна розглядати в двох значеннях. По-перше, ці епітети характеризували осіб, які були законослухняними, правосвідомими громадянами, що підтверджує існування заборони злочинцеві знаходитися серед інших громадян (п. 29 розд. 7 ЛС 1529 р.). А в іншому значенні належність особи до «добрих людей» означало її правосуб'єктність. Наприклад, зазначені особи могли бути свідками (п. 2 розд. 8 ЛС 1529 р.), і саме в цій нормі законодавець зробив спробу окреслити, які люди є «добрими». З аналізу норми, на нашу думку, в сучасному розумінні даній характеристиці відповідали б такі неодноразово згадані у Цивільному кодексі України (надалі – ЦК) критерії добросовісності та розумності суб'єктів. До того ж синонімом «сведомости» можна вважати термін «дієздатність». Отже термін «добрые сведомые люди» в сучасності набув більш чіткої форми, хоча й остаточно не втратив «оціночність».

В обох актах використовуються посилання на звичай як регулятор цивільно-правових відносин. У Статуті часто вживаються вислови, які мають оціночний характер: «старый обычай», «стародавний обычай» а в ЦК же про давність звичаю не зазначається, проте вказується, що він є усталеним. До того ж в Статуті не визначено, за допомогою яких критеріїв, після сплину якого проміжку часу слід вважати звичай давнім, оскільки не передбачалася можливість його фіксації у певному документі,

на відміну від ЦК, тобто в сучасному законі бачимо більш чітку інтерпретацію.

Неодноразово в джерелах, що порівнюються, використовуються і посилання на справедливість. Проте в ЦК цей термін вживається лише в якості загальної засади цивільного законодавства, іншими словами, вбачається, що всі правові норми досягнуті нею. А в Статуті також міститься аналогічна норма, що «права християнские» створюються завдяки «достаточному умышленею умислом добрым». Як бачимо, обидва джерела досягнуті позитивними началами, хоча й ці вислови – як «справедливість» (розумність та добросовісність), так і «умисел добрый» мають оціночний характер. Щодо використання власне категорії «справедливість» в контексті Статуту, то аналіз його норм дозволяє зробити висновок, що ця категорія використовується в значенні «правосуддя» та «правомірність». Тому що в цьому акті наявне багаточисельне вживання вислову «справедливість чинити» та відповідно вживаються вислови на кшталт «хто бы теж не справедливое на кого вел, сам тым мает каран быти». Як бачимо, в цих випадках термін «справедливість» позбавлений оціночного характеру.

Отже, сучасний цивільний закон, незважаючи на масив оціночної термінології, є більш якісним з точки зору юридичної техніки у порівнянні з волевиявленнями литовських князів. Але, на жаль, досконалість закону не є гарантією його виконання...

Література:

1. Литовський статут 1529 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/litva.html>
2. Цивільний кодекс України // Офіц. вісник України.-2003.- №11-ст.461

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА В ОБЛАСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Гурова Ксенія Володимирівна

*студентка юридичного факультету Херсонського юридичного інституту
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Відповідно до Конституції України, що гарантує кожному громадянину свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, наша незалежна держава послідовно створює власні механізми захисту авторських прав, прав промислової власності, моральних і

матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1; с. 10].

Дослідження стану і наповнення законодавчої бази України щодо охорони прав власності в сфері інтелектуальної праці свідчать про наявність деяких прогалин у вітчизняному законодавстві, які негативно відображуються на розвитку інтелектуального потенціалу країни, конкурентоспроможності національної економіки, а також на ефективності загальної стратегії інноваційного розвитку держави.

З огляду на вище сказане хочемо звернути увагу на деякі недоліки законодавства в сфері права інтелектуальної власності.

По-перше, звернемо увагу на ті прогалини, які вже відмічалися науковцями: не врегульовано належним чином питання охорони комп'ютерних програм як об'єктів авторського права, оцінки та взяття на бухгалтерський облік об'єктів інтелектуальної власності, нематеріальних активів; існує потреба у розробці методики визначення розміру матеріальної шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності; гальмується розвиток системи підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності у бюджетних установах, організаціях та на підприємствах, діяльність яких пов'язана із створенням та використанням об'єктів промислової власності; є потреба запровадження механізму підтримки патентування вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності в іноземних державах тощо [2; с. 231].

На думку О.І. Харитонові неналежний контроль за чинним законодавством призводить до проблем у діяльності організацій колективного управління правами авторів, виконавців, виробників фонограм, які відповідно до світового досвіду мали б відігравати визначальну роль у забезпеченні захисту авторського права і суміжних прав. Не укладаються належні договори між організаціями колективного управління згідно із Законом України "Про авторське право і суміжні права", а в разі укладання таких договорів інколи маємо неналежне виконання їх умов. Деякими організаціями довільно визначаються ставки винагороди, що сплачуються користувачами об'єктів суміжних прав без витребування належної звітності всупереч вимогам зазначеного вище Закону та постанов Кабінету Міністрів України [3; с. 2].

Потребує вдосконалення законодавство України щодо охорони промислових зразків та корисних моделей. Є випадки отримання охоронних документів на промислові зразки, корисні моделі, торговельні марки, винаходи, об'єкти авторського права, права на які належать іншим особам. Зазначене мало наслідком звуження митного контролю товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності: під час прийняття Верховною Радою України 16 листопада 2006 року Закону України "Про внесення змін до Митного кодексу України" (щодо сприяння захисту прав

інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України) було виключено з митного контролю такі об'єкти, як корисні моделі, винаходи, промислові зразки, що не узгоджується з положеннями Регламенту ЄС [4; с. 24].

По-друге, на нашу думку законодавством не врегульовано питання щодо запобігання поданню заявок на винаходи в зарубіжні країни без попереднього подання заявок в Україні, що, зокрема, призводить до неконтрольованого відтоку нових технологій та їх інтелектуальних складових за кордон. Кримінальним кодексом України не визначено відповідальності за вчинення зазначених дій, хоча така відповідальність передбачена, зокрема, законодавством США, Великобританії, Росії [5; с. 176].

Не в усіх судах загальної юрисдикції достатньою мірою запроваджено відповідну спеціалізацію і налагоджено навчання та підвищення кваліфікації суддів, які забезпечують розв'язання спірних питань, пов'язаних з дотриманням прав інтелектуальної власності.

Обмежена платоспроможність населення України призводить до того, що в ряді сфер, особливо щодо комп'ютерних програм, баз даних, аудіовізуальної продукції, діють стимули до споживання продукції, виготовленої з порушенням прав інтелектуальної власності, а заінтересованість у її виготовленні та розповсюдженні зумовлюється одержанням високих прибутків, що стає можливим внаслідок недотримання прав інтелектуальної власності та несвоєчасного застосування заходів цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності.

Розглянувши основні положення чинного законодавства України щодо захисту права інтелектуальної власності хотілось би порекомендувати:

1. Приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних договорів.
2. Верховному Суду України здійснити заходи щодо подальшої спеціалізації суддів з розгляду справ про порушення прав інтелектуальної власності, підвищення рівня їх кваліфікації.
3. Розробити та затвердити методику визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності.
4. Сприяти підтримці патентування та просування українських винаходів за кордоном.
5. Розширити можливості здобуття спеціальної освіти у сфері інтелектуальної власності за державним замовленням та місцевих органів виконавчої влади, суддів, працівників правоохоронних органів, Національної та галузевих академій наук, установ для працівників центральних організацій, що віднесені до сфери їх управління.

6. Розробити систему економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) щодо комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності з метою формування ринку цих об'єктів.

7. Запровадити діяльність державних інспекторів з питань інтелектуальної власності в усіх регіонах України та вирішити питання щодо відповідного штатного забезпечення.

Реалізація цих рекомендацій сприятиме подальшому розвитку та якісному вдосконаленню системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, прискоренню економічного розвитку і підвищенню міжнародного іміджу нашої держави.

Література:

1. Конституція України. Закон України «Про внесення змін до Конституції»: - К.: Велес, 2005. – 48 с.

2. Харитонова О.І. Проблеми права інтелектуальної власності . – О.: Фенікс, 2008. – 341 с.

3. Закон України "Про авторське право і суміжні права" // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 12. – 34 с.

4. Закон України "Про внесення змін до Митного кодексу України" (щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України) //Урядовий кур'єр . – 2006. – 30 с.

5. Кримінальний Кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, та ін. за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Вид. четверте, доповн. – Х.: ТОВ «Одісей», 2008. – 1208 с.

6. Цивільний Кодекс України. – Х.: ТОВ «Одісей», 2008. – 424 с.

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Досінчук Катерина Федорівна

відділення загально-юридичної підготовки Академії адвокатури України

Новий Цивільний процесуальний кодекс України прийнятий Верховною Радою України 18 березня 2004 року. Цей Кодекс набрав чинності 3 вересня 2005 року.

Кодексом запроваджується спрощений порядок розгляду цивільних справ – наказне провадження, що полягає у безспірності вимог стягувача, а сторона яка несе відповідальність не заперечує щодо вимог, що до неї висувуються.

Наказне провадження – це самостійний вид цивільного судочинства здійснене судами загальної юрисдикції і спрямованого на постановлення судового наказу.

Відповідно до п.1 ст. 95 ЦПК судовий наказ є особливою формою судового рішення про стягнення з боржника грошових коштів або витребування майна за заявою особи, якій належить право такої вимоги [1].

Однією з особливостей наказного провадження є те, що в спрощеному прискореному порядку можливе задоволення безспірних вимог підтверджених документами, на підставі яких видається судовий наказ. Безспірні вимоги у наказному провадженні – це такі вимоги заявника, із яких не вбачається спір про право тобто це вимоги що впливають із повністю визначених і неоспорюваних цивільно-правових відносин. [2, с.117]

Спрощена правова процедура по видачі судового наказу полягає в:

- заява про видачу судового наказу розглядається в триденний строк;
- без судового засідання;
- без виклику сторін;
- без заслуховування пояснень.

Ст. 96 визначено перелік випадків, коли може бути видано судовий наказ, а саме:

- 1) заявлено вимогу, яка ґрунтується на правочині, вчиненому у письмовій формі;
- 2) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати;
- 3) заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника.

Також п 2 ст. 96 передбачає «інші випадки», коли може бути видано судовий наказ. Але фактично на практиці таких «інших випадків» немає, тому є необхідність або в розширенні даного переліку, або у виключному характері.

Сторонами у наказному провадженні є заявник (стягував) та боржник.

Проаналізувавши вище викладене можна зробити висновок, що введений законодавцем спрощений порядок розгляду цивільних справ – наказне провадження, був спрямований на забезпечення здійснення швидкого і справедливого судочинства, дотримання прав учасників цивільного процесу.

Сутність судового наказу полягає в тому, що він є немотивованим судовим рішенням, який виноситься від імені держави в передбачених законом випадках і містить приписи щодо стягнення з боржника грошових коштів або майна з метою поновлення чи захисту порушених прав та законних інтересів стягувача та ґрунтується на документах, наданих заявником, які підтверджують безспірність.

Відродження інституту судового наказу спрощує захист прав громадян.[3, с. 180]

Але не зважаючи на таке полегшення порядку розгляду цивільних справ, все ж існує певна категорія недоліків, як от:

- коло вимог, по яких може видаватися судовий наказ могло б бути значно ширшим ;
- викликає серйозне заперечення багатоступінчастий характер видачі процедури судового наказу;
- судовий наказ в його нинішній редакції переважним чином орієнтований на добросовісних учасників процесу і практично не враховує можливих зловживань з боку боржника;
- недобросовісний боржник може використовувати ту обставину, що в наказовому провадженні не передбачена можливість вживання судом заходів, що гарантують реалізацію вимог кредитора в разі видачі судового наказу (забезпечення заявлених вимог)
- також інші недоліки [4, ст.67- 68]

Отже, можна зробити висновок про те, що наказне провадження, як самостійний вид цивільного судочинства, що здійснюється здійснене судами загальної юрисдикції і спрямоване на постановлення судового наказу є досить таки позитивною новелою у цивільно-процесуальному законодавстві. Але із розвитком суспільних відносин, з розвитком України в умовах політичних змін потребує більш глибокого вивчення і вдосконалення на даному етапі.

Література:

- 1.Цивільний процесуальний кодекс України.-Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 40-41, 42, ст.492
2. Свідерська М. Порівняльна характеристика судового наказу, судового рішення та виконавчого напису нотаріуса // Підприємництво, господарство і право. – 2005р. - № 3
3. Фурса С.Я., Щербак С.В. Виконавче провадження в Україні. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002 р.
4. Решетняк В.И., Черных И.И. Заочное производство и судебный приказ в гражданском процессе. – М.: Городец, 1997р.

КОНКУБІНАТ В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Кузьмич Марія Ананіївна

студентка Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Досить поширеним у суспільстві нині є явище спільного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу. У чинному Сімейному кодексі України згаданий факт набуває юридично вагомих наслідків, проте законодавець не вводить спеціального терміна для позначення відповідного явища, що було би доцільно зробити. З прийняттям Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 р. було введено в юридичний обіг поняття так званого фактичного шлюбу або конкубінату (далі – СК України) [1, ст. 74]. Чинний СК України вочевидь реагуючи на потреби часу та практики, нормативно визнає спільне проживання чоловіка та жінки однією сім'єю, тобто як таке, що пов'язує осіб спільним побутом та взаємними правами й обов'язками, а також визнає майно, набуте за час такого спільного проживання, спільною сумісною власністю цих осіб.

Конкубінат – це співжиття чоловіка та жінки без укладення шлюбу. В римському праві конкубінатом визнавалося врегульоване законом фактичне співжиття чоловіка та жінки (на відміну від повноцінного шлюбу) з наміром встановити шлюбні відносини. Діти, що народжувалися від конкубінату, мали обмежені права спадкування. В Середні віки конкубінат та церковний шлюб існували як рівно поширені союзи. Пізніше позиція церкви, що вживала репресивних заходів до пар, які жили в «блуді», призвела до тотальної заборони конкубінату, тим не менше, так і не змогла витіснити його повністю [5]. СК України визначає конкубінат як проживання однією сім'єю жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі [1, ст. 74].

У зв'язку з цим виникає ряд питань: чи зможе сторона конкубінату, що фактично не приймала участі у формуванні матеріальних благ, претендувати на отримання певної частки в майні і за яких умов? Що в цьому випадку використовуватиметься як докази?

До того ж виникає питання, до якої черги спадкоємців відноситиметься особа, що перебувала в конкубінаті? Як вбачається із змісту статті 1264 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) «Четверта черга спадкоємців за законом»: у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали із спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. Отже, у питанні черговості спадкування за законом особи, що перебувають у зареєстрованому шлюбі, і такі, що фактично проживають однією сім'єю,

належать до різних черг спадкування - першої та четвертої відповідно. А тому чоловік чи жінка, що проживали спільно однією сім'єю, спадкуватимуть лише за відсутності спадкоємців першої, другої та третьої черг. Також необхідно звернути увагу на те, що право на спадкування у четверту чергу належить не лише чоловікові (жінці), що проживали спільно однією сім'єю, таке право належить також іншим особам, наприклад, вітчиму, мачусі, пасинкам, пасербицям, іншим особам, що проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше як п'ять років до відкриття спадщини [2].

До спадкоємців четвертої черги не належить особа, яка хоч і проживала спільно зі спадкодавцем, але перебувала у зареєстрованому шлюбі з іншою особою. Згідно з ч. 2 ст. 1259 ЦК України «фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані». Таким чином, за наявності обставин, вказаних у ст. 1259 ЦК України чоловік (жінка), що проживали спільно зі спадкодавцем однією сім'єю, можуть отримати право на спадкування разом з спадкоємцями попередніх черг. Спир про таке право вирішуватиметься в судовому порядку [3]. Також слід мати на увазі і те, що конкубінат містить в собі й потенційну загрозу нівеляції такої превентивної функції шлюбу, як заборону одруження між близькими родичами. Зокрема, стаття 26 СК України визначає, що ні за яких умов не допускається шлюб між родичами по висхідній лінії; між повнорідними і неповнорідними братами і сестрами, двоюрідним братом і сестрою, рідними тіткою, дядьком, племінником і племінницею. Крім того, забороняється шлюб між особами, хоч би одна з яких визнана судом недієздатною внаслідок душевної хвороби або недоумства. У обох випадках метою попередження таких сімейних відносин є запобігання можливості появи неповноцінного потомства. Проте ніяких обмежень щодо визнання факту перебування вище вказаних осіб в конкубінаті чинним законодавством України, зокрема СК України, не передбачено. Виникають і певні побоювання щодо підриву фундаментального принципу сімейних відносин – моногамії. Законодавець дає всі підстави (стаття 74 СК України) говорити про можливість існування двох «паралельних», одночасних шлюбів: зареєстрованого (офіційного) і фактичного (конкубінату). Даний висновок підтверджується і аналізом статей 75, 76, 91 СК України. Важливо, що чинне законодавство передбачає можливість отримання аліментів в двох випадках, а саме у разі перебування у шлюбі (стаття 75 СК України) і перебування в конкубінаті [1, ст. 76, 91].

Отже, фактично вище викладене положення суперечить принципу моногамії, чітко закріпленому в статті 25 СК України («одношлюбність»), що виключає можливість полігамії [4]. Наслідки такої позиції законодавця складно передбачити, якщо це взагалі можливо, адже ще недавно принцип моногамії був незаперечним і вважався непорушною основою сімейних відносин. І хоча стаття 74 СК України не прирівнює конкубінат до зареєстрованого шлюбу в повному об'ємі, крок до цього, на нашу думку, зроблений істотний.

Суто майнові права учасників конкубінату, на нашу думку, можуть бути захищені тільки нормами цивільного права, нормами моралі, відображених в більшості статей нового ЦК України. Тому знову-таки заперечимо проти існування аналогічної норми в СК України. Згідно частини 1 статті 74 СК України якщо жінка і чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. Запропонований в СК України підхід може спричинити непередбачені правові наслідки, особливо у разі швидкого розриву тимчасового незареєстрованого союзу.

На практиці, учасники фактичних шлюбних відносин, як правило, не укладають між собою договорів, які би регулювали питання володіння, користування, розпорядження спільно набутим майном, його розподілу в разі припинення таких фактичних шлюбних відносин.

Таким чином, явище фактичного співжиття жінки та чоловіка однією сім'єю досить поширене як в Україні, так і в світі. Тому й виникла потреба нормативно врегулювати питання спільного проживання осіб однією сім'єю, визначити режим майна, набутого ними спільно в такому проживанні тощо. Дане питання є актуальним, оскільки спільне проживання поступово втрачає характер «пробного» союзу чоловіка та жінки, який має тенденцію переростати в зареєстрований шлюб, а існує як цілком самостійна форма організації сімейних відносин.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року // Офіційний вісник України. – 2002. – №7. – ст. 135.
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» // www.rada.gov.ua.
3. Войнаровська О. Поняття та правові наслідки конкубінату // Юридичний журнал. – 2009. – № 2.

4. Сімейне право України : Підручник / [Баранова Л. М., Борисова В. І., Жилінкова І.В. та ін.]; За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 263 с.
5. Махинчук В., Звезла С. Конкубинат в Семейном кодексе // Юридическая практика. – 2004. – №4.
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 356.

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО: ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Кухар Анна Олексіївна

студентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Актуальність теми пов'язана з недостатнім рівнем розвитку законодавчого забезпечення, відсутністю судової практики. В результаті, ні в законодавстві, ні в науковій літературі не має відповідей на велике коло питань, що виникають або можуть виникнути у зв'язку із застосуванням програм сурогатного материнства.

Нормативно-правова база України регламентує відносини сурогатного материнства дуже вузько. На законодавчому рівні поняття сурогатного материнства не закріплено. Аналізуючи регулювання сурогатного материнства за нормативно-правовими актами, які зачіпають це питання, можна зробити висновок, що під сурогатним материнством розуміється один із видів ДРТ, за якого жінка (сурогатна мати), виношує і народжує дитину для подружжя.

Сурогатне має ґрунтуватись на договірних основах. Навколо правової природи договору про сурогатне материнство точаться дискусії. Окремі автори вважають, що договір про сурогатне материнство суперечить ст. 35 Конвенції про права дитини, де чітко встановлена заборона на торгівлю дітьми у будь-яких цілях і будь-якій формі. Інші автори надають перевагу цивільно-правовій природі договору (Мітрякова О.С.). Серед науковців також є схильність до визнання договору про виношування та народження дитини таким, що має сімейно-правову природу.

Суб'єктний склад договору про сурогатне материнство витікає з ч. 2 ст. 123 СК, де однією стороною виступає «інша жінка» (тобто сурогатна мати), а другою стороною – подружжя. Варто відмітити, що ст. 2 ЦК серед учасників цивільних відносин не виокремлює такого суб'єкта як подружжя. Враховуючи дане положення, коректним є визнання другою

стороною договору чоловіка та жінки, які перебувають у шлюбі і спільно вступають у правовідносини.

Відповідно до ст. 632 ЦК ціна в договорі встановлюється за домовленістю сторін. У договорі про сурогатне материнство ціна складається з двох частин: 1) відшкодування сурогатній матері фактичні витрати, пов'язані з виконанням нею договору (витрати на харчування, медичні обстеження, лікарські засоби, курси з підготовки до пологів, втрачений заробіток тощо); 2) власне винагорода за виконання договору, що встановлюється за домовленістю між сторонами і не включає всі ті звичайні витрати, понесені сурогатною матір'ю під час вагітності та пологів.

Строк договору варто встановлювати шляхом вказівки на конкретні події. Тоді початком дії договору може бути момент імплантації генетичного матеріалу подружжя сурогатній матері, а моментом припинення - передача сурогатною матір'ю народженої дитини подружжю та виплатою їй вигороди.

У договорі між сурогатною матір'ю і подружжям має зазначатися предмет договору, права та обов'язки сторін (право подружжя на інформацію про фізичний і психічний стан сурогатної матери, її вік, про перебіг вагітності; право сурогатної матері на відшкодування своїх особистих і побутових витрат, пов'язаних з вагітністю; а також інші права і обов'язки сторін), компенсацію витрат сурогатній матері на медичне обслуговування, найменування медичного закладу, в якому буде здійснена пересадка ембріона та в якому надалі буде надаватись медична допомога, обстеження, умови і порядок виконання договору, порядок розрахунків, строк дії договору, відповідальність сторін у разі невиконання чи неналежного виконання умов договору. У випадку комерційного сурогатного материнства, в договорі варто встановити не лише суму винагороди, але й компенсацію у випадку, коли сурогатна мати забажає залишити дитину собі, а замовники (подружжя) не будуть заперечувати проти цього.

Література:

1. Конвенція про права дитини – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021.
2. Митрякова Е.С. Правовое регулирование суррогатного материнства в России. Дисс. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2007. С. 80.
3. Шевчук С.С. Договор оказания медицинских услуг: монография / С.С. Шевчук. Под научн. ред. А.А.Безуглова. – М.: АЭФП, 2005. С. 260.

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ФІКТИВНОГО ШЛЮБУ

*Миколаєць Вікторія Анатоліївна
студентка юридичного факультету Київського національного
університету ім. Тараса Шевченка*

Однією з підстав визнання шлюбу недійсним є фіктивність шлюбу. Шлюб є фіктивним, якщо його укладено жінкою та чоловіком або одним з них без наміру створення сім'ї та набуття прав та обов'язків подружжя [1, с.15]. Шлюб визнається недійсним за рішенням суду у разі його фіктивності.

При укладенні фіктивного шлюбу сторони вчиняють юридичні дії без наміру настання тих правових наслідків, які передбачені законом[2], тобто укладання шлюбу без наміру подружжя (чи одним з подружжя) дійсно створити сім'ю, а лише реєстрація шлюбу з метою досягнення пільг та привілеїв, що випливають із його реєстрації (право на житло другого з подружжя, право на майно другого з подружжя у випадку його смерті, право на пенсію, на страхову суму, можливість ухилення від сплати податку тощо). Зовнішня згода таких осіб на укладання шлюбу не відповідає їх внутрішній волі.

Справи щодо визнання шлюбу недійсним із мотиву його фіктивності хоча й досить часто зустрічаються в судовій практиці, проте все ж спричиняють значні труднощі, особливо в тому разі, коли один із подружжя дійсно бажав створити сім'ю, а інший, отримавши бажане (наприклад, право реєстрації на житловій площі другого з подружжя в столиці, розподіл в аспірантуру, влаштування на престижну роботу тощо), докорінно змінює свою поведінку і звертається з позовом про розірвання шлюбу. У такому разі суд може уважно вивчити і врахувати всі, навіть найнезначніші, обставини справи: стосунки подружжя до шлюбу, його тривалість, спільне проживання і ведення господарства подружжям у шлюбі, наявність чи відсутність дітей, інші докази, які б свідчили про бажання створити сім'ю чи про його відсутність. А труднощі у розгляді справ такого роду пов'язані і з тим, що згідно статті 3 Сімейного кодексу, подружжя вважається сім'єю навіть тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Тобто подружжя не зобов'язане проживати разом, тому їх роздільне місце проживання ще не свідчить про відсутність наміру створити сім'ю і не може автоматично розглядатися як доказ фіктивності шлюбу[3, с.135].

Від фіктивних шлюбів слід відрізняти «шлюби з розрахунку», які укладаються з певних корисливих мотивів (наприклад, молода актриса

вирішила укласти шлюб з відомим режисером, який би забезпечив їй творче зростання, аспірантка - з професором, передбачаючи спрощений захист дисертації тощо). Тобто шлюб з розрахунку - це шлюб, який особа (особи) укладають хоча і з певних корисливих мотивів, але, безперечно, з метою створення сім'ї. І хоч укладання такого шлюбу традиційно викликало осуд у суспільстві, він не може бути визнаний недійсним. І взагалі правовими нормами шлюб «з розрахунку» не регулюється.

Також слід відрізнити від фіктивного шлюбу такий, «який не існує» (це шлюб, якого юридично немає, наприклад, посвідчений особою, яка не має права його посвідчувати) або такий, «який не укладено» (тобто за відсутності нареченої або нареченого, що цілком відповідає положенню статті 34 СК про обов'язковість присутності їх обох в момент реєстрації шлюбу).

В контексті даного питання варто також згадати про шлюб, зареєстрований у відсутності нареченої і (або) нареченого (стаття 48 СК), а також шлюб, який реєструвався за підробленим паспортом, за довіреністю, який вважається неукладеним. Запис про такий шлюб у державному органі РАЦСу анулюється за рішенням суду за заявою заінтересованої особи, а також за заявою прокурора. Наприклад, молоді задовго до реєстрації шлюбу почали «святкувати» і, як наслідок, шлюб був «зареєстрований» між нареченою і свідком. У цьому разі (як і в інших вищевказаних) мова йде не про визнання шлюбу недійсним, адже його як такого не існує взагалі, а про анулювання запису реєстрації шлюбу як помилкового, оскільки він не відбиває дійсного стану речей.

Проте слід відрізнити визнання шлюбу недійсним від визнання його неукладеним. У першому випадку недійсним є шлюб, укладений за відсутності хоча б однієї з позитивних умов його реєстрації або за наявності хоча б однієї з установлених законом перешкод його реєстрації (негативних умов). А от визнання шлюбу неукладеним має місце у разі порушення порядку його укладання. Адже, згідно статті 34 СК, присутність наречених у момент реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою.

Таким чином, фіктивний шлюб – це ще один різновид дуже прибуткового бізнесу. Бажаючих фіктивно вийти заміж чи оженитися багато, бажаючих заробити на цьому гроші — ще більше. До того ж за такий обман практично неможливо покарати. Ну як можна довести, що ви одружилися не по-справжньому, не з любові? Усе як належить: відвідини ДОРАЦСу, печатка, де належить, навіть шампанське. А от одержати можна що завгодно — починаючи від закордонного громадянства й закінчуючи звільненням від армії. Отже, причинами укладення фіктивних шлюбів?

Найчастіше, аби здобути жадане громадянство й посвідку на проживання на європейських просторах. Але європейські держави в цьому

плані дуже пильно слідкують аби її громадяни були законослухняні й не порушували громадських принципів, навіть у такому особистому просторі, як шлюб. Усередині країни такі шлюби часто укладають для одержання прописки.

Ще один підвид шлюбу одержав назву «блакитне одруження». Це коли представники сексуальних меншин беруть собі дружин для прикриття. Жінка в цьому випадку має право займатися, чим хоче, при цьому вона забезпечена всім необхідним.

Наступним мотивом є бажання уникнути призову до армії. Юнаки часто з радістю одружуються з жінками з двома дітьми й усиновлюють цих дітей, бо лише так можна уникнути ненависної служби, а заодно й обрости аліментами до повноліття нащадків.

За всієї вигідності таких шлюбів, вони мають низку суттєвих небезпек. По-перше, іноземці все ж-таки не сліпі і з часом здогадаються про такі витівки, а це в подальшому може коштувати дорого. По-друге, під виглядом шлюбів може приховуватися секс-торгівля. Жінка при цьому залишається повністю у владі чоловіка-сутенера, котрий у разі чого загрожує їй депортацією. Утім, крім торгівлі сексом, може бути просто шантаж ним. І це не є останньою небезпекою в межах укладення фіктивного шлюбу.

Можна констатувати про наступні речі в контексті фіктивного шлюбу. Відсутність культури, як правової так і духовної, разом з неурегульованістю на законодавчому рівні дають змогу зловживати своїми особистими правами, що спричиняє значну шкоду як «другому з подружжя» так і(або) суспільству в цілому пропагуючи в ньому неправильні настрої. Вважаю за необхідне внести відповіді корективи на законодавчому рівні для забезпечення відповідного рівня захисту від недобросовісного посягання на власність, інші блага, недобросовісного втручання в сферу особистого. Створити обов'язок у органів РАЦСу ретельної перевірки взаємин осіб, що бажають укласти шлюб; і наостанок пропагувати через медіа ідеї цінності шлюбу та сім'ї як невід'ємної частини суспільства та держави.

Література:

1. Сімейний кодекс України: чинне законодавство зі змін та доповн. станом на 1 лют. 2010р. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2010. – 96с.
2. Науково-практичний коментар Сімейного Кодексу України/ За ред. І.В. Жилінкова, - 2008р. Харків: «Ксилон»
3. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар/ За заг.ред. С.Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2008. – 1248с.

ДОГОВІР ЯК РЕГУЛЯТОР ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Плешинець Микола Васильович

студент Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Договір – найпоширеніший юридичний факт, який є підставою виникнення цивільних правовідносин. Часте застосування договору пояснюється тим, що договір це, перш за все, специфічна гнучка форма реалізації права, в яку можуть входити різні за характером суспільні відносини. Отже, ми можемо говорити про те, що договір виконує специфічне завдання, що полягає у регулюванні суспільних відносин в межах закону та визначенні меж поведінки його учасників.

Здійснюючи дослідження договору як регулятора суспільних відносин Таль Л.С у своїй праці зазначає, що в свій час з приводу значення закону і договору були сформовані три погляди. Прихильники «вольової теорії» наголошували на тому, що договір як вольовий акт – первинний, а закон лише надає або обмежує їх волю. На відміну від «вольової теорії» представники «теорії пріоритету закону», виходили з того, що договір має лише похідне від договору значення. Щодо прихильників третьої «емпіричної теорії» то, вони вважали, що воля сторін свідомо спрямована лише на визначення економічного результату, при цьому наслідок договору розуміється як засоби його реалізації, про які сторони можуть і не мати уявлення.

Роль договору як регулятора суспільних відноси наближує його до такого юридичного факту як закон, розмежування даних категорій можливе при виділенні ознак, що відрізняють договір і закон, Це зокрема: закон на відміну від договору наділений такою ознакою як нормативність тобто закон поширює свою дію на невизначене коло осіб. За загальним правилом встановлення, зміна або припинення цивільних прав і обов'язків визначених у договорі стосується лише сторін, що уклали договір, законодавець передбачає випадки, коли умови договору будуть впливати на третіх осіб, тобто таких, що не є стороною цього договору (прикладом буде договір страхування життя). Але навіть за такого виключення вплив цивільно-правового договору на третіх сторін обмежений. По-друге, закон приймається спеціально уповноваженими на те органами (Верховною Радою України), то на відміну від закону встановлення прав і обов'язків у договірному порядку відбувається сторонами (фізичними і юридичними особами). По-третє, закон приймається в односторонньому порядку, а договір укладається за взаємною згодою його контрагентів. По-четверте, закон необмежений часовими рамками на відміну від договору який укладається на певний строк. І по-п'яте, договір завжди повинен

відповідати закону, а у випадках коли є наявні суперечності, то договір може визнаватися нікчемним.

Тенденція до підвищення ролі договору як регулятора суспільних відносин характерна для сучасного цивільного права. Ця тенденція пов'язується, перш за все, з докорінною перебудовою економіки нашої держави. Юридичним детермінантом підвищення ролі договору стало визнання приватної власності, свобода договору та інших важливих положень, що вплинули на характер побудови приватних правовідносин в нашій державі. Цивільний кодекс України конкретизував одну з основних конституційних положень, а саме вільний розвиток особистості. Дане положення безпосередньо стосується цивільно-правового договору, відповідно до ст. 627 ЦК України проголошується свобода договору, яка полягає у тому, що сторони можуть укласти будь який договір передбачений ЦК України (поіменований), так і такий, що непередбачений (не поіменований) ЦК України [1, ст. 627].

Однією з характерних ознак цивільно-правового договору є також те, що він позбавлений «диктату» третіх осіб, зокрема органів публічної влади. Укладення договору, перш за все, повинно мати добровільний характер, та базуватися виключно на взаємній вільній згоді його рівноправних сторін. Дане положення впливає із самої природи цивільно-правового договору – це домовленість двох чи більше осіб, яка спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних правовідносин [1, ст. 626].

Здійснюючи аналіз цивільного законодавства можна зробити висновок про те, що договір є специфічним юридичним актом, який формулюється та легітимується сторонами договору. І хоча для того, щоб укласти договір законодавець передбачає ряд вимог, що стосуються порядку укладення договору: письмова форма, нотаріальне посвідчення, державна реєстрація, дані положення, що закріпленні у ЦК України не обмежують свободи договору, а лише «стандартизують» договори як юридичні факти, що породжують взаємні права та обов'язки сторін.

Поряд з позитивними аспектами нормативно-правового регулювання договірних відносин у цивільному праві необхідно зазначити про негативні моменти, що мають місце у врегулюванні конкретного договірного зобов'язання або й взагалі його відсутність.

Зокрема, як зазначає, науковець Бегова Т.І. в умовах відсутності детального законодавчого регламентування особливостей поведження з «ноу-хау» вітчизняні підприємства компенсують внутрішньою нормотворчістю та в угодах з контрагентами. На теперішній час «ноу-хау» враховується (реєструється) в межах конкретного підприємства, у зв'язку з чим підприємства виявляються не дуже зацікавленими у детальному регулюванні особливостей поведження з «ноу-хау», що може привести до

обмеження повноважень їх як власників «ноу-хау». Наприклад, в комерційній діяльності підприємств існує практика, коли в якості «ноу-хау» передається інформація щодо попиту на різні товари, умови укладення угод, загальні плани розвитку, і тому подібна інформація, яка в ряді випадків взагалі носить статистичний вигляд. Даний приклад яскраво демонструє як на практиці нівелюється договір про передачу «ноу-хау».

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 356.
2. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: Общие положения. М., 1997. – 682 с.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗГОДИ ПАЦІЄНТА НА МЕДИЧНЕ ВТРУЧАННЯ

Семеген Зоряна Михайлівна
студентка Юридичного інституту Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Виходячи із сучасних міжнародних стандартів, згода пацієнта є необхідною умовою правомірності наступного медичного втручання. Проте сучасна юридична і медична в тім числі практика демонструє зовсім протилежне. Окремі аспекти цієї проблеми досліджували вітчизняні учені С. Антонов, Р. Гревцова, І. Сенюта, Г. Миронова та інші.

Принцип інформованої згоди пацієнта знайшов своє відображення і у вітчизняному законодавстві. Так, відповідно до ч. 3 ст. 284 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України надання медичної допомоги особі, яка досягла 14 років, провадиться за її згодою, а згідно ч. 1 ст. 43 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» згода інформованого пацієнта є необхідною для застосування методів діагностики, профілактики та лікування. Разом з тим, ч. 5 ст. 284 ЦК України передбачає виняток, коли у невідкладних випадках, за наявності очевидної загрози життю, медична допомога надається без згоди фізичної особи або її батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників. У цьому випадку йдеться не так про обмеження прав пацієнта, як про наявність презумпції згоди на медичне втручання. Учений-цивіліст Р. Майданик вважає, що в такому разі слід застосовувати положення про недоговірні зобов'язання, які виникають з правомірної дії, тобто підставою виникнення зобов'язання є пряма вказівка закону [3]. Але чи поширюватиметься така презумпція на випадки надання медичних послуг і чи виникатимуть в такому разі

договірні відносини, адже медичний працівник діє без згоди другої сторони? Очевидно, що таке положення суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 3, ст.ст. 6, 627 ЦК України сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

Сьогодні у вітчизняній цивілістиці практично відсутні певні юридичні конструкції, які б дозволяли пацієнту виразити свої побажання щодо медичних послуг, які можуть бути надані йому в ургентних випадках. Однак саме для таких випадків в законодавстві багатьох країн передбачено інститут попереднього волевиявлення щодо лікування та догляду, який реалізується, по-перше, через розпорядження про медичні рішення на випадок втрати працездатності і, по-друге, через інститут довіреної особи (представника) пацієнта [4, с.61]. Наприклад, у Південній Австралії є чотири види розпоряджень на майбутнє: 1) доручення на надзвичайний випадок, яке вступає в дію, коли особа стає недієздатною, (Enduring Power of Attorney) – фінансові, майнові та юридичні рішення; 2) право опіки в надзвичайних випадках (Enduring Power of Guardianship) – рішення стосовно способу життя та медичного лікування; 3) медичне доручення (Medical Power of Attorney) – лише рішення в галузі медичного лікування; 4) завчасні розпорядження (Anticipatory Direction) – рішення стосовно медичного лікування наприкінці життя [5].

Якщо спробувати віднайти можливості пацієнта зробити розпорядження щодо лікування на майбутнє в українському законодавстві, то видається, що схожими конструкціями є попередній договір [1, ст. 635], договір на користь третьої особи [1, ст. 636], і довіреність на представництво [1, ст. 244]. Проаналізуємо можливості їх застосування у контексті попереднього волевиявлення на медичне втручання. Щодо попереднього договору, то його «неприспосованість», на нашу думку, зумовлена такими причинами: по-перше, йдеться про обов'язок укласти договір у майбутньому ч.1 ст. 635 ЦК України), тоді як необхідність у лікуванні може і не настати, що зумовить застосування санкцій до сторони, яка прострочила; по-друге, укладення основного договору пов'язане не із настанням певної, часто незалежної від волі пацієнта, події, а із вираженням волі на його укладення (хоч ЦК передбачено можливість визначення терміну, у який сторони зобов'язалися укласти договір, вказівкою на подію, яка має неминуче настати [1, ст. 252], але, знову ж таки, йдеться про те, що така подія обов'язково має настати); по-третє, ситуація ускладнюється, якщо не всі істотні умови основного договору встановлені попереднім. Зазначене свідчить про неможливість застосування конструкції попереднього

договору для розпорядження пацієнта щодо лікування на майбутнє. Аналогічний висновок можна зробити і стосовно договору на користь третьої особи. Ч. 2 ст. 636 ЦК України передбачає, що вимагати виконання договору на користь третьої особи може як особа, яка уклала договір, так і третя особа. Однак остання, не будучи спроможною висловити свою волю на медичне втручання, тим самим, не здатна виразити намір скористатися своїм правом вимагати виконання договору, а отже, сторони вправі, згідно ч. 3 зазначеної статті, в будь-який момент змінити або розірвати договір, що суперечитиме інтересам пацієнта.

Варто детальніше зупинитися на інституті довіреної особи. В «Основах законодавства України про охорону здоров'я» неодноразово вживається поняття «законний представник», який здійснює права від імені пацієнта (ст.ст. 43, 44, 47). Фактично тут мається на увазі представництво за законом, що передбачено ст. 242 ЦК України. Але крім законних представників, цивільному праву відоме також і представництво за довіреністю. Медичну довіреність учений Г. Миронова розглядає як специфічний вид представництва, що має свої особливості: складається на випадок неспроможності пацієнта висловити свою волю, поширюється лише на медичні рішення, є довгостроковою [4, с.62]. Медична довіреність не припиняється у разі визнання особи, яка видала довіреність, недієздатною чи обмежено дієздатною, як це передбачено п. 6 ч. 1 ст. 248 ЦК України, а, навпаки, спрямована на представництво інтересів пацієнта саме у цих випадках.

На підставі вище зазначеного можна констатувати існування необхідності правової регламентації інституту інформованої згоди пацієнта на медичне втручання. У зв'язку з цим ми пропонуємо: 1) доповнити ст. 43 Основ законодавства про охорону здоров'я наступним положенням: «Пацієнт може довірити будь-якій дієздатній особі здійснення своїх прав у зв'язку з медичним втручанням. У цьому випадку представництво інтересів пацієнта підтверджується медичною довіреністю, оформленою відповідно до законодавства; 2) викласти ч. 2 ст. 43 Основ законодавства про охорону здоров'я у наступній редакції: «У невідкладних випадках, коли реальна загроза життю хворого є наявною а також при відсутності довірених осіб та (або) при неможливості встановити з ними зв'язок, питання про надання медичної допомоги вирішує консилиум лікарів, а при неможливості зібрати консилиум лікарів – безпосередньо лікуючий чи черговий лікар з обов'язковим повідомлення довіреної особи та посадових осіб медичного закладу про вжиті заходи; 3) доповнити п. 6 ч. 1 ст. 284 ЦК України положенням «крім випадків, передбачених законом»; 4) розробити типові форми медичної довіреності.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – ст. 356.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – ст. 19.
3. Мандич Л. Кого і від чого має захищати договір між лікарем і пацієнтом // Юридична газета. – 2007. - №18(102). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/article/1189>.
4. Миронова Г. Право пацієнта на вибір методів лікування: «білі плями» українського законодавства // Право України. – 2009. – № 3. – С. 59-64.
5. http://www.opa.sa.gov.au/documents/09_Publications/Other_Languages/PublicAdvocate.Ukrainian.pdf.

ПРАВОВА ПРИРОДА ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

Семеген Мар'яна Михайлівна

студентка Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Шлюбний договір як регулятор майнових відносин подружжя дедалі частіше знаходить своє застосування на практиці. У зв'язку з важливістю стабільності будь-яких правовідносин питання теорії і практики його укладення та якості законодавчого регулювання шлюбного договору набувають нині особливої актуальності. На жаль діюче сімейне законодавство не забезпечує належного механізму регулювання цих відносин. Однією з дискусійних проблем сьогодні є питання правової природи шлюбного договору.

Дослідження окремих аспектів інституту шлюбного договору здійснювали такі науковці як М.В. Антокольська, І.В. Жилінкова, В.К. Антошкіна, Ю.С. Червоний, О.О. Ульяненко, Л.Б. Максимович, М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський Н.А. Сляднева, О.Г. Куриленко, О.М. Толстикова та інші вчені у сфері цивільного та сімейного права.

Визначення правової природи шлюбного договору багато в чому залежить від підходу до виявлення галузевої приналежності сімейного права. Не вдаючись до детального аналізу даної проблеми, зазначимо, що формування цивільного законодавства з урахуванням принципів так званої пандектної системи права є домінуючою тенденцією в західних країнах. Так, у Франції правовідносини між подружжям врегульовуються Французьким Цивільним Кодексом 1804 року [3]. Тому спорів щодо

правової природи шлюбного контракту не виникає – він є цивільно-правовим інститутом.

Аналіз юридичної літератури дозволяє виокремити декілька точок зору з приводу проблеми співвідношення шлюбного договору із цивільно-правовими договорами.

По-перше, ряд дослідників, зокрема, професор І.В. Жилінкова розглядають шлюбний договір в якості окремого виду сімейно-правових (подружніх) договорів [4, с. 151]. Але аргументи противників цієї точки зору видаються більш переконливими. Так, П. В. Крашенінніков не вважає шлюбний договір чимось унікальним, навпаки, йдеться про різновид цивільно-правових договірних конструкцій. На користь зазначеної позиції свідчить і фактична вказівка на можливість його укладення у ЦК України: майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом (ч. 3 ст. 368 ЦК) [5, с. 104]. Учений М.І. Брагінський зауважує, що застосування цивільного законодавства у сімейних відносинах (ст. 8 Сімейного кодексу України, далі – СК України) здійснюється за принципом субсидіарності, який передусім стосується шлюбних договорів. Тому останні повинні визнаватися різновидом цивільно-правових договорів [6, с. 17]. Не можна не помітити певної непослідовності у викладеній позиції, адже з неї випливає, що правове регулювання шлюбного договору здійснюється в тому числі і нормами сімейного права. Таким чином, очевидно є певна специфіка досліджуваного інституту порівняно з цивільно-правовими договірними зобов'язаннями, а тому заперечується можливість беззастережного визнання його різновидом цивільно-правових зобов'язань. Тому розглянемо ще один доктринальний підхід до кваліфікації шлюбного договору.

На переконання Н.А. Слядневої, шлюбний контракт є «цивільно-сімейною угодою, яка має ознаки міжгалузевого договору». Причому на перше місце учений висунула саме цивілістичний критерій, що хоч і не корелюється з субсидіарною природою цивільно-правового регулювання у сфері сімейних відносин, але не можна заперечити, що основу змісту шлюбного договору становлять регламентовані цивільним законодавством і засновані на рівності сторін майнові відносини. Як ознаку, яка свідчить про приналежність шлюбного контракту одночасно і до сімейного права, Н.А. Сляднева називає суб'єктний склад – особи, які мають статус заручених або подружжя. За таких умов правове значення має не цивільна, а шлюбна правосуб'єктність, тобто емансиповані особи хоч і володіють повною цивільною дієздатністю, але до досягнення шлюбного віку (чи його зниження) укладення ними шлюбу, а отже і шлюбного договору не допускається [7, с. 11]. Проте таку позицію піддає критиці професор В.С. Гопанчук, посилаючись на те, що є чимало договірних конструкцій зі

специфікою суб'єктного складу, тож виокремлення з цих міркувань шлюбних договорів зі сфери цивільного регулювання є штучним [4, с. 152]. На нашу думку, увагу слід зосередити не на правовому статусі сторін, а на характері взаємовідносин між ними. Якщо цивільно-правовими нормами регулюються відносини між автономними, юридично самостійними учасниками цивільного обороту, тобто товарно-грошові відносини, то застосування цих правил до шлюбних взаємовідносин без врахування їх специфіки є неприпустимим. До того ж, предмет шлюбного договору не вичерпується відносинами власності. Так, у відповідності до ст. 93 СК України даною домовленістю можуть бути визначені права та обов'язки подружжя як батьків.

Отже, розглянувши проблему, можна зробити висновок, що шлюбний договір слід розглядати як сімейно-цивільний договір, тобто різновид цивільних договорів, у якому врахована сімейно-правова специфіка.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 356.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – ст. 135.
3. Олійник О.С. Правовий аналіз інституту шлюбного договору за законодавством Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/apvchzu/2008_20/.../oliynyk.pdf.
4. Сімейне право України: Підручн. / За ред. Гопанчука В. С. – К.: Істина, 2002. – 299 с.
5. Семейное право: Учебник / Гонгало Б.М., Крашенинников П.В., Михеева Л.Ю., Рузакова О.А.; Под ред. П.В. Крашенинникова. — М.: Статут, 2008. – 302 с.
6. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: Общие положения. – М.: Статут, 1997. – 682 с.
7. Брачный договор по законодательству РФ : Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук: 12.00.03 / Н. А. Сляднева – М., 2007. – 22 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sigla.rsl.ru/table.jsp>

ПРАВОВА ПРИРОДА ВИКУПУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ У ЗВ'ЯЗКУ З СУСПІЛЬНОЮ НЕОБХІДНІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Черкас Юлія Олександрівна

*студентка юридичного факультету Херсонського юридичного інституту
ХНУВС*

Актуальність теми наукової доповіді викликана практичними потребами, адже на даний час в Україні постало гостре питання щодо проведення Євро 2012 в Україні. В зв'язку з чим виникла потреба викупу земельних ділянок для суспільних потреб.

Метою даної роботи є вивчення і визначення на основі теоретичного обґрунтування і практичного матеріалу особливостей відносин права приватної власності на земельні ділянки в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства та нормотворчої практики.

Питання права власності взагалі і питання права власності на землю вирішуються в Основному Законі держави крізь призму прав людини. У Конституції закріплюється право власності українського народу на землю та інші природні ресурси (ст.13) [1], забезпечується державний захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, їх рівність перед законом, гарантується непорушність права власності на землю, яке набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Суб'єктами права приватної власності в Україні є громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства. Об'єктами права приватної власності є жилі будинки, квартири, предмети особистого користування, дачі, продуктивна та робоча худоба, земельні ділянки, засоби виробництва, вироблена продукція, грошові кошти, акції, інші цінні папери, а також інше майно споживчого і виробничого призначення [2].

Пропонуємо визначення категорії «Викупу земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю».

Викуп земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю - це вимога

державного органу влади, чи органу місцевого самоврядування, щодо викупу земельної ділянки для задоволення державних чи муніципальних потреб, за неможливості іншим шляхом задовольнити потреби суспільства чи територіальної громади, що ґрунтується за домовленістю з власником ділянки, а в разі спору судом, відповідно до їх компетенції.

Визначені процедурні питання щодо викупу земельних ділянок у зв'язку з суспільною необхідністю [2].

I. Орган, який прийняв рішення про викуп земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю, зобов'язаний письмово повідомити власника земельної ділянки про це не пізніше ніж за один рік до викупу земельної ділянки. Застосовуючи дане положення необхідно звернути увагу на наступні істотні умови:

а) річний термін зазначений у п.3 ст.350 ЦК України, вираховується не з моменту прийняття рішення про викуп, а з моменту отримання повідомлення, в майбутньому, через рік викупу земельної ділянки. Однак в повідомленні, на мою думку, може бути вказаний термін, що перевищує один рік., оскільки ЦК України цього не заперечує;

б) щодо форми повідомлення – обов'язково письмова;

II. При викупі земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю необхідно отримати абсолютну згоду власника(ів);

III. Необхідно враховувати мету викупу земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю [3].

IV. Порядок формування викупної ціни. До викупної ціни включаються ринкова вартість земельної ділянки і нерухомого майна, що на ній розміщене, та збитки, завдані власникові у зв'язку з викупом земельної ділянки (у тому числі упущена вигода), у повному обсязі. Нажаль законодавець чітко не визначив момент (проміжок часу) відшкодування збитків чи вартості земельної ділянки.

V Форми компенсації при примусовому припиненні прав на землю.

На нашу думку, процедура викупу земельних ділянок умовно можна поділити на наступні стадії:

I стадія. Орган, який приймає рішення про її викуп, письмово попереджає власника земельної ділянки про майбутній викуп. Письмове попередження повинно бути зроблене за один рік до викупу, зазначений термін не може бути зменшеним.

II стадія. Отримання згоди власника земельної ділянки на її викуп. У разі незгоди власника земельної ділянки на її викуп, це питання вирішується у судовому порядку. На цій же стадії встановлюється вартість земельної ділянки, яка підлягає викупу відповідно до грошової і експертної оцінки земель.

III стадія. Якщо власник земельної ділянки згоден з викупною вартістю, процедура викупу земельної ділянки завершується укладанням договору між власником земельної ділянки і органом державної влади чи місцевого самоврядування. У випадках, коли власник земельної ділянки не згоден з викупною вартістю, питання вирішується в судовому порядку. Рішення суду є остаточним.

Слід визнати, що право власності в Україні не є абсолютним і обмежене суспільними та державними інтересами. Однак, незважаючи на

це, інтереси власника повинні бути захищені, а таке вилучення має відбуватися з найменшими для нього втратами.

Останнім часом дуже гостро постала проблема вилучення державою земельних ділянок із приватної власності громадян для державних потреб із відшкодуванням вартості ділянки. На даний час причиною цього є розширення меж міста необхідність будівництва нових об'єктів і особливо у зв'язку з проведенням Євро-2012. Окрім того, державою за рішенням суду вилучаються землі у власників, які використовують їх не за цільовим призначенням [4].

На даний час у Верховній раді розглядається законопроект "Про викуп земельних ділянок приватної власності для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності" [5], який неодноразово відхилявся Президентом з мотивів не відповідності Основному Закону. У пропозиціях Президента зазначено, що Закон не може бути підписаний, бо не забезпечує гарантовану Конституцією України непорушність права приватної власності, є концептуально недосконалим, не встановлює чіткого механізму викупу та примусового відчуження земельних ділянок для суспільних потреб. При цьому в проекті Закону спеціально чи випадково ототожені поняття "викуп" та "примусове відчуження земельної ділянки права приватної власності" та поняття "суспільна потреба" і "суспільна необхідність". Справа в тому, що відповідно до Конституції та ЗК викуп - це процедура добровільна і відбувається вона за згодою власника для суспільних потреб, а примусове відчуження – без такої згоди, проте лише з мотивів суспільної необхідності. Однак і чіткого визначення понять "суспільна потреба" та "суспільна необхідність" проект закону не містить. Дане питання залишається законодавчо неврегульованим. Отже, якщо Верховна Рада подолає вето і прийме Законопроект у такому вигляді, як він є, це призведе до створення підґрунтя для зловживань при вирішенні питань викупу (примусового відчуження) земельних ділянок у приватного власника, а права власника, гарантовані Конституцією України, будуть порушені.

Таким чином, дослідивши законодавство можна дійти висновку, що примусове припинення права на земельну ділянку може мати місце лише в чітко визначених законом випадках і за рішенням суду. Для того, щоб дотримувалися права власника та не порушувалася Конституція, має бути прийнятий спеціальний закон, який би регламентував процедуру вилучення. Доки цих заходів не буде здійснено, рішення про примусове вилучення земельних ділянок можуть бути оскаржені в суді як такі, що порушують право приватної власності, гарантоване Основним Законом.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.96 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996.- №30.- ст.141.
2. Цивільний Кодекс України від 01.01.2003 р. // Голос України. – 2003.- 12 березня, ст.5-28.
3. Земельний кодекс України // Урядовий кур'єр. -2001. -№211-212. - 15 листопада.
4. Про планування і забудову територій: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 31. – ст. 250.
5. Пропозиції до Закону України «Про викуп земельних ділянок приватної власності для суспільства з мотивів суспільної необхідності» // [http:// www.president.gov.ua/done_img/files/propose_960.html](http://www.president.gov.ua/done_img/files/propose_960.html)

ПРАВО ЛЮДИНИ НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ

Шаповал Дар'я Віталіївна

студентка юридичного факультету Херсонського юридичного інституту Харківського національного університету внутрішніх справ

Право людини на життя є одним з основних невід'ємних прав, засобом утвердження якого є право на надання медичної допомоги. Стаття 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав людини є головним обов'язком держави [1].

Перш ніж дати визначення права людини на медичну допомогу потрібно по-перше, з'ясувати природу самого поняття "медична допомога", по-друге визначити коло суб'єктів, які цим правом можуть скористатися. Необхідно відзначити, що Цивільним кодексом України поняття "медична допомога" не визначено. У Рішенні Конституційного Суду України (справ про безоплатну медичну допомогу) зазначено, що термін медична допомога широко вживається у національному законодавстві України, є певні його визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я та науковців, але цілісна правова дефініція цього поняття у законодавчих актах України відсутня, а тому потребує нормативного врегулювання [4]. У постанові Кабінету Міністрів України "Про затвердження Програми подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги" від 11 липня 2002 р. № 955 визначається, що медична допомога - це вид діяльності, який включає комплекс заходів, спрямованих на оздоровлення та лікування пацієнтів у стані, що на момент її надання загрожує життю, здоров'ю і працездатності,

та здійснюється професійно підготовленими працівниками, які мають на це право відповідно до законодавства [5].

Однак, на нашу думку, це поняття потребує уточнення та доповнення, поскільки воно не включає такі аспекти як діагностика, профілактика та реабілітація.

Так як медична допомога репрезентується як діяльність кваліфікованих медичних працівників, ми вважаємо, що вона повинна надаватися на базі основних принципів, які представляють її організаційну та ідейну основу, визначають сутність, напрям та характерні риси даної діяльності серед яких: принцип законності; гуманізму; професіоналізму; своєчасності надання допомоги; недискримінації за індивідуальними характеристиками, ознаками наявності матеріальних ресурсів, виду захворювань чи часу звернення за медичною допомогою; ефективності спрямування заходів; відповідальності за дотримання безпеки медичної діяльності стосовно здоров'я і життя пацієнтів.

Отже, медична допомога - це вид професійної діяльності, що здійснюється спеціально підготовленими медичними працівниками згідно вимог чинного законодавства та державних стандартів, який включає сукупність заходів, спрямованих на діагностику, профілактику, оздоровлення, лікування і реабілітацію, з метою збереження, зміцнення, розвитку та, у разі порушення, відновлення максимально досяжного рівня фізичного й психічного стану людського організму.

Що стосується суб'єктивного складу, то перш за все необхідно проаналізувати положення Конституції України. Аналіз ст. 49 Конституції України показує, що суб'єктом права на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування є будь-яка людина (а не лише громадянин України), яка перебуває під юрисдикцією України. Звідси можна зробити висновок, що іноземний громадянин чи особа без громадянства за чинним українським законодавством користуються цим правом нарівні з громадянами України. Таке демократичне і гуманне розв'язання цього питання відповідає гуманістичним ідеям і традиціям європейської і світової солідарності та принципам міжнародного права. Це підтверджують і Закони України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства", "Про біженців", якими у відповідних нормах чітко визначено, що іноземні громадяни, особи без громадянства, біженці користуються правом на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування. Так, зокрема, ст. 10 Закону України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" зазначає, що іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також яким надано статус біженця в Україні, користуються медичною допомогою нарівні з її громадянами [6]. Всім іншим іноземцям та особам без громадянства медична допомога надається у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів

України. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 січня 1997 р. № 79 затверджений Порядок надання медичної допомоги іноземним громадянам, які тимчасово перебувають на території України. Згідно з п. 2 Порядку іноземці, які постійно проживають в Україні, а також особи, які подали заяви про надання їм статусу біженця в Україні, та особи, які у встановленому порядку отримали такий статус, користуються медичною допомогою нарівні з громадянами України. Всім іншим іноземцям медичну допомогу надають за плату, якщо законодавством України або міжнародними договорами України не передбачено інше.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що право людини на медичну допомогу - це закріплена у законодавстві та гарантована державою та компетентними органами державної влади можливість кожної людини отримувати у закладі охорони здоров'я незалежно від форми власності, які здійснюють професійну діяльність відповідно до чинного законодавства та державних стандартів, комплекс заходів, спрямованих на діагностику, профілактику, оздоровлення, лікування і реабілітацію, з метою збереження, зміцнення, розвитку та, у разі порушення, відновлення максимально досяжного рівня фізичного й психічного стану людського організму. При здійсненні регламентованого законодавством права фізична особа має право на якісну та доступну медичну допомогу, що відповідає як сучасним технологічним стандартам, так і принципам людяності у стосунках між пацієнтом і надавачем медичної допомоги. У разі порушення даного права людина має право на захист своїх законних можливостей у визначеному законом порядку.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 1996р. - № 30 - с. 141.
2. Цивільний кодекс України. - Х.: ТОВ "Одіссей", 2009. - с. 102.
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1993. - № 4. - с. 19.
4. Рішення Конституційного Суду України (справ про безоплатну медичну допомогу) від 29.05.2002//Офіційний вісник України. - 2002р.-№23.-с. 107.
5. Про затвердження Програми подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 // Офіційний вісник України. - 2002р. - № 28. -с. 73.
6. Закон України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" від 4.02.1994 № 3929-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1994. - № 23. - с. 161.
7. Закон України "Про біженців" від 21.06.2001 № 2557 - ІІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР). - 2001. - № 47. - с. 250.

**ПОНЯТТЯ І ВИДИ ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ТРУДОВИХ
СТОСУНКІВ**

Дмитрієва Катерина Ігорівна

*асистент кафедри господарського, цивільного та трудового права
Маріупольського державного гуманітарного університету*

Дискримінація на ринку праці явище досить поширене. Її можна визначити як нерівні можливості працівників, що мають рівну продуктивність, або неоднакове до них відношення з боку працедавців, суспільства, держави. Трудовій дискримінації можуть піддаватися як окремі працівники, так і їх певні групи.

У нашій країні трудова дискримінація ніколи раніше не вивчалася і не аналізувалася: з точки зору пануючої ідеології хіба могла існувати подібна дискримінація при соціалізмі. Між тим за кордоном дискримінація на ринку праці давно є об'єктом пильної уваги дослідників. У 1990-і роки трудовою дискримінацією зацікавилися так само російські і українські дослідники, з'явилося багато публікацій, але майже усі вони були посвячені лише одній з її форм: гендерною, оскільки жінки складають найбільш численну групу жертв дискримінації.

Дискримінація в області праці означає інше і менш сприятливе поводження з людьми із-за властивих їм характеристик, що не мають відношення до їх заслуг або вимог до цієї роботи (раса, колір шкіри, релігія, пів і інші)[1]. Не може вважатися дискримінацією відмінності в зверненні і винагороді, якщо вони засновані на відмінності в продуктивності праці. Деякі працівники і певні види занять відрізняються більшою, в порівнянні з іншими, продуктивністю. Це пояснюється рівнем умінь, кваліфікацією і здібностями: чим він вищий, тим вище трудова віддача і трудові досягнення працівників. Різні відношення, засноване на мірі особистих заслуг тієї або іншої людини і досягнень, таких як талант, знання, уміння, не є дискримінацією. Різні звернення, спрямовані на задоволення особливих потреб окремих осіб, за умови, що їм забезпечуються рівні можливості, не є дискримінаційним. Наприклад, не може вважатися дискримінацією забезпечення працівника з обмеженою працездатністю відповідними можливостями для трудової діяльності або заборона використовувати працю вагітних жінок на виробництві з шкідливими умовами.

Сучасна економіка праці виділяла наступні види трудової дискримінації[2]:

1. Дискримінація в заробітній платі одних працівників або груп працівників в порівнянні з іншими. У економіці будь-якої країни співробітники, що мають рівну кваліфікацію і стаж, нерідко отримують різну зарплату за виконання однієї і тієї ж роботи в одній і тій же галузі або навіть організації. Існує традиційні, тобто в багатьох країнах групи працівників, що найбільш дискримінуються по рівню зарплати, : жінки в порівнянні з чоловіками, негри в порівнянні з білими і місцеві жителі в порівнянні з приїжджими.

2. Дискримінація при наймі на роботу, звільненні з роботи. Подібній дискримінації, окрім вищеназваних груп, зазвичай схильні люди, звільнені з місць позбавлення волі ув'язнені, інваліди, некваліфікована молодь. Їх останніми приймають на роботу і першими звільняють. Нерівні можливості при працевлаштуванні можуть виникнути у зв'язку з віком працівника, расовій і етнічній приналежності.

3. Дискримінація при просуванні по службі тих, хто вже працює в організації. Таким складніше зробити кар'єру, їх неохоче просувають по службових сходах, призначають на відповідальні посади. Подібній дискримінації частіше піддаються жінки, іммігранти, національні меншини.

4. Професійна сегрегація, проявляється в стійкому розподілі професій і посад між різними групами працівників. Так, існують традиційні чоловічі і жіночі професії. Професійна сегрегація спостерігається при розподілі професій між місцевими і приїжджими працівниками.

5. Дискримінація в освіті і професійній підготовці. У сучасному світі не часто зустрічається формальне обмеження доступу людини до освіти унаслідок іноземного громадянства, незнання державної мови і інше. Проте людині, що народилася в бідній сім'ї, може просто не вистачити грошей для продовження навчання. Іммігрантам взагалі доводиться нелегко: і заробітки у них нижчі, і інвестувати в освіту їм складніше. Статистичні дані показують, що в багатьох країнах рівень освіти у жінок нижчий, ніж у чоловіків.

Перераховані види трудової дискримінації тісно пов'язані між собою, посилюючи один одного, приміром, дискримінація в освіті сприяє професійній сегрегації, яка у свою чергу, закріплює і поглиблює нерівний доступ до освіти[3]. Дискримінація певної групи людей знижує рівень її прибутків і можливості інвестицій в людський капітал, що утрудняє доступ представників цієї групи до високооплачуваних професій і зміцнює професійну сегрегацію.

До інших форм дискримінації, що викликають заклопотаність МОП, відноситься вік, обмежена працездатність (інвалідність), захворювання ВІЛ/ СНІДОМ і сексуальна орієнтація[4]. Викорінювання дискримінації -

це ключове завдання, сформульоване в Декларації МОП про основні принципи і права у сфері праці.

За кордоном вченими створено немало теорій, що пояснюють, чому дискримінація на ринку праці існує і носить такий масовий і стійкий характер. Багато теорій трудової дискримінації бачать як її основне джерело упередження з боку наймачів, власне працівників, а також споживачів (клієнтів). Причини у подібних упереджень можуть бути самої різної спрямованості, неприязнь до представників певної раси, національності і так далі. Так, упередження наймача можуть поширюватися на жінок (чи чоловіків), іммігрантів, літніх (занадто молодих) працівників, недостатньо або надмірно освічених людей.

Розглянувши поняття, види, причини дискримінації в трудових стосунках, а так само законодавство, що зачіпає цю проблему, можна дійти висновку, що незважаючи на гарантії, закріплені в Конституції, законах, проблема носить дуже гострий характер і фактично не отримала ніякого рішення. Нормативно-правові акти, що забороняють прояв дискримінації і стверджуючі принципи рівності, є необхідними, але недостатніми умовами. Дискримінація в області праці не зникне, навіть якщо вона заборонена законом. Потрібна також ефективна дія правозастосовних механізмів, позитивні дії, неупереджена система освіти, послуги з професійного навчання і наступного працевлаштування. Таке поєднання політики і інструментів її реалізації є необхідною передумовою для організації боротьби з дискримінацією в будь-якій її формі.

Література:

1. Дискримінація у сфері праці//Управління персоналом. - 2003.-№6.-С.63.
2. Мазин А.Л. Трудова дискримінація і управління персоналом//Трудове право. - 2003. - №1. - С. 80.
3. Мазин А.Л. Трудова дискримінація і управління персоналом//Трудове право. - 2003. - №1. - С. 80.
4. МОП публікує 1-у доповідь про дискримінацію в праці у всьому світі//Трудове право. - 2003. - № 7. - С. 86.

**АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ К
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В СФЕРЕ
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ**

Аксёнова Ирина Анатольевна

*студентка 4 курса Экономико-правового факультета Одесской
Национальной Юридической Академии в г.Симферополь*

Составной частью особой системы права Европейского Союза (ЕС) является институт права интеллектуальной собственности. Защита интеллектуальной собственности, как неотъемлемого права человека, провозглашена в ч.2 ст.17 Хартии основных прав Европейского Союза, подписанной в Ницце 7 декабря 2000 года. Создание единственного европейского рынка нуждается в гармонизации соответствующего национального законодательства государств-членов ЕС, а также улучшении системы защиты интеллектуальных прав на межгосударственном уровне.

В Соглашении о партнерстве и сотрудничестве между Евросоюзом и Украиной (далее Соглашение), есть ряд специальных норм, посвященных вопросам создания надлежащего уровня охраны и реализации прав интеллектуальной собственности. В частности, в ст.50 Соглашения отмечено, что «Украина продолжит совершенствовать защиту права на интеллектуальную собственность для того, чтобы обеспечить уровень защиты, аналогичный существующему в Содружестве, включая эффективные средства обеспечения соблюдения таких прав». [1]

В нашей стране, в последнее время, повышается уровень защиты прав интеллектуальной собственности. Позитивные сдвиги произошли в сфере авторского права и смежных прав. Произведено значительное количество регистраций прав автора на произведение, внедрен мониторинг телерадиоканалов, усилен как государственный контроль за использованием объектов авторского права и смежных прав, так и контроль со стороны субъектов хозяйствования.

Практика применения национального законодательства обнаружила проблемы, связанные с построением в Украине цивилизованного рынка объектов права интеллектуальной собственности, прежде всего в сфере авторского права и смежных прав. Однако, к сожалению, все еще распространенным явлением украинского рынка является неправомерное использование объектов авторского права и смежных прав, что приводит к уменьшению базы налогообложения, ухудшению международного имиджа Украины, снижению ее инвестиционной привлекательности и

упадку отечественной индустрии, которая базируется на авторском праве и смежных правах. [2]

Право интеллектуальной собственности Европейского Союза имеет существенное значение при сотрудничестве учреждений и организаций Украины и государств-членов ЕС по проведению научных исследований, передачи технологий. Это необходимо для защиты авторских и смежных прав, а также как ориентир, в соответствии с которым должно быть адаптировано законодательство Украины согласно Соглашению, а также Закону Украины "Об Общегосударственной программе адаптации законодательства Украины к законодательству Европейского Союза" от 14 января 2009 года. [3]

Для реализации гармонизации и унификации законодательства, а также предотвращения использования прав интеллектуальной собственности с целью недобросовестной конкуренции, руководящие органы ЕС принимают такие меры, как участие в работе основных международных организаций по вопросам охраны интеллектуальной собственности, подготовка специальных разделов для соглашений о присоединении к ЕС будущих членов. Но главным является принятие соответствующих актов органов Европейского Союза.

Развитие научно-технического прогресса привело, в последние десятилетия, к расширению номенклатуры охраноспособных объектов. Учитывая это, в ЕС трансформируется патентное законодательство с учетом специфической природы новых объектов.

Как бесспорный успех, на пути последующего развития европейского законодательства о защите права интеллектуальной собственности, расценивается принятие Директивы 2004/48/ЕС, которая предусматривает усиление борьбы с пиратством, контрафакцией и другими нарушениями как в сфере авторского права и смежных прав, так и в сфере промышленной собственности. [4] Можно констатировать, что сформировался нормативный скелет общеевропейского законодательства в данной отрасли.

Разумеется, что Украина, как европейское государство, не может быть в стороне от этих процессов. Хотя она и не является кандидатом на вступление в интеграционные структуры ЕС, между ней и ЕС установлены правовые связи, которые нуждаются в последующем развитии. С целью определения путей развития и совершенствования государственной системы правовой охраны интеллектуальной собственности, предлагается проект концепции развития государственной системы правовой охраны интеллектуальной собственности на 2009–2014 года.

С подписанием Соглашения с ЕС, Украина взяла на себя обязательство привести национальное законодательство

интеллектуальной собственности в соответствии с законодательством Евросоюза. Достижения Евросоюза в отрасли правовой охраны интеллектуальной собственности весомы и общепризнанны. Заимствование положительного опыта ЕС в этой сфере обеспечит большую динамику в общем интеграционном движении нашей страны в Евросоюз.

Литература:

1. Соглашение о партнерстве и сотрудничестве между Украиной и Европейскими Сообществами и их государствами-членами. Люксембург. 14.06.1994 г.
2. Бочарова Н. Право интеллектуальной собственности ЕС. Гармонизация с национальным законодательством. // Журнал Верховной Рады Украины «Віче» 2006 г.
3. Капица Ю. Развитие права интеллектуальной собственности в Европейском союзе // Вестник Киевского национального университета имени Тараса Шевченка. - 2006. - №33-34
4. Директива Европейского парламента и Совета 2004/48/ЕС от 29 апреля 2004 г. о принуждении к соблюдению прав на интеллектуальную собственность

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сіробаба Марина Сергіївна

економіко-правовий факультет ОКР «Магістр» спеціальності

«Правознавство» Маріупольський державний гуманітарний університет

В умовах глобалізації та лібералізації світової економіки посилюється взаємозалежність країн світу та здійснюється поступовий процес інтеграції ринків, зокрема і ринку інтелектуальної власності. Важливою складовою частиною ринку інтелектуальної власності є індустрія авторського права і суміжних прав, права промислової власності, яка в країнах ЄС є джерелом національного збагачення. Орієнтація на право ЄС, таким чином, стає істотним чинником розвитку законодавства інших країн, у тому числі й України. З огляду на це, демократичні зміни потребують гармонійного розвитку економічної, політичної та правової систем.

Проблеми адаптації законодавств, урахування міжнародного досвіду в національних правових системах останнім часом відіграють

провідну роль у досягненні відповідності національного законодавства до *acquis communautaire* та є предметом дискусії у наукових кругах. Треба відмітити той факт, що при здійсненні адаптації українського законодавства у сфері інтелектуальної власності до права ЄС мають місце певні проблеми, що значно уповільнюють цей процес. Варто підкреслити, що факт ухвалення згідного з *acquis* ЄС українського законодавства ще не означає належного функціонування цих правових механізмів. Створюючи національну державну правову систему у відповідності до «єсівських» норм, необхідно одночасно із адаптацією вже існуючих законів приймати нові, узгоджені із правовим полем ЄС, законодавчі акти, у цьому випадку роль найвищого законодавчого органу країни має бути абсолютною. Беззаперечним є і те, що процес адаптації законодавства України вимагає злагодженої співпраці всіх гілок влади. До того ж, інколи належне функціонування правових механізмів стає заручником недостатньої адміністративної спроможності органів, відповідальних за виконання нормативних актів. Ще одним аспектом, що його належить враховувати, оцінюючи рівень адаптованості українського законодавства, є динаміка розвитку нормативної бази *acquis* ЄС.

З огляду на сучасний стан, серед інших проблем правової системи України необхідно виділити відсутність дієвого механізму імплементації чинних правових норм. Більш ефективно процесові наближення правового поля держави до стандартів права ЄС сприятиме впровадження наступних заходів:

- створення однієї цілісної системи законодавства України у сфері інтелектуальної власності, оскільки розпорошеність ускладнює процес адаптації;
- розробка органами державної влади в Україні графіків роботи з гармонізації законодавства з питань інтелектуальної власності тощо.

Каменем спотикання виступають питання перекладу актів законодавства ЄС, тісно пов'язані із створенням баз даних законодавства ЄС, що є важливим для проведення успішної адаптації вітчизняного законодавства. З огляду на це треба наголосити на тому, що охорона авторських і суміжних прав в Україні та приведення рівня їх правового регулювання у відповідність до права ЄС нині є реальним чинником становлення цивілізованого ринку інтелектуальної власності не тільки у рамках України, але й за її межами.

Серед перспектив адаптації українського законодавства у сфері інтелектуальної власності можна виділити такі першочергові заходи як внесення змін до нормативно-правових актів, на основі яких безпосередньо здійснюється правове регулювання об'єктів інтелектуальної власності.

Отже, перш за все необхідно гармонізувати строки охорони авторського права і суміжних прав до європейських. Це має відбуватися відповідно до Директиви № 93/98/ЄЕС від 29 жовтня 1993 р. Законодавству України в цьому аспекті слід уточнити строки гармонізації охорони фотографічних творів; строки охорони наукових праць та критичних публікацій, які стали надбанням суспільства. Правова охорона комп'ютерних програм на території ЄС здійснюється відповідно до Директиви 91/250/ЄЕС від 14 травня 1991 р., саме тому положення українського законодавства має бути приведено у відповідність до зазначеної Директиви.

Не врегульованими в законодавстві нашої держави залишається низка питань стосовно вільного використання об'єктів авторського права і суміжних прав при застосуванні технологічних процесів у випадку перехідного або супровідного відтворення (Директива 2001/29/ЄС) тощо. Охорона промислових зразків передбачається Директивою № 98/71/ЄС від 13 жовтня 1998 р. Є відсутніми в законодавстві України певні норми у сфері регулювання промислових зразків. Законодавство України має бути суттєво змінено щодо відмови від критерію «естетична чи ергономічна цінність» під час оцінки патентоспроможності промислового зразка та введення замість цього такої умови патентоспроможності як «індивідуальний характер промислового зразка». Також слід закріпити положення стосовно неможливості надання охорони промисловим зразкам, які виконують винятково технічну функцію, а також промисловим зразкам з'єднувальних компонентів. Строк охорони промислових зразків має бути збільшено з 15 до 25 років.

Отже, проаналізований стан наближення українського законодавства до правової системи ЄС дозволяє виявити ті проблеми, що постали перед нашою державою, і запропонувати підходи до підвищення ефективності цього процесу.

Література:

1. Палюх І.П. Перспективи вдосконалення законодавства України з питань інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. / І.П. Палюх. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2007mart_palyuh.htm. - назва з екрану

ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОДІЛУ ВИКЛЮЧНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ НА СЛУЖБОВІ ВІНАХОДИ

Яшарова Марія Миколаївна

*аспірантка Приазовського державного технічного університету,
асистент кафедри інтелектуальної власності і права*

У відношенні до службових винаходів окрім загальних норм, що регулюють виключні права на винаходи та захист цих прав, слід враховувати відносини між працівником – автором службового винаходу та роботодавцем. Так, згідно зі ст. 429 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. [1] Причому, згідно із ст. 464 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на винахід належать володільцю відповідного патенту, якщо інше не встановлено договором чи законом. А за ст. 9 Закону «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» право на одержання патенту на службовий винахід має роботодавець винахідника. Отже, виходить колізійність правових норм. З одного боку в одній нормі ЦК України закріплюється спільність майнових прав винахідника та його роботодавця. З іншого боку, в іншій нормі формулюється закріплення майнових прав за володільцем патенту, яким безпосередньо виступає роботодавець. Відповідно, й усі майнові права, які витікають із запатентованого винаходу також відносяться до роботодавця. Отже, запиномося більш детально на особливостях розподілу майнових прав між винахідником та роботодавцем. Так, особливий порядок набуття роботодавцем виключних майнових прав на створені його працівником службові винаходи ґрунтується на загальному правилі, сутність якого полягає в тому, що для набуття майнових прав на будь-які результати творчої інтелектуальної діяльності свого працівника (зокрема, на службові винаходи) роботодавець протягом встановленого терміну повинен вчинити ряд передбачених спеціальним законом дій, спрямованих на отримання охоронного документа на створений його працівником службовий винахід.

Іншими словами, роботодавець повинен реалізувати своє право на закріплення за ним виключних майнових прав на службовий винахід шляхом отримання у встановленому законом порядку відповідного охоронного документа. Поряд з цим спеціальними законами передбачається також обов'язок роботодавця укласти з працівником, який створив службовий винахід, письмовий договір щодо розміру та умов

виплати йому (його правонаступнику) винагороди відповідно до економічної цінності винахід. [2]

Таким чином, можна констатувати, що за нормами спеціальних законів урегулювання відносин між роботодавцем та працівником з приводу створення «службових винаходів» та розподілу виключних майнових прав на них здійснюється відповідно до таких загальних принципів:

1. «Службовими винаходами» визнаються створені працівником у зв'язку з виконанням трудового договору винаходи за наявності хоча б однієї із необхідних умов, передбачених Законом України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі».

2. Роботодавець набуває виключних майнових прав на створений працівником службовий винахід тільки за умови вчинення ряду дій, передбачених Законом України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», вчинення яких є необхідним і достатнім для набуття виключних майнових прав на службовий винахід.

3. За відсутності умов для визнання службовим створеного працівником винаходу або у разі невчинення роботодавцем дій, передбачених Законом «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», спрямованих на отримання охоронного документа та набуття виключних майнових прав на службовий винахід, право на отримання охоронного документа та всі майнові права за ним визнаються за працівником, який його створив.

У підсумку можна зазначити, що ч. 2 ст. 429 ЦК України визначає принцип розподілу виключних майнових прав на винахід між працівником, який його створив, і його роботодавцем без урахування того, що винаходи набувають правової охорони після отримання відповідного охоронного документа, який є підтвердженням володіння особою, що його отримала, виключними майновими правами інтелектуальної власності. Відповідно ж до норм Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» першочергове право на отримання охоронного документа на службовий винахід визнається за роботодавцем, а не за його працівником. Відповідно виключні майнові права відносяться до роботодавця, а за працівником зберігаються лише немайнові права, та право на винагороду за службовий винахід.

Література:

1. Коментар ЦК України. – К., 2005
2. В. В. Соловійова Колізії правозастосування, що виникають при класифікації службовими об'єктів права інтелектуальної власності та набутті роботодавцем і працівником майнових прав інтелектуальної власності на них // <http://ebk.net.ua/Book/SPravo/index.htm>

ЗМІСТ

Частина I

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права

<i>Верес Микола Миколайович</i> ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК У ДОБУ ДИРЕКТОРІЇ.....	3
<i>Грекул-Ковалик Тетяна Анатоліївна</i> КОНСТАНТІН ІСОПЕСКУ-ГРЕКУЛ: ВЧЕНИЙ-ЮРИСТ, ПЕДАГОГ, ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ.....	6
<i>Довганчук Сергій Миколайович</i> ВПЛИВ ЗАСАД АРБІТРУВАННЯ НА ТРЕТЕЙСЬКИЙ РОЗГЛЯД СПОРІВ.....	8
<i>Загурський Олександр Богданович</i> ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНЩИНИ (1722-1743 рр.).....	11
<i>Заморська Любов Ігорівна</i> КАТЕГОРІЯ «ОБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН» В СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ ПРАВА.....	12
<i>Лисенко Антон Володимирович</i> ВІРТУАЛЬНА ІДЕОЛОГІЯ ЛІБЕРАЛІЗМУ УКРАЇНИ: ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ.....	14
<i>Почтовий Максим Миколайович</i> СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	16
<i>Ротар Тетяна Тодорівна</i> ПРИРОДНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ.....	18
<i>Ткач Тетяна Петрівна</i> ЦИРКУЛЯЦІЯ ЕЛІТ ЯК ОСНОВНА ІДЕЯ КОНЦЕПЦІЇ ВІЛЬФРЕДО ПАРЕТО.....	20
<i>Торончук Іван Желувич</i> ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БУКОВИНИ У ПЕРІОД КОРОЛІВСЬКОЇ ДИКТАТУРИ В РУМУНІЇ (1938 – 1940 РР.).....	24

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Міжнародне право**

<i>Shevchenko Anastasiya</i> SOME QUERIES ON UKRAINIAN-SWEDISH LEGAL RELATIONS BACKGROUND.....	29
<i>Байталюк Зоряна Володимирівна</i> ДЕРЖАВА І ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА.....	32
<i>Вінтоняк Дар'я Олександрівна</i> ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЖИМУ МОРСЬКИХ ПОРТІВ.....	36
<i>Ігнатенко Оксана Євгенівна</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В УКРАЇНІ.....	39
<i>Магновський Ігор Йосифович</i> ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ.....	41
<i>Павловська Наталія Володимирівна</i> КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ.....	43
<i>Павшук Катерина Олександрівна</i> ІНСТИТУТ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ ЯК ФОРМА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ.....	45
<i>Потапова Олена Вячеславівна</i> ЩОДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА КОНСТИТУЦІЇ.....	47
<i>Трихліб Крістіна Олексіївна</i> ЗАКРЕПЛЕНИЕ ОСНОВ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОЯ И ФОРМ ГОСУДАРСТВЕННОГО УСТРОЙСТВА В КОНСТИТУЦИЯХ УКРАИНЫ И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.....	48
 Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право	
<i>Грицак Ольга Вікторівна</i> ОЦІНОЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОРІВНЯННЯ ІСТОРІЇ І СУЧАСНОСТІ.....	54

<i>Гурова Ксенія Володимирівна</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА В ОБЛАСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ	55
<i>Досінчук Катерина Федорівна</i> НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ.....	58
<i>Кузьмич Марія Ананіївна</i> КОНКУБІНАТ В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	61
<i>Кухар Анна Олексіївна</i> СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО: ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	64
<i>Миколаєць Вікторія Анатоліївна</i> ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ФІКТИВНОГО ШЛЮБУ	66
<i>Плешинець Микола Васильович</i> ДОГОВІР ЯК РЕГУЛЯТОР ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	69
<i>Семеген Зоряна Михайлівна</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗГОДИ ПАЦІЄНТА НА МЕДИЧНЕ ВТРУЧАННЯ.....	71
<i>Семеген Мар'яна Михайлівна</i> ПРАВОВА ПРИРОДА ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ.....	74
<i>Черкас Юлія Олександрівна</i> ПРАВОВА ПРИРОДА ВИКУПУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ У ЗВ'ЯЗКУ З СУСПІЛЬНОЮ НЕОБХІДНІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	77
<i>Шаповал Дар'я Віталіївна</i> ПРАВО ЛЮДИНИ НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ.....	80
Трудове право та право соціального забезпечення	
<i>Дмитрієва Катерина Ігорівна</i> ПОНЯТТЯ І ВИДИ ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ТРУДОВИХ СТОСУНКІВ.....	83

Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право

<i>Аксёнова Ирина Анатольевна</i> АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ К ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В СФЕРЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ.....	86
<i>Сіробаба Марина Сергіївна</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	88
<i>Яшарова Марія Миколаївна</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОДІЛУ ВИКЛЮЧНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ НА СЛУЖБОВІ ВИНАХОДИ.....	91

Частина II

Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Криминологія. Кримінально-виконавче право

<i>Авраменко Олександр Леонідович</i> СЛІДОВА КАРТИНА, ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ.....	3
<i>Вакулик Ольга Олексіївна</i> СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 373 КК УКРАЇНИ „ПРИМУШУВАННЯ ДАВАТИ ПОКАЗАННЯ”.....	5
<i>Герасимов Роман Разяпович</i> КРИМІНАЛІСТИЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ТА ТЕОРІЯ МОДЕЛЮВАННЯ.....	8
<i>Годованець Євген Олександрович</i> ОЦІНКА ДОКАЗІВ – ПОЗИЦІЯ ЗАХИСТУ.....	10
<i>Гордєєва Ольга Володимирівна</i> СУТНІСТЬ СЛІДЧИХ ДІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СИСТЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ.....	12
<i>Гребенюк Анна Валентинівна</i> НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ ОБВИНУВАЧЕНОГО (ПІДОЗРЮВАНОВОГО) У ВЧИНЕННІ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ.....	14

<i>Зеленецький Володимир Серафимович</i> ПРИНЦИП ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ Й ПРАВОВОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ІНІЦІАТОРІВ ДОСЛІДЧОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	16
<i>Кожжакарь Іван Юрійович</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДИКА ДАКТИЛОСКОПІЮВАННЯ ТРУПІВ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ПОСМЕРТНИХ ЗМІН ЧИ ПІДДАЛИСЯ ДІЇ РУЙНУЮЧИХ ЧИННИКІВ.....	18
<i>Кожжакарь Іван Юрійович</i> ПІДГОТОВКА ДЛЯ ДАКТИЛОСКОПІЮВАННЯ ШКІРНИХ ПОКРИВІВ РУК ТРУПІВ, ЩО ЗАЗНАЛИ ДІЇ ТРУПНОГО ГНИТТЯ.....	21
<i>Копилова Майя Андріївна</i> РОЛЬ ОВС У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ НА КУОРТАХ ПІВДЕННО-СХІДНОГО УЗБЕРЕЖЖЯ АР КРИМ.....	23
<i>Кузнецов Віталій Володимирович</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ФОРМ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 295 КК УКРАЇНИ.....	25
<i>Міщенко Марина Олексіївна</i> АРХЕОЛОГІЧНА ПАМ'ЯТКА ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ.....	27
<i>Негодченко Дар'я Олександрівна</i> ВІДМЕЖУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ АБО ІНШОЇ НЕЗАКОННОЇ УГОДИ ЩОДО ЛЮДИНИ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНУ.....	31
<i>Нестерук Алла Вікторівна</i> ОСОБА ПОТЕРПІЛОГО ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	33
<i>Нішніанідзе Тімур</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ.....	34
<i>Семчук Наталя Олександрівна</i> ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ У СФЕРІ РОЗВИТКУ НЕПОВНОЛІТНІХ: ПИТАННЯ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ.....	36
<i>Синявський Сергій Михайлович</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ РОЗКРИТТЯ СЕРІЙНИХ СЕКСУАЛЬНИХ УБИВСТВ.....	38

Старушкевич Анатолій Володимирович СИТУАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ
ПОДІЇ, ЯК МЕТОД РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА ФАКТОМ
КРИМІНАЛЬНОГО ВИБУХУ.....39

Старушкевич Анатолій Володимирович СУЧАСНІ
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ МЕТОДИ ПРОТИДІЇ
ФІНАНСОВИМ ЗЛОЧИНАМ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ.....40

Чорний Андрій Михайлович ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ
ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРИСЛИВИХ УБИВСТВ.....42

**Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Муніципальне право**

Довгополик Анна Анатоліївна ДІЯЛЬНІСТЬ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В
УМОВАХ ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН.....44

Мандичев Денис Вадимович КОМПЕТЕНЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ
ІНСПЕКЦІЇ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ МОЗ УКРАЇНИ В
СФЕРІ ІМПОРТУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....45

Різник Юрій Сергійович, Курилюк Віктор Степанович
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....47

Шарий Юрій Анатолійович ДЕРЖАВНА СЛУЖБИ БОРОТЬБИ З
ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
СТАНОВЛЕННЯ.....50

Екологічне право. Земельне право. Аграрне право

Антонюк Мар'яна Романівна ВИДИ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ У
РИНКОВИХ УМОВАХ.....52

Білінська Ольга Володимирівна ПРАВОВІ АСПЕКТИ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В
АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ (АПК) УКРАЇНИ.....55

Гусь Алина Владимировна ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЗЕМЕЛЬНЫЙ
КАДАСТР КАК ИНСТРУМЕНТ ГОСУДАРСТВЕННОГО
УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ
ЗЕМЕЛЬ.....57

Данілко Н.І. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ
ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В ГАЛУЗІ ВИРІШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ.....60

Джуган Вікторія Олегівна ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРАВА
ПРИРОДОКОРИСУТВАННЯ.....63

Медичне право

Стеценко Валентина Юрійвна ПОШУК ШЛЯХІВ ЗАКОНОДАВЧОГО
ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ОБОВ'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО
СТРАХУВАННЯ.....67

Господарське право. Господарське процесуальне право

Бурбела Марія Любомирівна ДО ПИТАННЯ СПОСОБІВ
УКЛАДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ.....69

Іванюта Наталя Валеріївна ЗУПИНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА
ПІДСТАВІ ВИКОНАВЧОГО ДОКУМЕНТА АБО ІНШОГО
ДОКУМЕНТА, ЗА ЯКИМ СТЯГНЕННЯ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ У
БЕЗСПІРНОМУ ПОРЯДКУ.....72

Ігнатушина Марія Іллівна ПРАВОВА ПРИРОДА ЄВРОРЕГІОНІВ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....74

Коцан Володимир Ярославович СПІВВІДНОШЕННЯ
ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА
ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ.....77

Ніколенко Людмила Миколаївна ВИЗНАЧЕННЯ ЗУСТРІЧНОГО
ПОЗОВУ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ.....80

Підписано до друку 20.04.2010
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 100 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99, 063 300 86 72
E-mail: tooums@ukr.net

**Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними
юридичними напрямками**

**Державно-правовий розвиток України в умовах політичних
змін**

Частина I

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

9 квітня 2010 р.